

Академія педагогічних наук України
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського

**Формування інформаційної культури учнів
загальноосвітніх навчальних закладів**

Науково-методичні рекомендації

Київ

2005

УДК 002 (083.132)

ББК 73я82

Ф 79

*Рекомендовано до друку Радою при директорів Державної
науково-педагогічної бібліотеки України
імені В.О. Сухомлинського
28 грудня 2004 р. Протокол №9*

Упорядник	Рубан А.І. , наук. співробітник відділу наукового і прикладного бібліотекознавства ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського
Науковий консультант	Чепуренко Я.О. , проф. каф. документальних документацій ДАКККиМ, канд. іст. наук
Наукові редактори	Рогова П.І. , директор ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, канд. іст. наук; Лутовинова В.І. , проф. ДАКККиМ, канд. іст. наук
Рецензент	Медведєва Є.А. , доцент каф. бібліотекознавства та соціальних комунікацій ХДАК, канд. пед. наук
Літературний редактор	Стельмах Л.І.
Відповідальна за випуск	Хемчян І.І. , зав. відділу наукового і прикладного бібліотекознавства ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського

Формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів: Наук.-метод. рек. / АПН України. ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського; Упоряд. А.І. Рубан; Наук. консультант Я.О. Чепуренко; Наук. ред.: П.І. Рогова, В.І. Лутовинова; Рецензент Є.А. Медведєва; Літ. ред. Л.І. Стельмах; Відп. за вип. І.І. Хемчян.– К., 2005. – 117 с.

Висвітлено теоретико-методичні основи формування інформаційної культури учнів, визначено роль та місце бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів у цьому процесі, сформульовано основні, найважливіші принципи побудови програми занять курсу „Основи інформаційної культури” для учнів 1-11 (12) класів, запропоновано структуру і зміст курсу.

Науково-методичні рекомендації розраховані на бібліотекарів загальноосвітніх навчальних закладів, а також інших фахівців, які забезпечують інформаційну підготовку учнів.

Зміст

Передмова.....	
Частина 1. Науково-практичні підходи до проблем інформаційної культури	
1.1. Інформація як складова сучасного інформаційного суспільства.....	
1.2. Інформатизація освіти в контексті інформатизації суспільства.....	
1.3. Формування інформаційної культури особистості: теоретичні засади і практична реалізація.....	
Частина 2. Інформаційна культура в контексті нової парадигми освіти: методика навчання і зміст курсу.....	
2.1. Роль і місце шкільної бібліотеки у формуванні інформаційної культури учнів різних вікових категорій.....	
2.2. Методика навчання основ інформаційної культури особистості в бібліотеках загальноосвітніх навчальних закладів.....	
2.2.1. Технологічні операції процесу підготовки і проведення заняття з інформаційної культури.....	
2.3. Структура і зміст курсу „Основи інформаційної культури”.....	
2.3.1. Розділ 1. Інформаційні ресурси суспільства	
Рекомендаційний бібліографічний список до розділу 1.....	
2.3.2. Розділ 2. Інформаційний пошук	
Рекомендаційний бібліографічний список до розділу 2.....	
2.3.3. Розділ 3. Аналітико-синтетичне опрацювання джерел інформації	
Рекомендаційний бібліографічний список до розділу 3.....	
2.3.4. Розділ 4. Підготовка та оформлення результатів самостійної роботи учнів під час навчальної і науково-пізнавальної діяльності.....	
Рекомендаційний бібліографічний список до розділу 4.....	
2.3.5. Розділ 5. Нові інформаційні технології в процесі формування інформаційної культури.....	
Рекомендаційний бібліографічний список до розділу 5.....	
Частина 3. Термінологічний словник до курсу „Основи інформаційної культури”	
Список використаних джерел під час підготовки термінологічного словника.....	
Список використаної літератури без урахування джерел для термінологічного словника.....	

Передмова

Як зазначено в „Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа)”, освіта ХХІ ст. – це освіта для людини. Її стрижень – розвиваюча, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв’язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни.

Усвідомлення на початку 70-х рр. ХХ ст. кризи освіти в цілому світі зумовило постановку питання про зміну її парадигми та моделі. Важливою складовою нової парадигми освіти є ідея неперервного навчання, що охоплює усі форми, типи та рівні навчальної діяльності.

Реалізація ідеї неперервного навчання спрямована на подолання головної суперечності сучасної системи освіти – суперечності між стрімкими темпами збільшення обсягів інформації у світі та обмеженими можливостями їх засвоєння людиною. Ця суперечність спонукає навчальні заклади, а водночас і бібліотеки, формувати в учнів та студентів уміння вчитися, знаходити інформацію, критично її оцінювати і творчо використовувати, тобто формувати в них інформаційну культуру.

Тривалий час у бібліотеках загальноосвітніх навчальних закладів проводили заняття з популяризації бібліотечно-бібліографічних знань за програмами, затвердженими Міністерством освіти УРСР (Міністерством народної освіти УРСР, Міністерством освіти України).

На сучасному етапі інтерес до бібліотечних занять дістав новий поштовх. Від бібліотек уже чекають, щоб вони навчали дітей інформаційної культури на нових принципах, сучасних методичних засадах.

Однією з умов організації інформаційної освіти є впровадження Міністерством освіти і науки України в навчальні плани освітніх закладів усіх типів обов’язкової спеціальної навчальної дисципліни „Основи інформаційної культури”, покликаної сформувати в учнів цілісну систему знань і вмінь для інформаційного самозабезпечення. Крім того, необхідно організувати професійну підготовку кадрів, як учителів, так і бібліотекарів, спроможних кваліфіковано проводити заняття з курсу „Основи інформаційної культури” з різними категоріями учнів і студентів. Тільки спеціальна підготовка, що передбачає професійну компетентність, знання особливостей вікової психології і методики викладання даного курсу, можуть дати позитивний результат при його впровадженні як в навчальні заклади, так і в бібліотеки. Перший крок на цьому шляху вже зроблено. У 2003 р. у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова з ініціативи директора ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, канд. іст. наук П. І. Рогової та за підтримки ректора університету, академіка АПН України В. П. Андрущенка розпочато підготовку за спеціальністю „педагог-бібліотекар”, в Уманському ДПУ за аналогічною спеціальністю студенти навчаються вже п’ятий рік. Є надія, що цей досвід пошириться в інших вищих навчальних закладах України.

Нині ж значна кількість бібліотекарів шкіл, розуміючи важливість виховання особистості, спроможної успішно адаптуватися до умов неперервного оновлення знань, але маючи лише епізодичні публікації в спеціальній пресі і майже без методичного керівництва, намагається самостійно розробляти курси основ інформаційної культури.

ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського як галузевий науково-дослідний, науково-інформаційний, науково-методичний і координаційний центр мережі освітянських бібліотек України, втілюючи інноваційні підходи у розвиток інформаційної культури учнів, студентів, викладачів, з метою підвищення якості інформаційної підготовки учнів 1-11(12) кл. розробила науково-методичні рекомендації „Формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів”.

Мета даних науково-методичних рекомендацій – ознайомити бібліотекарів загальноосвітніх навчальних закладів з теоретичними основами формування інформаційної культури особистості, визначити найважливіші принципи, на яких повинна будуватися програма занять курсу „Основи інформаційної культури” з учнями 1-11(12) класів та допомогти бібліотекарям в опрацюванні тематики й організації навчального процесу.

Завданням посібника є:

- розкриття проблем становлення й розвитку інформаційної культури в сучасному інформаційному суспільстві;
- подання існуючої терміносистеми з інформаційної культури;
- аналіз науково-практичних підходів до розв’язання проблем інформаційної підготовки дітей, підлітків, юнацтва;
- визначення ролі та місця бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів у формуванні інформаційної культури учнів;
- формулювання головної мети та завдань курсу „Основи інформаційної культури”;
- розроблення структури та змісту курсу „Основи інформаційної культури” для учнів 1-11(12) класів загальноосвітніх навчальних закладів;
- характеристика головних технологічних операцій процесу підготовки і проведення заняття з основ інформаційної культури.

Науково-методичні рекомендації складаються з трьох частин.

У першій частині **„Науково-практичні підходи до проблем інформаційної культури”** розкриваються теоретичні основи формування інформаційної культури особистості. Матеріал, викладений у ній, крім того, що має суто пізнавальний характер, може бути використаний бібліотекарем під час підготовки до занять курсу „Основи інформаційної культури”.

У другій частині **„Інформаційна культура в контексті нової парадигми освіти: методика навчання і зміст курсу”** викладено програму діяльності з формування інформаційної культури

особистості в бібліотеках загальноосвітніх навчальних закладів, подано теми п'яти основних розділів курсу „Основи інформаційної культури”, висвітлено зміст кожної теми, рекомендовано форми проведення занять, запропоновано рекомендаційні бібліографічні списки для проведення занять з інформаційної культури з різними віковими категоріями учнів.

У третій частині подано **термінологічний словник** до курсу „Основи інформаційної культури”, який містить дефініції з бібліотечної справи, інформаційної діяльності та освіти, що є в тексті науково-методичних рекомендацій.

Науково-методичні рекомендації розраховані на бібліотекарів загальноосвітніх навчальних закладів, а також інших фахівців, які забезпечують інформаційну підготовку учнів.

Науково-практичні підходи до проблем інформаційної культури

1.1 Інформація як складова сучасного інформаційного суспільства

Інформацію завжди вважали важливою, невід’ємною складовою життя людини. Проте до середини XX ст. ця категорія не була об’єктом пильної громадської уваги та аналізу з точки зору її впливу на особистість і державу. Лише із входженням суспільства до нової соціальної стадії розвитку, коли економічне лідерство почало свідомо ототожнюватися з наукоємною продукцією, глибокими знаннями, вмінням швидко нарощувати професійний потенціал завдяки умілому опрацюванню інформаційних матеріалів, сформувалося принципово нове ставлення людства до інформації. З того часу її стали визнавати стратегічним ресурсом, що стоїть в одному ряду з природними, фінансовими, трудовими та іншими ресурсами розвитку суспільства і держави.

Первісне тлумачення поняття „інформація”, що зберігає своє значення понад два тисячоліття, коли інформацію розуміли як роз’яснення, виклад, усвідомлення, повідомлення про якусь подію, діяльність, відомості, що їх одна людина передавала іншій усним, письмовим або будь-яким іншим способом, а також сам процес передачі чи одержання цих даних і сьогодні не втратив свого загальнонавживаного значення. Але сфера наукового пізнання потребує глибшого вивчення цього поняття. Через те представники різних наук – бібліографознавства, книгознавства, журналістики, математики, фізики, хімії, біології, психології, кібернетики, соціології, інформатики, культурології, філософії – почали вивчати цей непростий феномен. Як результат, з’явилося багато праць вітчизняних і закордонних авторів, присвячених проблемам інформації та її природи, де інформацію розглядали з позицій окремих наук, міждисциплінарних і загальнонаукових досліджень, філософських категорій і глобальних проблем сучасності [92].

Один із авторів загальної моделі інформації М. Бургін зазначає: „Це поняття до останнього часу не має задовільного визначення. Визначення, що існували, були або занадто спеціальними, або занадто конкретними для такої важливої і поширеної сутності як інформація”[35]. За свідченням інших дослідників, така ситуація зберігається й дотепер. А. В. Нестеров пише: „Є багато публікацій, що суперечать одна одній, про сутність інформації, проте проблема інформації й дотепер не розв’язана” [98].

Талановитий популяризатор наукової інформатики, її теоретичних і практичних досягнень професор Санкт-Петербурзького державного університету культури і мистецтв Д. Й. Блюменау пропонує таке визначення інформації: „**Інформація** – актуалізована фаза функціонування індивідуальної свідомості особі, що виникає внаслідок декодування вхідного сигналу, дає змогу усвідомити себе як суб’єкта і забезпечує життєдіяльність усіх систем особі та орієнтацію її в соціальному середовищі” [34].

Отже, інформацію слід розглядати як феномен загальний і універсальний, що охоплює усі грані та рівні реальності.

Пріоритет інформації порівняно з іншими цінностями, набуття інформаційними ресурсами* статусу стратегічних визначаються також тим, що в будь-якій сфері діяльності, зокрема економічній, політичній, соціальній, перевагу мають ті, хто володіє можливістю повного доступу до інформації та відповідними засобами її отримання, опрацювання, поширення і зберігання.

Американський вчений А. Тоффлер виділив три головні типи цивілізації, що виникли під час глобальних соціотехнологічних революцій: аграрно-ремісничий, індустріальний та інформаційно-комп'ютерний. Основою кожної з трьох цивілізацій є власна особлива технологічна система, пов'язана, відповідно, з матерією, енергією та інформацією [120, с. 8].

Усе це зумовлює потребу ставитися до інформації як до важливого чинника, що визначає багато напрямів розвитку суспільства. Дія цього чинника посилюється завдяки зростанню кількісних показників інформаційних потоків у сучасному суспільстві.

За твердженням фахівців, людство сьогодні досягло такого рівня пізнання, коли кількість інформації, що надходить до промисловості, управління та наукового світу, досягає тривожних пропорцій. Загальна сума людських знань до 1800 р. подвоювалася кожні 50 років, до 1950р. – кожні 10 років, а до 1970 р. – кожні п'ять років. Особливо динамічно збільшується обсяг наукових знань, подвоюючись кожні два-три роки. За даними ЮНЕСКО, на початку XIX ст. в усьому світі видавали близько 100 наукових журналів, у 1850 р. – 1000, у 1900-му – понад 10000, нині – більше 100 тисяч. Книжок за останні 25 років видано стільки, скільки за попередні 500 років [120, с.9].

Лавиноподібне зростання обсягів інформації у другій половині XX ст. спричинило так званий інформаційний вибух, наслідком якого є інформаційна криза – суперечність між швидко зростаючими обсягами потоків інформації та обмеженими можливостями людини. Так, наприклад, вчені, витрачаючи на інформаційну діяльність близько 50% свого робочого часу, спроможні ознайомитися не більше ніж з 10 - 12 % публікацій, що вийшли за рік навіть з найвужчої спеціальності. Внаслідок цього суттєво знижується ефективність використання інформації як важливого ресурсу.

Процес постійного збільшення обсягів інформації та зростання її ролі в забезпеченні життєдіяльності суспільства упродовж усієї історії людства незмінно супроводжувався розвитком і вдосконаленням інформаційної техніки й технології. В історії цивілізації відбулося кілька кардинальних перетворень у сфері опрацювання інформації, що дістали назву інформаційних революцій.

**Інформаційні ресурси* – це продукт інтелектуальної діяльності суспільства; наявні запаси інформації, зафіксованої на будь-якому носіїві і придатної для збереження та використання [120, с.8].

Перша інформаційна революція – винахід писемності – відкрила новий спосіб фіксування і передавання знань від покоління до покоління, що радикально змінив суспільство, культуру та організацію діяльності людей.

Друга інформаційна революція – винахід книгодрукування (середина XV ст.) – сприяла суттєвому якісному та кількісному збільшенню джерел інформації, забезпечила формування „пам’яті людства”.

Третя інформаційна революція – винахід електрики, завдяки якій з’явилися телеграф, телефон, радіо (кінець XIX ст.) – дала змогу накопичувати й оперативно передавати інформацію на відстані.

Остання, четверта, інформаційна революція – винайдення мікропроцесорної техніки та поява персонального комп’ютера (70-ті роки XX ст.) – відкрила нову еру в розвитку суспільства, реалізувавши принцип "інформація тут і зараз", посиливши інтелектуальні можливості людини і суспільства в цілому [120, с. 9-10].

1.2. Інформатизація освіти в контексті інформатизації суспільства

Впровадження нових інформаційних технологій є виявом і одночасно основою складного соціально-економічного і науково-технічного процесу – інформатизації суспільства.

Як показує досвід розвинених країн, інформатизація сприяє забезпеченню національних інтересів, поліпшенню керованості економікою, розвитку наукомістких виробництв і високих технологій, зростанню продуктивності праці, вдосконаленню соціально-економічних відносин, збагаченню духовного життя та подальшій демократизації суспільства.

Інформатизація – сукупність взаємопов’язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [12].

Останніми роками дедалі частіше пишуть у наукових і суспільно-політичних працях та говорять на конференціях філософи, соціологи і фахівці в галузі інженерних знань про те, що на нашій планеті вже в першій половині XXI ст. сформується глобальне інформаційне суспільство. Як аргументи наводять дані про зростаючі масштаби розвитку процесів інформатизації, про підвищення ролі інформаційного сектора економіки, про стрімке удосконалення мереж і засобів інформаційних комунікацій, а також про вплив цих процесів на життя людей у новому інформаційному середовищі.

Термін „інформаційне суспільство” і глобальні, масштабні проекти, спрямовані на створення такого суспільства, уперше з’явилися в США (поч.1990-х рр.), а трохи згодом у Західній Європі. У 1993 р. Комісія Європейського Союзу офіційно проголосила поступ Європи до **інформаційного суспільства** – суспільства, в якому діяльність людей здійснюється на основі використання послуг, що надаються за допомогою інформаційних технологій і технологій зв’язку [58]. А керівник експертної групи Європейської Комісії з програм інформаційного суспільства Мартин Бангеманн проголосив: „Ті країни, які першими увійдуть до інформаційного суспільства, набудуть великих переваг: вони визначатимуть умови для тих, хто йтиме за ними”[125].

Інформаційне суспільство – це також суспільство, в якому більшість працівників займаються створенням, збиранням, відображенням, реєстрацією, накопиченням, збереженням і поширенням інформації, особливо її вищої форми – знань [69, с. 86].

Уже сьогодні можна виділити нові тенденції, що, найімовірніше, значною мірою визначатимуть особливості соціально-економічної структури інформаційного суспільства: формування нової структури зайнятості населення, насамперед, в інформаційній сфері; поява нових професій інформаційного профілю і орієнтації; розшарування суспільства за рівнями використання інформаційних ресурсів і послуг.

За результатами нещодавно опублікованих прогнозів американських учених-футурологів, у 30-х роках нинішнього століття у сфері інформатики та обслуговування працюватиме 60% робочої сили, у промисловості і в сільському господарстві – тільки 10%, 10% залишаться безробітними.

Об’єктивними причинами реструктуризації зайнятості населення є швидке зростання ролі інформаційних ресурсів у житті суспільства, розвиток систем зв’язку і телекомунікацій, що забезпечують інтенсивний обмін відомостями між людьми та можливість доступу дедалі ширших соціальних верств до інформаційних ресурсів найрізноманітнішого призначення [72].

Концепція інформаційного суспільства в багатьох високорозвинених країнах світу має статус державної політики. Як показує досвід цих країн, інформатизація сприяє забезпеченню національних інтересів, поліпшенню керованості економікою, розвитку наукомістких виробництв та високих технологій, зростанню продуктивності праці, вдосконаленню соціально-економічних відносин, збагаченню духовного життя і подальшій демократизації суспільства [102, с. 19].

В сучасній Україні державна політика інформатизації формується як складова соціально-економічної політики держави в цілому. Головні тенденції інформатизації країни визначаються низкою основних документів. Насамперед – це Конституція України (основа), Концепція національної інформаційної політики [1], закони України „Про інформацію”[9], „Про науково-технічну інформацію”[10], „Про Національну програму інформатизації”[12], „Про Концепцію Національної програми інформатизації”[2], „Про телебачення і радіомовлення”[14], „Про авторське право і суміжні права”[3], „Про захист інформації в автоматизованих системах”[8],

„Про бібліотеки і бібліотечну справу”[5], „Про Національний архівний фонд і архівні установи”[11], „Про зв’язок”, „Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”[7], „Про видавничу справу”[4] та інші законодавчі акти щодо окремих галузей, суспільних відносин; міжнародні договори, ратифіковані Україною. Окремі положення правового регулювання суспільних інформаційних відносин відображено (у дужках показано кількість нормативно-правових актів станом на 2004р): в Указах (370) та розпорядженнях (87) Президента України; постановах (1160) і розпорядженнях (210) Кабінету Міністрів України; нормативних актах міністерств і відомств (близько 1095) [102, с. 33].

У квітні 2003 р. Постановою Верховної Ради України було прийнято за основу Концепцію національної інформаційної політики, головними напрямками якої визначено:

- створення умов для формування в державі розвиненого інформаційного суспільства;
- сприяння розвитку національних інформаційних інтересів;
- сприяння розробленню і впровадженню новітніх інформаційних технологій;
- інтеграція України в міжнародний інформаційний простір;
- послідовне здійснення заходів, спрямованих на підготовку кадрів в інформаційній сфері [1].

Отже, в Україні створено достатню законодавчу базу для здійснення державної інформаційної політики. Але проблема полягає в неадаптованості законодавства України в інформаційній сфері до нових умов суспільного розвитку, передусім пов’язаних з побудовою інформаційного суспільства, у недостатньо ефективних механізмах запровадження і реалізації цих законів [123, с.29].

Україна має свої особливості входження в інформаційне суспільство. На відміну від країн з розвинутою інформаційною інфраструктурою, де вже давно одним із напрямів державної політики є інвестування та підтримка інформаційних інновацій, комп’ютерних мереж і телекомунікацій, процес інформатизації суспільства в нашій державі із специфічними соціально-економічними умовами стримується недоліками матеріально-технічного та фінансового забезпечення. Наприкінці 2001 р. на державному рівні було визнано, що внаслідок суб’єктивних та об’єктивних причин в Україні спостерігається значне відставання в розвитку інформаційного суспільства від темпів поступу глобальної кіберцивілізації [102, с. 142]. Головними проблемами є відставання у розвитку інфраструктури країни, насамперед засобів обчислювальної техніки, зв’язку і телекомунікацій, недостатня щільність телефонізації та комп’ютеризації країни.

Крім цього, розвиток інфраструктури країни неможливий без підвищення якості людського потенціалу. Навіть, якщо буде повністю реалізовано потребу установ та організацій у комп’ютерній техніці, забезпечено безперебійну роботу електронних комунікацій, прийнято найдосконаліші закони з інформації та інформатизації, але при цьому до життя в інформаційному

суспільстві не буде підготовлена людина, усі прийняті державні програми інформатизації залишаться лише добрими намірами.

Таким чином, першочерговим для українського суспільства має бути розвиток людського потенціалу і, передусім, підвищення його якості, найважливішими при цьому є високий рівень освіти, професійна компетенція, спроможність до творчих рішень у нестандартних ситуаціях.

Для досягнення цього потрібні принципово нові підходи до змісту і структури системи освіти.

Отже, складовою частиною і найпершою умовою інформатизації суспільства є інформатизація освіти – процес підготовки людини до повноцінного життя в умовах сучасного інформаційного світового співтовариства, до продуктивного використання інформації та знань на основі широкого використання обчислювальної техніки й засобів телекомунікації [120, с. 11].

Як зазначено в „Концепції Національної програми інформатизації”, інформатизація освіти спрямовуватиметься на формування і розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту навчального процесу, впровадження комп’ютерних методів навчання і тестування, що дасть можливість розв’язувати проблеми освіти на вищому рівні з урахуванням світових вимог. Результатами інформатизації освіти мають бути:

- розвиток інформаційної культури людини (комп’ютерної освіченості); розвиток змісту, методів і засобів навчання до рівня світових стандартів;

- скорочення терміну та підвищення якості навчання і тренування на всіх рівнях підготовки кадрів;

- інтеграція навчальної, дослідницької та виробничої діяльності;

- удосконалення управління освітою;

- кадрове забезпечення усіх напрямів інформатизації України шляхом спеціалізації та інтенсифікації підготовки відповідних фахівців.

Першочерговим завданням є створення глобальної комп’ютерної мережі освіти та науки [2].

Входження людства в епоху інформаційного суспільства зумовило зміну моделі „освіта на все життя” новим підходом – „освіта упродовж усього життя”. Неперервна освіта охоплює всі форми, типи та рівні освіти, що виходить далеко за межі так званої формальної освіти.

Реалізація ідеї неперервної освіти має сприяти подоланню основної суперечності сучасної системи освіти – між стрімкими темпами збільшення знань у сучасному світі і обмеженими можливостями їх засвоєння людиною в період навчання. Ця суперечність спонукає освітні заклади насамперед формувати навички вчитися, уміння знаходити інформацію, вибирати з неї потрібні знання. Однак для цього педагог має не тільки сам володіти спеціальними інформаційними знаннями й уміннями, а й бути професійно готовим транслювати їх, формуючи особливий тип культури – інформаційну культуру особистості.

Зміна парадигми освіти спричиняє суттєві наслідки не тільки для навчальних закладів, а й для бібліотек, оскільки значно впливає на реалізацію їхньої освітньої функції. Значне збільшення частки самостійної роботи з джерелами інформації в структурі майже всіх видів діяльності людини, яка живе в інформаційному суспільстві, широке впровадження нових інформаційних технологій, що значно збагатили номенклатуру інформаційних продуктів і послуг, котрі надаються споживачам інформації, – усе це ставить перед бібліотекарем завдання не тільки оволодіти професійними знаннями і вміннями, а й є опановувати методи навчання користувачів навичок роботи з інформацією.

Таким чином, і для освітніх закладів, і для бібліотек організація інформаційної освіти та підвищення інформаційної культури особистості є проблемою першорядної важливості, а самі вчителі, викладачі та бібліотекарі стають ключовими постатями, від яких у першу чергу залежить справа реального підвищення рівня інформаційної культури молоді, котра навчається.

1.3. Формування інформаційної культури особистості: теоретичні засади і практична реалізація

Проблема формування в дітей, підлітків, юнацтва інформаційної культури має не тільки свою історію розвитку, а й характеризується багатьма підходами до її теоретичного осмислення та практичного розв'язання. Праці з історії дитячої літератури свідчать, що вже у XVI ст. в рукописних і друкованих книжках для дітей звертали увагу на важливість формування в них навичок розуміння прочитаного. Так, Лаврентій Зизаній включив до своєї книжки „Наука ку читанню” тлумачний словник „Лексис” (1061 слово). Тим самим уперше мовою слов'янської писемності до складу навчальної книжки, адресованої безпосередньо юному читачеві, було додано елемент, що мав сприяти поглибленому самостійному вивченню навчального матеріалу.

Допоміжні довідково-бібліографічні матеріали є й в одному із ранніх українських видань Івана Федорова – у „Книзі Нового Завіту” (Острог, 1580), в окремому додатку. Це покажчик змісту всіх 27 книг Нового Завіту, складений помічником І. Федорова Тимофієм Михайловичем. Призначення покажчика – допомогти читачеві швидко знайти потрібне місце в книжці. На думку дослідників, це перший у кирилівському книгодрукуванні алфавітно-предметний покажчик і водночас перша друкована бібліографічна праця в нашій країні. Пізніше такі матеріали часто вміщувала у своїх виданнях Києво-Печерська друкарня. Великий довідково-бібліографічний апарат є в її виданні „Бесед св. Иоанна на 14 посланий св. ап. Павла” (1623 р.). У ньому передмова, короткий і загальний зміст, перелік моральних істин і положень з тлумаченнями та алфавітний покажчик імен і предметів. Допоміжними вказівками супроводжувався також текст книжки: були на її берегах головні теми бесід, пояснення важких або малозрозумілих слів,

окремих висловів тощо. Довідковими матеріалами забезпечували свої видання й інші друкарні. Отже, виходить, що структуру видань формували для максимального розкриття їхнього змісту.

У другій пол. XIX ст. створюють перші бібліографічні покажчики, адресовані дітям (Ф. Толль, В. Водовозов, А. Нечипоренко); бесіди для дітей про книгу (В. Водовозов, М. Соболев, професори й викладачі – члени Одеської комісії народних читань); бесіди про читання, бібліотеку (Г. Дорофєєв, М. Чехов та ін.).

Організаційні питання, пов'язані з розв'язанням проблеми спеціальної підготовки читачів, розглядали на Всеросійському з'їзді з бібліотечної справи (1911 р.), на першому Всеросійському з'їзді з питань народної освіти (1914 р.). На державному рівні цю проблему було поставлено після Жовтня 1917 р. разом із завданням подолання неписьменності. У перше повоєнне десятиріччя прилучення дітей до книжки й бібліотеки розглядали разом з навчанням грамоти, із становленням загальної початкової освіти. Цю роботу покладали на школу та педагогів.

Наприкінці 20-х рр. XX ст. за бібліотекою закріплюється статус установи, що пропагує спеціальні бібліотечно-бібліографічні знання серед читачів. Для цього в практиці масових бібліотек почали використовувати бесіди, екскурсії, бібліотечні уроки. Треба зазначити, що навчання було не обов'язковим і охоплювало здебільшого членів гуртка „Друзі книги”.

Наприкінці 30-х рр. з'являються перші самостійні програми навчання школярів. Але вони мали лише орієнтовний характер, так само як і в 40-50-х роках.

Якісно новий етап у розв'язанні проблеми настає після прийняття постанови ЦК КПРС „О состоянии и мерах улучшения библиотечного дела в стране” (1959). Розпочинається серйозна експериментальна робота. Її наслідком стали перші проекти програми з пропаганди бібліотечно-бібліографічних знань, перші методичні керівництва з проведення бібліотечних занять серед різних груп читачів [120, с.20-21].

Усвідомлення фундаментальної ролі інформації в суспільному розвитку, збільшення її обсягів, інформатизація суспільства, розвиток інформаційної техніки і технології – усі ці глобальні чинники зумовили появу та розвиток на теренах колишнього Радянського Союзу такого складного і багатозначного поняття, як „інформаційна культура”, сприяли становленню інформаційної культури як самостійного наукового напрямку та освітньої практики.

Термін „інформаційна культура” в радянській науковій літературі з'явився в 1971 р. у монографії Г.Г. Воробйова „Информационная культура в управленческом труде” [45]. Автор порушив питання природи інформації, інформаційних потоків і масивів, а також вимог, що їх ставлять до інформації. Більшу частину праці присвячено науці про документацію, тобто складання та опрацювання документів. На жаль, автор не визначив поняття „інформаційна культура”. Однією з перших робіт, в якій використано цю категорію, була стаття бібліографів К.Войханської та Б. Смирнкової „Библиотекари и читатели об информационной культуре” [44]. У 1982 р. в журналі „Комуніст” було вміщено публікацію А.П. Єршова „Информация: от

компьютерной грамотности учащихся к информационной культуре”[57], в якій розглянуто загальні питання розвитку навчальної інформатики, проблеми методики викладання цієї дисципліни в навчальних закладах різного рівня, створення навчальних програм і курсів, висвітлено досвід застосування персональних ЕОМ для навчання. Формулювання інформаційної культури визначено крізь призму так званого програмного стилю мислення [37, с.66].

Наприкінці 1980-х років питаннями інформаційної культури, поряд з бібліографознавцями, бібліотекознавцями, зацікавилися суспільствознавці, педагоги, філософи, фахівці в галузі інформатики.

У 1993р. в рамках Міжнародної академії інформатизації в Москві було створено Відділ інформаційної культури, що об’єднав учених різних галузевих профілів з багатьох вищих навчальних закладів і наукових установ Російської Федерації та країн близького і далекого зарубіжжя. Про важливість підвищення інформаційної культури як суспільства в цілому, так і окремої особистості свідчить і той факт, що цій проблемі було присвячено наукову конференцію, яка відбулася в Краснодарі того самого року і стала відтоді традиційною.

Аналіз публікацій свідчить, що й нині ця проблема перебуває в центрі уваги спеціалістів, які, одностайно визнаючи її важливість і соціальну значущість, пропонують різні варіанти її розв’язання – від формування бібліотечно-бібліографічних знань, культури читання й до опанування основ комп’ютерної грамотності та нових інформаційних технологій. Зусиллями окремих фахівців бібліотечної та педагогічної сфер накопичено певний досвід інформаційної підготовки конкретних груп користувачів інформації.

Що стосується України, то першими, хто звернувся до питань сутності та формування інформаційної культури, були академік Української академії інформатики професор Є. Семенюк і доцент Харківської державної академії культури Є. Медведєва.

Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. Є. Семенюк опублікував статті, присвячені, серед інших проблем інформації, й питанням інформаційної культури [108-111]. Автор глибоко дослідив проблеми інформатизації суспільства, інформаційної та технологічної культури. Він також визначив поняття „інформаційна культура”.

Є. Медведєва запропонувала перейти від традиційної пропаганди бібліотечно-бібліографічних знань серед читачів бібліотек до їх цілеспрямованого інформаційного навчання і в 1997 р. виклала власну концепцію інформаційної освіти [93], що включала питання структурно-змістових особливостей навчання користувачів бібліотек, підготовки відповідних педагогічних кадрів тощо. Згідно з цією пропозицією було створено пакет навчальних програм „Основи інформаційної культури” та „Інформаційна культура спеціаліста” для рівнів бакалавра та спеціаліста вищих навчальних закладів неінформаційного профілю, в яких було визначено змістові межі найважливіших інформаційних знань, а також структурно-організаційні особливості навчання.

В Україні, на думку Є. Медведєвої, інформаційна освіта користувачів може бути тривірневою: початковою, середньою і вищою.

Для здобуття початкової інформаційної освіти, як вважає автор, не обов'язково запроваджувати спеціальні дисципліни, її можна забезпечувати в межах предметів, що викладаються, а також під час позакласної роботи. Є. Медведєва запропонувала ввести навчальну програму „Основи інформаційної грамотності школяра”, що передбачає опанування комплексу знань, умінь і навичок з використання інформаційних ресурсів. Програма розрахована на учнів 1-3 класів. Її адресовано вчителям, батькам, бібліотечним працівникам, вихователям і керівникам позакласних форм роботи. На учнів 5-8-х класів розрахована програма „Інформаційна грамотність школяра”. У старших класах, за концепцією Є. Медведєвої, слід викладати курс „Інформаційна культура школяра”. Для визначення змісту цієї дисципліни автор пропонує орієнтуватися на аналогічну програму для курсу бакалаврського рівня вищих навчальних закладів.

Програма Є. Медведєвої „Основи інформаційної культури”[89, 101] для рівня бакалавра є відправною для розкриття змісту інформаційного навчання на інших освітніх рівнях. Вона набула широкого розголосу, була занесена до комп'ютерної бази даних методичних матеріалів Міністерства освіти України й лягла в основу адаптованих варіантів навчальних програм подібного профілю.

Програма „Інформаційна культура спеціаліста”[91] є логічним продовженням курсу „Основи інформаційної культури”. У ній враховано головні напрями профпідготовки спеціалістів: соціогуманітарний, природничо-науковий та науково-технічний.

У низці публікацій [84-88, 90] Є. Медведєва продовжила розробку теми інформаційного навчання в Україні.

Питання формування, сутності, поняття та елементів інформаційної культури як складової сучасної вітчизняної економіки, впливу інформаційної культури на ефективність управління органів влади та управління господарчими суб'єктами висвітлюються в працях співробітників Інституту економіки промисловості Національної академії наук України [37-38, 67].

Проблемі формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів присвячено дослідження та публікації вітчизняних науковців і практиків, зокрема Н. Ашаренкової [27-28], І. Беляєвої [29], І. Ветрової [36], Г. Воронцова [46], О. Гончарової [50], І. Давидової [52], Л. Заславської [60], Л. Колосай [106], А. Малько [22, 77, 78], С.М. Малярчука [79], В. Мозгової [95, 100], О. Почупайло [105], З.Сергійчук [22], І. Соловцової [114], А. Ясінського [127-130] та ін. Методичні рекомендації для проведення уроків позакласного читання пропонують О. Джежелей, канд. пед. наук, доцент (м. Харків), Г. Малькевич, канд. філолог. наук, доцент Житомирського державного педагогічного університету ім. Івана Франка, Г. Підлужна, ст. викладач цього університету та ін.

Питання формування інформаційної культури студентів вищих навчальних закладів галузевого спрямування (майбутніх фахівців прикладного і декоративного мистецтва, офіцерів, аграріїв, економістів та філологів) предметно розглядаються в дисертаціях М. Близнюка [32, 33], Г. Вишинської [39], О. Ільків [68], М. Коляди [73] та А. Фінькова [118]. О. Значенко [65], І. Смирнова [113], А. Столяревська [116] присвятили свої дослідження проблемі формування інформаційної культури майбутніх викладачів.

Крім того, в Україні питання формування інформаційної культури особистості висвітлено в працях таких науковців, як Ю. Вобленко [40-43], Н. Джинчарадзе [53], О. Матвієнко [80-83], Л. Філіпової [91], А. Чачко [122] та ін.

Окремо виділимо „Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики”, підготовлений у 1998 р. у Рівненському державному інституті культури авторським колективом під керівництвом д-ра іст. наук Г. Швецової-Водки [74], в якому пояснено основні терміни з інформаційної культури. У 2001 р. Г. Швецова-Водка видала монографію „Документ і книга в системі соціальних комунікацій”, в якій розкрила значення документа з позицій соціальної інформаційної комунікації і на основі його класифікації багатоаспектно порівняла поняття „документ” і „книга”.

Приділяється увага інформаційній культурі особистості й на державному рівні.

Міністерство освіти УРСР (Міністерство народної освіти УРСР, Міністерство освіти України) неодноразово приймали розпорядчі документи, готували рекомендації з питань бібліотечно-бібліографічної та інформаційної грамотності. Зокрема, в 1986 р. був розроблений „Учбово-тематичний план занять з основ бібліотечно-бібліографічних знань для учнів 1-10 класів” [25], в якому диференційовано визначено тематику занять з учнями різних вікових категорій та відповідальних працівників з кожної теми: учителів, бібліотекарів шкільних, дитячих та юнацьких бібліотек. План містив методичні рекомендації, списки літератури до тем. Рішенням колегії Міністерства народної освіти УРСР від 26. 07. 1989 р. „Про впровадження бібліотечно-бібліографічних занять в школах і ПТУ республіки” [24] цю практику було припинено. Натомість вирішено впровадити в навчальний процес шкіл факультативний курс „Основи бібліотечно-бібліографічних знань і роботи з книгою” для учнів 7-9-х класів, а замість відповідних занять з учнями 1-6-х класів рекомендовано самоосвітню та поглиблену індивідуальну консультативну роботу. У 1994 р. було прийнято „Орієнтовну програму навчання бібліотечно-бібліографічної та інформаційної культури” [22], адресовану учням 1-4-х класів; у 1998 р. затверджено програму спецкурсу для учнів 10-11-х класів „Основи бібліотечної справи та бібліографії”.

В оновленому в 1999 р. „Положенні про бібліотеку загальноосвітнього навчального закладу” головними завданнями бібліотеки визначено „формування в учнів вмінь та навичок бібліотечного користувача, розкриття перед ними основних (модельних, базових) функцій

бібліотеки, з'ясування прав і обов'язків користувача...”, а також „виховання в учнів інформаційної культури – сталого прагнення до пошуку інформації, свідомого добору джерел, навичок систематизації та особистої оцінки”[23,с.7]. Стосовно змісту діяльності бібліотеки загальноосвітнього навчального закладу було підкреслено, що вона „веде роботу з популяризації бібліотечно-бібліографічних знань серед учнів за допомогою проведення бесід, організації книжкових виставок, оглядів, лекцій, бібліотечних уроків, надання індивідуальних і групових консультацій тощо”[23, с. 8].

У „Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа)” (2001 р.) наголошено, що стрижнем освіти ХХІ ст. є „розвиваюча, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем...” [20, с.3-4]. Підкреслено, що в сучасному світі зростає роль умінь добувати, переробляти інформацію, одержану з різних джерел, застосовувати її для індивідуального розвитку і самовдосконалення людини [20, с. 11].

У 2001 р. Указом Президента України від 6 грудня 2001р. №1193/2001 „Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31 жовтня 2001року «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України»” Міністерству освіти і науки України було доручено підготувати у тримісячний строк типові навчальні програми для середніх і вищих навчальних закладів з навчальної дисципліни „Інформаційна культура”, проте цей Указ і досі не виконано. Міністерство освіти і науки України в 2002 р. лише рекомендувало як навчальний посібник працю Л.С. Вінаріка, Я.Г. Берсуцького та О.М. Щедріна „Информационная культура в современном обществе” [37], підготовлену, як зазначено у вступі, згідно з названим Указом Президента України.

Водночас зазначимо, що в Російській Федерації питанням формування інформаційної культури особистості, зокрема учнів загальноосвітніх навчальних закладів, присвячується значно більше публікацій, ніж в Україні.

Провідними авторами цієї країни, які зробили внесок в опрацювання методологічних проблем інформаційної культури, крім названих вище Г. Воробйова, К. Войханської, Б. Смирнової, А. Єршова, є А. Атаян [26], В. Бізюк [31], М. Вохришева [47], Н. Гендіна [48, 49, 120], Є. Євтюхіна [55], І. Доніна [54], Г. Жаркова [59], Т. Зелінська [61], Н. Зінов'єва [62-64], Ю. Зубов [66, 119], М. Капранова [70], Г. Клименко [71], Н. Колкова [120], А. Кочеулова [75], Ю. Куликов [76], І. Овчинникова [99], Н. Пахомова [103], Л. Савкіна [115], А. Самохіна [107], Л. Скворцов [112], І. Скіпор [120], Г. Стародубова [115, 120], А.Урсул [117], В. Фокєєв [119], Є. Харчевникова [121], Г. Чулкіна [30], Е. Шапіро [124], А. Щербакова [126], М. Ясенко [131] та ін.

Сьогодні фахівці, які визнали гостру потребу в реформуванні діяльності, пов'язаної з інформаційною підготовкою особистості в освітніх закладах, бібліотеках, і прагнуть на практиці виконувати заходи, спрямовані на формування інформаційної культури тих або інших соціальних верств суспільства, зазнають суттєвих труднощів.

Головна складність зумовлена багатозначністю визначення „інформаційної культури”, втім, як і категорії „культура” (на початку 90-х років XX ст. тільки у філософській літературі було понад 500 визначень поняття „культура”). Їх кількість, як у зарубіжній, так і у вітчизняній літературі, постійно зростає [94, с.5]. Невизначеність поняття „інформаційна культура” посилюється наявністю багатьох близьких, але не тотожних йому за змістом понять: „бібліотечно-бібліографічна культура”, „культура читання”, „бібліотечно-бібліографічні знання”, „бібліотечно-бібліографічна грамотність”, „інформаційна грамотність”, „комп’ютерна грамотність”. Крім того, в теорію введено поняття „е-культура” (електронна культура), що характеризує сучасний рівень розвитку кіберсуспільства – суспільства, в якому домінують комп’ютерні технології в мережі глобальної електронної телекомунікації.

Поряд з поняттями, орієнтованими на кінцевий результат – „культура, знання, грамотність”, є також низка споріднених понять, пов’язаних з процесом досягнення цього результату: „бібліотечно-бібліографічна підготовка”, „бібліотечно-бібліографічна орієнтація”, „навчання користувачів (споживачів інформації)”, „пропаганда бібліотечно-бібліографічних та інформаційних знань” тощо.

Із перелічених понять найпоширеніші „бібліотечно-бібліографічна грамотність”, „культура читання”, „пропаганда бібліотечно-бібліографічних та інформаційних знань”, „комп’ютерна грамотність”.

Наводимо визначення цих понять, оприлюднені російськими вченими.

Бібліотечно-бібліографічна грамотність – комплекс знань, умінь та навичок читача, що забезпечують ефективне використання довідково-бібліографічного апарату та фонду бібліотеки. Включає знання про структуру бібліотечного фонду, склад бібліотечних каталогів, картотек і бібліографічних посібників, правила користування бібліотеками; уміння знайти в бібліографічних посібниках, каталогах і картотеках потрібні джерела інформації та оформити читацьку вимогу на них.

До складу нових компонентів, що характеризують бібліотечно-бібліографічну грамотність читача, останнім часом почали вводити знання асортименту наявних інформаційних продуктів і послуг, причому не тільки тих, які є в даній бібліотеці, а й у державній системі науково-технічної інформації в цілому, вміння користуватися можливостями міжбібліотечного та міжнародного бібліотечного абонементів [120, с. 16].

Культура читання – складова частина загальної культури особистості, що становить комплекс навичок роботи з книгою, який включає усвідомлений вибір тематики, систематичність

і послідовність читання, а також уміння знаходити потрібну літературу за допомогою бібліографічних посібників, користуватися довідково-бібліографічним апаратом, застосовувати раціональні прийоми, максимально засвоювати і глибоко сприймати прочитане (тезування, конспектування, анотування, рецензування тощо), дбайливо ставитися до творів друку [120, с. 16] .

Комп'ютерна грамотність – це знання, уміння, навички в галузі інформатики, потрібні кожному для ефективного використання в своїй діяльності комп'ютерних технологій.

Важливими компонентами комп'ютерної грамотності є знання про використання ЕОМ у різних сферах виробництва, культури, освіти, а також про зміни в діяльності людини, котрі з ним (використанням) пов'язані; знання принципової будови і функціональних можливостей комп'ютерної техніки; володіння сучасними програмними засобами. У процесі опанування комп'ютерної грамотності формуються вміння використовувати комп'ютер під час написання та редагування тексту, пошуку інформації, малювання тощо, складати прості програми, алгоритми розв'язування задач.

На відміну від звичайної грамотності, комп'ютерна формується у стислі строки і змінюється з розвитком комп'ютерної техніки та програмного забезпечення. Формування комп'ютерної грамотності є прерогативою освітніх закладів, бібліотеки ж пропагують бібліотечно-бібліографічні та інформаційні знання [120, с. 16-17] .

Пропаганда бібліотечно-бібліографічних та інформаційних знань – навчання читачів основних правил пошуку та збирання інформації в межах своєї галузі та в суміжних галузях, реферування літератури, способів організації особистих картотек і досьє, методів аналізу складу та структури документного потоку з проблем дослідження або розробки. Як синонім цього терміна часто-густо використовують вислови „бібліотечно-бібліографічна орієнтація читачів (користувачів, споживачів інформації)”, „навчання користувачів (споживачів інформації)” [120, с. 17] .

Названі поняття, як впливає з їх визначень, лише частково відображають складний процес задоволення різноманітних інформаційних потреб особистості. Подолання фрагментарності, розрізненості знань у роботі людини з інформацією, поданої і в традиційній, і в електронній формах, набуття цілісних і повних уявлень про ефективні способи розв'язання інформаційних завдань стало можливим з розвитком нового, інтегрального підходу до формування готовності громадянина до життєдіяльності в інформаційному суспільстві, який дістав назву інформаційної культури. При цьому інформаційна культура постає як місткіше поняття, що включає в себе кожне з наведених вище понять як складовий компонент, проте не дорівнює їх сумі, а є якісно новим інтегральним утворенням.

Спектр думок, що стосуються визначення предмета інформаційної культури особистості, ще різноманітніший.

Американська дослідниця С. Дойл дає визначення, яке докладно розкриває вміння і навички, що становлять інформаційну грамотність. На її думку, інформаційно грамотною є людина, яка розуміє, що точна і повна інформація – основа для розумних рішень; розпізнає потребу в інформації; формулює інформаційні запити; ідентифікує потенційні джерела інформації; розвиває успішні пошукові стратегії; має доступ до джерел інформації, зокрема за допомогою комп'ютерних технологій; оцінює інформацію й організує її для практичного використання; інтегрує нову інформацію до знань, що вже є у неї; використовує інформацію для критичного аналізу та розв'язання проблем [56].

В українському та російському бібліотекознавстві зміст терміна „інформаційна грамотність” найближче до поняття „інформаційна культура”, котру одні автори характеризують як „сукупність знань, ціннісних орієнтацій, переконань, настанов, що визначають вчинки, в цілому діяльність людини” (Т. Купріна); інші вважають головним у формуванні інформаційної культури особистості „процес гармонізації внутрішнього світу людини під час опанування всього обсягу соціально-значущої інформації” (Н. Зінов'єва); на думку В. Мінкіної, „становлення інформаційної культури людини відбувається в її повсякденній діяльності під впливом засвоєних побутових знань та умінь, інформації засобів масових комунікацій, у процесі самоосвіти, під час навчання, в сім'ї, на роботі” [55]. Згідно з трактуванням професора Ю. Зубова, інформаційна культура – це систематизована сукупність знань, умінь, навичок, що забезпечує оптимальне здійснення інформаційної діяльності, спрямованої на задоволення як професійних, так і непрофесійних потреб [66]. Є. Медведєва визначає інформаційну культуру як „рівень інформаційної підготовки, який дозволяє людині не тільки вільно орієнтуватися в потрібному інформаційному середовищі, а й брати участь у його формуванні та перетворенні, сприяти інформаційним контактам”[93]. За визначенням Є. Семенюка, „інформаційна культура – це ступінь розвиненості інформаційної взаємодії та всіх інформаційних взаємовідносин у суспільстві”[111]. Автори навчального посібника „Основи інформаційного права України” проаналізували різні наукові і популярні джерела, щоб з'ясувати, які формулювання може мати термін „інформаційна культура”, що дало підставу зробити такі узагальнення:

Інформаційна культура (від лат. *cultura* — освіта, розвиток та *informatio* — роз'яснення) – це:

- 1) сукупність досягнень певного людського суспільства (групи людей, нації, народу, суспільства, держави, міжнародного співтовариства) у сфері інформаційних відносин (у тому числі мистецтва, науки, техніки тощо);
- 2) відповідний рівень розвитку інформаційних відносин на певний момент часу, у просторі, колі осіб, що визначається порівняно з попередніми показниками інформаційної культури;
- 3) сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства і людини у сфері інформаційних відносин та

втілюються в результатах інформаційної діяльності. У вужчому розумінні, інформаційна культура — це сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, наукової та мистецької творчості, у контексті інформаційних відносин, а також установи й організації, що забезпечують функціонування їх (школи, вищі навчальні заклади, клуби, музеї, театри, творчі спілки, товариства тощо);

4) ступінь (рівень) довершеності в оволодінні знаннями у галузі суспільних інформаційних відносин та діяльності;

5) метод формування визначеного в ідеалі рівня інформаційних відносин;

6) сукупність умов, що забезпечують високий рівень, продуктивність, безпеку інформаційних правовідносин;

7) рівень фахової підготовки працівників (працівника) у сфері інформаційних правовідносин та особистої організованості їх;

8) рівень відповідності норм, встановлених у суспільстві, нормам інформаційних правовідносин;

9) галузь загальної культури (як науки), що вивчає проблеми унормування суспільних інформаційних відносин;

10) сукупність духовних цінностей у сфері інформаційних відносин, створених людством упродовж його історії;

11) рівень, ступінь досконалості певної галузі розумової діяльності [102, с. 109-110].

Отже, як бачимо, зміст поняття „інформаційна культура” трактується по-різному і співвідноситься з такими категоріями, як „загальнолюдська культура”, „освітня діяльність”, „інформаційна діяльність”.

Відсутність єдності в розумінні і трактуванні цього поняття заважає організації цілеспрямованої практичної роботи з формування інформаційної культури особистості в умовах освітніх та бібліотечно-інформаційних установ і закладів.

Вивчення проблеми формування та розвитку інформаційної культури, як зазначають дослідники, пов'язані з комплексом наук, зокрема із гносеологією, теорією інформації, соціологією, теорією культури, психологією, фізіологією, бібліотекознавством, бібліографознавством, документознавством. Проте чимало авторів сучасних публікацій з питань формування інформаційної культури навчальною дисципліною, що має забезпечити повноцінну підготовку особистості до життя в інформаційному суспільстві, вважають інформатику. У рамках цієї дисципліни серед об'єктів вивчення закономірно домінують такі категорії, як комп'ютер, база даних, мультимедіа, база знань, експертна система тощо. Відповідно серед навичок, що формуються в процесі опанування інформатики, є вміння професійно використовувати комп'ютер у різних режимах, включаючи комп'ютерну обробку текстової, табличної, графічної інформації,

доступ до віддалених автоматизованих інформаційних ресурсів, організацію пошуку інформації в Інтернеті тощо.

Однак підхід до формування інформаційної культури переважно через вивчення інформатики не можна визнати прийнятним, бо він веде до невиправданого звуження поняття „інформаційна культура”. Як би не вдосконалювалися з досягненнями науково-технічного прогресу технічні та програмні засоби інформатизації, рівень інформаційної культури людини визначали і надалі визначатимуть насамперед основоположні знання та вміння в галузі пошуку й семантичного опрацювання інформації, що забезпечують ефективну інформаційну діяльність. Саме ці знання та вміння, без яких принципово неможлива успішна навчальна і професійна діяльність, мають бути предметом особливої уваги освітніх закладів.

Частина 2.

Інформаційна культура в контексті нової парадигми освіти: методика навчання і зміст курсу

2.1. Роль і місце шкільної бібліотеки у формуванні інформаційної культури учнів різних вікових категорій

Сучасні вчені і практики вважають, що загальний стан інформаційної культури учнівської молоді не можна визнати задовільним. На уроках з одного предмета вони не вміють застосовувати знання, набуті на уроках з інших предметів. Як правило, випускники шкіл виявляються безпорадними, розв’язуючи типові інформаційні завдання: не знають складу бібліотечних каталогів і картотек, їх специфічних особливостей під час пошуку інформації, не обізнані з алгоритмами розв’язання пошукових завдань, не володіють методикою виконання інформаційних запитів, не спроможні грамотно оформити результати пошуку тощо. Найбільш тривожним симптомом, що характеризує низький рівень інформаційної культури школярів, є те, що вони не визнають власної некомпетентності в галузі інформаційної діяльності, не уявляють цінності спеціальних знань і навичок інформаційного самообслуговування, не розуміють, яку реальну допомогу ці знання та навички можуть надати їм у різних сферах практичної діяльності: навчальній, науково-дослідній, самоосвітній, на дозвіллі.

Академік Української академії інформатики професор Є. Семенюк вважає, що на індивідуальному рівні в галузі інформаційної культури найтипівішими є такі недоліки:

- невміння працювати з книжкою і небажання вчитися – звідси у багатьох відсутність справжнього професіоналізму;
- слабка орієнтація в сучасній системі соціальної інформації та її засобах, незнання шляхів пошуку інформації;

- переконання в тому, що можна добре прожити і без особливих знань (і навіть, що легше живеться тим, хто знає менше). Ця вада логічно зумовлена поширенням у суспільстві психології утилітаризму та користолюбства, абсолютного примату вульгарно-матеріальної вигоди;
- як наслідок дуже обмежених знань – схильність до марновірств і забобонів;
- аналогічна примітивність і у сфері художньої культури (щодо можливості сприймання художньо-естетичної інформації, смаків та уподобань, а також – у зв'язку з цим – низький рівень культури почуттів тощо) [51].

Отже, принципове значення має прищеплення молоді владного внутрішнього потягу до знань. Потрібно навчити її оперувати сучасною інформацією. Традиційні курси „Основи бібліотечно-бібліографічних знань” потребують перегляду змісту, форм і методів викладання.

У наш час, через стрімке збільшення обсягів інформації, шкільні посібники з будь-якого предмета не можуть вмістити всі наявні відомості. Більше того, інформація швидко застаріває, і не варто розраховувати на те, що набуті знання будуть актуальними упродовж кількох десятиліть, "багажем на все життя".

Сьогодні важливо не стільки примусити учня зазубрити певний обсяг інформації, скільки навчити його самостійно набувати нові знання, використовуючи всю різноманітність інформаційних ресурсів, зокрема друковане слово, аудіо- та відео матеріали, електронні мережі.

Курс з основ інформаційної культури має бути самостійним повноправним предметом шкільної програми. І викладати його повинні бібліотекарі як фахівці в галузі інформаційних ресурсів. Більше того, саме бібліотека має стати інформаційним центром, навколо якого розвиватиметься школа ХХІ ст., адже саме тут зосереджені ресурси, що допоможуть якісно змінити навчальний процес. Бібліотеки дають можливість повною мірою реалізувати зв'язок інформаційної теорії з практикою, наочно показати результати ефективного розв'язання різних типів інформаційних завдань, відчувати проблеми непідготовленого споживача інформації під час роботи з її реальними масивами.

Головна мета курсу „Основи інформаційної культури” – підготовка учня до самостійного використання традиційних і нових засобів і методів інформаційної діяльності для реалізації пізнавально-практичних завдань шкільної та позашкільної програм навчання на кожному з трьох його ступенів у системі загальноосвітніх закладів, продуктивної пізнавальної діяльності, успішної самореалізації в умовах інформаційного суспільства.

Основними завданнями курсу мають бути:

1. Формування інформаційного світогляду особистості.
2. Набуття учнями знань та умінь з інформаційного самозабезпечення їхньої навчальної, професійної або іншої пізнавальної діяльності.

Інформаційний світогляд – це система узагальнених поглядів на інформацію, інформаційні ресурси, інформаційні системи, інформаційні технології, інформатизацію, інформаційне суспільство та місце людини в ньому, на ставлення людей до навколишнього інформаційного середовища, а також обумовлені цими поглядами їх переконання, ідеали, принципи пізнання та діяльності.

Інформаційний світогляд є своєрідним стрижнем, що об'єднує всі компоненти інформаційної культури.

Із засвоєнням інформаційних знань учень має оволодіти раціональними прийомами самостійного пошуку інформації як традиційним (ручним), так і автоматизованим (електронним) способами; освоїти формалізовані методи аналітико-синтетичного опрацювання інформації; використовувати традиційну і комп'ютерну технології для підготовки й оформлення результатів самостійної пізнавальної діяльності.

Результатом реалізації мети і завдань курсу є формування творчої, вільної особистості, спроможної використати конституційне право людини і громадянина на доступ до інформації й застосовувати її для свого фізичного, духовного та інтелектуального розвитку, а також в інтересах суспільства; особистості, яка обирає активну громадянську позицію, відповідає за свою взаємодію з інформаційним середовищем, впевнену в значущості інформації та знань для розв'язання широкого кола соціальних й особистих проблем [120, с.33-34].

Під час проведення занять з курсу „Основи інформаційної культури” з учнями 1-11(12)-х класів загальноосвітньої школи важливо враховувати такі дидактичні принципи:

- **Принцип наступності, системності та єдності курсу.**

Передбачається, що незалежно від класу змістова структура курсу буде єдиною. Принцип наступності – це поступове, від класу до класу, ускладнення матеріалу із збереженням цілісності курсу, покликаною не тільки озброїти учнів сукупністю знань та умінь щодо роботи з інформацією, а й сформувати системне уявлення про інформаційну картину світу, інформаційний світогляд.

- **Принцип доступності,** згідно з яким навчання будується з урахуванням рівня підготовки учнів, їхніх вікових та індивідуальних особливостей.

Реалізація принципу доступності передбачає дотримання як проблемної, так і когнітивної адекватності. *Проблемна адекватність* – максимальне відображення у змісті навчальної програми реальних життєвих проблем, актуальних для даної вікової групи, що безпосередньо стосуються курсу „Основи інформаційної культури”. *Когнітивна адекватність* – обов'язкова відповідність змісту навчального матеріалу і методичних прийомів, мови спілкування з учнями під час занять особливостям вікової психології сприймання та засвоєння матеріалу, зокрема й ігровій практиці [48] .

2.2. Методика навчання основ інформаційної культури особистості в бібліотеках загальноосвітніх навчальних закладів

Впровадити будь-яку навчальну дисципліну неможливо без методики, без чіткої відповіді на запитання навіщо? Що? Як?

Методика навчального предмета передбачає обов'язкове визначення його мети і завдань, їхнього місця в загальній системі освіти. Отже, пошук відповіді на запитання „навіщо?” нерозривно пов'язаний з формуванням мотивації навчання, вибором арсеналу методів, засобів спонукання учнів до продуктивної пізнавальної діяльності для активного опанування змісту курсу „Основи інформаційної культури”. Саме тому викладач має передбачати різноманітні форми, методи і засоби навчання і так їх поєднувати, щоб стимулювати активність і самостійність школярів, зокрема обстоювати власну думку, брати участь у дискусіях та обговореннях, знаходити кілька варіантів можливого розв'язання пізнавальної задачі, комплексно застосовувати відомі їм способи виконання завдання тощо.

Формувати стійку мотивацію важливості підвищення інформаційної культури неможливо також без натхненного викладання, показування можливого практичного застосування знань у зв'язку з життєвими планами та орієнтаціями школярів, використання нових і нетрадиційних форм і методів навчання, їхнього чергування. Особливу роль в опануванні курсу „Основи інформаційної культури” має відіграти навчання з допомогою комп'ютера, використання мультимедіасистем, інтерактивних комп'ютерних засобів [48, с. 9].

У контексті реформування освіти актуальною є концепція так званого доступного для навчання моменту (teachable moment). Згідно з висновками К. Дюзенбьюри та Б. Піз доступний для навчання момент – це оптимальний час, коли той, хто навчається, готовий до засвоєння матеріалу, і кращий час, іноді єдино можливий, коли навчання може бути здійснене [56]. Сучасна шкільна бібліотека – місце, де моменти, що потребують втручання бібліотекаря як педагога, настають досить часто. Дослідницькі інтереси школярів ускладнюються, що зумовлює потребу в активному використанні всіх інформаційних ресурсів. На шкільних бібліотекарів учні не без підстав дивляться як на експертів з інформаційних ресурсів. Момент, коли користувач не може одержати інформацію, яка йому потрібна, найсприятливіший для його навчання. На відміну від традиційних форм бібліотечно-бібліографічного навчання, орієнтованого на те, щоб учень зараз відповідав на запитання, які, можливо, виникнуть у нього в майбутньому, завдяки сприятливому для навчання моменту бібліотекар озброює школяра прив'язаними до конкретної інформаційної потреби знаннями і навичками, у корисності яких він переконується одразу.

Формуючи мотивацію, бібліотекар, паралельно з виконанням головного свого завдання – викладання основ інформаційної культури та озброєння учнів знаннями і вміннями на відповідному навчальній програмі рівні – повинен допомагати школярам зрозуміти, що

оволодіння ними інформаційною культурою робить їх упевненішими в собі, краще підготовленими до будь-якого виду пізнавальної діяльності, забезпечує готовність жити в інформаційному суспільстві.

Пошук відповіді на запитання „що?” передбачає визначення змісту навчального предмета (курсу), наукове обґрунтування навчальних програм. Так, наприклад, автори навчально-методичного посібника „Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях” [120] виділяють у структурі курсу п’ять розділів: „Інформаційні ресурси суспільства та інформаційна культура”, „Основні типи інформаційно-пошукових задач та алгоритми їх розв’язання”, „Аналітико-синтетичне опрацювання джерел інформації в навчальній і науково-пізнавальній діяльності учнів”, „Структура, правила підготовки та оформлення результатів самостійної роботи учнів під час навчальної та науково-пізнавальної діяльності”, „Інформаційна культура і нові інформаційні технології”. Їх включення до навчального курсу автори пояснюють тим, що у сукупності вони формують системне, цілісне уявлення про інформаційну культуру, дають учням знання і вміння для пошуку, опрацювання й використання інформації як у традиційному, так і в комп’ютерному варіантах.

Відповідь на запитання „як?” передбачає вибір організаційних форм і методів навчання, що відповідають меті і змісту курсу „Основи інформаційної культури” й диференційовані залежно від віку школярів. Потрібно одержати відповіді на такі запитання:

- Під час викладання якого матеріалу з основ інформаційної культури доцільно використовувати практичний, наочний, словесний методи?
- Які теми курсу можна розкрити за допомогою пояснювально-ілюстративного, репродуктивного методів, а де застосовувати проблемне викладання, евристичний або дослідницький метод?
- Як змінюється функціональна придатність різних методів навчання основ інформаційної культури від молодших до старших класів?
- Коли та під час вивчення яких тем краще застосовувати колективні, групові, мікрогрупові та індивідуальні форми навчання?
- Які типи і структури уроків доцільніше використовувати під час вивчення конкретного розділу, теми?
- Які позаурочні форми занять потрібно передбачити для підвищення інформаційної культури особистості? [48]

Важливо також визначити, яким є рівень сформованості інформаційних умінь, інтересів, уподобань учнів у даний час (для цього варто використати такі інтерактивні технології, як незакінчені речення, лист до самого себе, інтерв’ю. Крім того, на підготовчому етапі можна скористатися тестами, анкетами та опитуванням); скільки триватиме заняття і де воно

відбуватиметься: у бібліотеці, в класі або ще десь. Важливо визначити, які знання і навички має набути учень на даному уроці. Тільки так можна працювати для досягнення певної мети і результатів роботи.

Знання методики навчання основ інформаційної культури – це свідчення професійної компетентності сучасного бібліотекаря.

Зрозуміло, методика не існує сама по собі, вона є складовою навчально-виховного процесу освітнього закладу. Через те важливо, щоб шкільний бібліотекар працював у тісному контакті з учителями різних дисциплін. Він має знати, чого чекають викладачі від учня, чого і як його навчають.

2.2.1 Технологічні операції процесу підготовки і проведення заняття з інформаційної культури

Як свідчить практика, однією з форм, що їх застосовують для підготовки юних користувачів інформації, є спеціальні бібліотечні заняття (бібліотечні уроки).

У технологічному процесі підготовки і проведення заняття можна виділити такі етапи:

1. Підготовчий етап.

- 1.1. Вибір відповідального за проведення заняття.
- 1.2. Вибір класу.
- 1.3. Тестове опитування учнів для виявлення рівня їх підготовки.
- 1.4. Вибір теми заняття.
- 1.5. Вибір місця проведення.
- 1.6. Вибір форми заняття.
- 1.7. Добір і вивчення документальних джерел.
 - 1.7.1. Вивчення авторських програм.
 - 1.7.2. Перегляд довідково-бібліографічного апарата бібліотеки.
 - 1.7.3. Вивчення інформаційних та бібліографічних видань методичних центрів.
 - 1.7.4. Вивчення спеціальної періодики (бібліотекознавчої, педагогічної).
 - 1.7.5. Добір документів.
 - 1.7.6. Складання робочої картотеки (списку) дібраних документальних джерел.
 - 1.7.7. Вивчення дібраних джерел.
- 1.8. Складання плану заняття.
 - 1.8.1. Визначення головної мети заняття.
 - 1.8.2. Визначення супровідної мети.

1.8.3. Передбачення шляхів досягнення мети.

1.8.4. Визначення обсягів знань, умінь, навичок, що їх учні повинні набути в процесі заняття.

1.8.5. Визначення перебігу заняття.

1.8.6. Визначення змісту заняття.

1.8.7. Розроблення змісту заняття.

1.8.8. Підготовка практичних вправ.

1.8.9. Визначення функцій бібліотекаря і вчителя.

1.8.10. Уточнення плану заняття з учителем (заступником директора з навчальної роботи).

1.9. Підготовка наочного матеріалу.

1.9.1. Організація книжкової виставки.

1.9.1.1. Визначення теми виставки (узгодження з учителем).

1.9.1.2. Підготовка плану виставки (визначення розділів, рубрик тощо).

1.9.1.3. Формулювання заголовків кожного розділу.

1.9.1.4. Добір літератури з використанням довідково-бібліографічного апарата бібліотеки.

1.9.1.5. Перегляд і добір видань.

1.9.1.6. Систематизація документів.

1.9.1.7. Описування та анотування видань.

1.9.1.8. Добір ілюстрацій, цитат.

1.9.1.9. Розміщення видань на столах, полицях, стендах, вітринах.

1.9.2. Оформлення стендів, плакатів, альбомів.

1.9.3. Підготовка відповідних розділів каталогів і картотек для демонстрування на занятті.

1.9.4. Підготовка роздаткового матеріалу.

2. *Проведення заняття.*

2.1. Опитування учнів для визначення їх знань, навичок, умінь за темою заняття (або опитування попереднього матеріалу).

2.2. Викладання теоретичної частини нового матеріалу.

2.3. Виконання практичних завдань для закріплення нового матеріалу.

2.4. Перевірка ступеня засвоєння знань.

2.5. Домашнє завдання.

3. *Підбиття підсумків.*

3.1. Аналіз проведеного заняття.

3.1.1. Досягнення поставленої мети.

- 3.1.2. Професійна компетентність бібліотекаря, володіння матеріалом.
- 3.1.3. Рівень організації вивчення нового матеріалу.
- 3.1.4. Чи сприяло досягненню мети використання демонстраційного матеріалу (каталогів, картотек, книжкової виставки, плакатів, альбомів тощо).
- 3.2. Оцінка проведеного заняття.
 - 3.2.1. Ступінь уваги аудиторії.
 - 3.2.2. Дисципліна учнів.
 - 3.2.3. Глибина знань, ступінь їх засвоєння.
 - 3.2.4. Якість виконання практичних завдань.
 - 3.2.5. Активність учнів.
 - 3.2.6. Емоційна атмосфера в аудиторії [115].

2.3. Структура і зміст курсу "Основи інформаційної культури"

Структура запропонованого курсу єдина для учнів усіх вікових категорій. Його специфіку зумовлюють змістові особливості для кожної вікової групи учнів (передбачається поступове, від класу до класу, ускладнення матеріалу із збереженням наскрізної мети і завдань).

У структурі курсу „Основи інформаційної культури” є п’ять основних розділів.

Кожний розділ (блок) складається з кількох тем (модулів). У межах блоку склад модулів може варіюватися залежно від категорії учнів. Використання блочно-модульного принципу побудови дає змогу виділити як постійну, інваріантну, частину курсу, так і її варіативну, змінювану частину. Постійна, інваріантна, частина курсу забезпечує розв’язання таких завдань: давати уявлення про входження світової цивілізації в інформаційне суспільство, формувати в учнів знання про складність та розмаїття наявних у суспільстві інформаційних ресурсів; навчити алгоритмів пошуку, аналітико - синтетичного опрацювання та оцінки інформації; технології підготовки та оформлення результатів самостійної навчальної, дослідницької діяльності. У варіативній частині курсу мають бути враховані вік, рівень підготовки, рівень інформаційної культури, а також інформаційні потреби й інші чинники.

Основний зміст курсу доцільно формувати з урахуванням його реалізації в рамках наступного освітнього рівня. На початковому етапі навчання фундаментальні поняття бажано викладати елементарно, потім поступово ускладнювати в основній школі і науково узагальнювати в старших (випускних) класах. Це, крім усього іншого, дасть змогу учням, які залишають загальноосвітній навчальний заклад із незакінченою загальною середньою освітою, набуті знання з основ інформаційної культури в тому обсязі, який допоможе їм орієнтуватися в інформаційному суспільстві за межами школи.

У сучасній Україні згідно із Законом про освіту [13] та Положенням про загальноосвітній навчальний заклад [18] встановлено такі освітні рівні, що їх забезпечує загальноосвітній навчальний заклад:

- **початкова загальна освіта** (I ступінь – початкова школа (1-3(4)-ті кл.)),
- **базова загальна середня освіта** (II ступінь – основна школа (5-9-ті кл.)),
- **повна загальна середня освіта** (III ступінь – старша школа, як правило, з профільним спрямуванням навчання (10-11 (12)-ті кл.)).

Головне завдання початкової школи – закласти основу для здобуття загальної освіти (навчити читати, писати, лічити), міцну базу для подальшого розвитку загальнонавчальних навичок; завдання **початкового** курсу основ інформаційної культури – сформувати в учнів понятійний апарат, потрібний для розуміння й оцінки інформаційного середовища, яке їх оточує, розвитку цілісної системи знань, закласти підвалини грамотної роботи з інформацією. Насамперед це стосується сприймання інформації та її адекватної інтерпретації, а також цілеспрямованого використання в навчальній діяльності і в повсякденному житті. Зрозуміло, що ефективною ця робота може бути лише за орієнтації всіх навчальних дисциплін на формування інформаційної грамотності.

Пріоритетне завдання **базового** курсу (5-9-ті кл.) – сформувати уявлення про сучасну інформаційну картину світу, навчити свідомо використовувати інформацію (у тому числі і за допомогою комп’ютера) у навчальній і в практичній діяльності. На цьому етапі треба допомогти учням працювати з інформацією, поданою у формалізованому та формальному виглядах (схемами, графіками, таблицями, навчити заповнювати формуляри тощо).

У **старшій** школі (10-11-ті кл.) головним завданням вивчення основ інформаційної культури є підготовка до майбутньої професійної діяльності, продовження навчання у вищому навчальному закладі.

На цьому етапі активно формується інформаційна ідеологія та культура учня, юнаки і дівчата ознайомлюються із способами та правилами створення й використання найрізноманітніших інформаційних ресурсів, вивчають засоби і технології роботи з інформацією.

У процесі навчання інформаційної культури в старших класах можуть бути використані базовий та профільний компоненти.

Базовий компонент включає теоретичні положення, потрібні для розуміння суті інформаційної культури, для орієнтування та свідомої діяльності у навколишньому інформаційному просторі, а також види інформаційної діяльності, характерні для різних професій.

Профільний компонент забезпечує докладніше ознайомлення з інформаційними системами обраної сфери (профілю навчання), з особливостями перебігу в них інформаційних процесів і застосування інформаційних технологій, суттєвих для даної сфери.

Основна мета викладання курсу „Основи інформаційної культури” на цьому етапі – поглибити знання, уміння та навички учнів з інформаційного самозабезпечення їхньої навчальної діяльності.

У запропонованій програмі, яку бібліотекарі загальноосвітніх навчальних закладів можуть взяти за основу, теми (модулі) умовно поділено на три групи:

- I ступінь навчання – початкова школа (1-3 (4)-ті кл.),
- II ступінь навчання – основна школа (5-9-ті кл.),
- III ступінь навчання – старша школа (10-11 (12)-ті кл.).

Програмою передбачено поступове накопичення та закріплення знань і навичок, логічний взаємозв'язок блоків. Окремі теми в програмі можуть повторюватися у зв'язку з ускладненням та збільшенням обсягу матеріалу, урізноманітненням форм роботи. Враховуючи, що надзвичайно важливо правильно визначити форми, прийоми проведення занять залежно від змісту теми, віку та рівня підготовленості учнів, умов роботи, шкільний бібліотекар може використовувати як традиційні (урок-бесіда, бесіда-консультація, урок-лекція, практикум, тренінг, урок творчості, робота з особистим словником та ін.), так й ігрові, змагальні форми навчання за активної участі дітей (конкурс, турнір, вікторина-пошук, рольова гра тощо).

У процесі опанування учнями програми не рекомендується оцінювати їхні знання за 12-бальною системою. Варто обрати неформальну систему заохочення, наприклад, молодших школярів підтримати словом, призом, для старших застосувати залік, тест.

Нижче подано теми п'яти основних розділів курсу „Основи інформаційної культури”, зміст кожної з них, форми проведення та оформлення занять, рекомендаційні бібліографічні списки до кожного розділу для роботи з різними віковими категоріями учнів.

2.3.1. Розділ 1. Інформаційні ресурси суспільства

Мета вивчення розділу – сформулювати в учнів уявлення про місце та роль інформації в житті людини, про інформаційні ресурси суспільства, їхній склад і способи перетворення.

У процесі опанування матеріалу розділу учні мають навчитися розрізняти типи і види документів, потрібних для успішного засвоєння знань, ознайомитися з основними методами згортання інформації – бібліографічним описом, виділенням ключових слів, анотуванням і реферуванням.

У розділі можна виділити такі теми:

1. Вступ. Вихідні поняття курсу „Основи інформаційної культури”.
2. Первинні документи як складова інформаційних ресурсів суспільства.

3. Вторинні документи як результат аналітико-синтетичного опрацювання задокументованої інформації.

4. Бібліотеки, архіви та органи науково-технічної інформації як системи організації інформаційних ресурсів суспільства [120, с.38, 39].

Тема	Ступінь навчання	Зміст	Форма проведення та оформлення заняття
1.Вступ. Вихідні поняття курсу "Основи інформаційної культури"	I	<p>Мета і завдання курсу „Основи інформаційної культури”. Структура та особливості вивчення курсу в початковій школі.</p> <p>Багатозначність поняття „інформація”. Інформація навколо нас. Сприймання інформації людиною. Інформація як необхідний елемент спілкування. Інформованість. Інформація в сім’ї .</p> <p>Способи передачі інформації. Способи отримання інформації.</p> <p>Властивості інформації (важливість, зрозумілість, вірогідність). Носії інформації. Зберігання інформації.</p> <p>Визначення понять „культура”, „інформаційна культура”. Склад і структура знань, умінь і навичок молодших школярів, що визначають рівень інформаційної культури. Роль інформаційної культури у забезпеченні ефективної навчально-пізнавальної діяльності школярів.</p>	<p>Розповідь. Бесіда.</p> <p>Гра у „зіпсований телефон”. Гра „Інформація та ми”.</p> <p>Конкурс „Які джерела інформації я знаю?”</p> <p>Ігри на упізнавання предмета із заплученими очима, передачу повідомлень жестами та мімікою.</p> <p>Розгадування кросвордів, чайнвордів, метаграм.</p> <p>Фізкультхвилинка.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
	II	<p>Структура та особливості вивчення курсу „Основи інформаційної культури” в основній школі. Склад і структура знань, умінь і навичок, що визначають рівень інформаційної культури особистості.</p> <p>Види інформації. Форми інформації. Інформаційні ресурси суспільства. Роль інформації в розвитку суспільства. Інформатизація суспільства як глобальний процес.</p> <p>Пошук, відбір, зберігання, опрацювання, подання, передавання, використання, захист інформації – основні інформаційні процеси.</p> <p>Інформаційна безпека особистості.</p>	<p>Розповідь. Бесіда.</p> <p>Огляд. Самоаналіз читачької діяльності „Інформація в моєму житті”.</p> <p>Розгадування кросвордів, чайнвордів, метаграм; розгадування та складання ребусів.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>

	III	<p>Структура й особливості вивчення курсу „Основи інформаційної культури” в старшій школі.</p> <p>Поняття „інформаційне суспільство”. Причини і наслідки "інформаційної кризи". Поняття „інформаційна революція”, „інформаційний вибух”. Інформатизація суспільства як соціотехнічна революція.</p> <p>Державна інформаційна політика. Правові джерела з інформаційної діяльності в Україні.</p> <p>Права та обов’язки громадянина в інформаційному суспільстві.</p> <p>Проблема співвідношення „інформація – знання”. Моральна та адміністративна відповідальність за приховування важливої й поширення неправдивої інформації.</p>	<p>Розповідь. Бесіда.</p> <p>Реферат з проблем становлення та розвитку інформаційної цивілізації.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
2.Первинні документи як складова інформаційних ресурсів суспільства.	I	<p>Коротка характеристика основних типів документів: навчальних, довідкових, науково-популярних, видань для дозвілля.</p> <p>Навчальні видання. Допоміжні видання (практикуми, хрестоматії, книги для читання) та їхнє значення для самоосвіти.</p> <p>Періодичні видання для дітей.</p> <p>Художнє оформлення дитячої книги.</p> <p>Правила та навички поводження з книгою.</p> <p>Історія винаходу книги і книгодрукування.</p>	<p>Розповідь. Бесіда.</p> <p>Співбесіда. Бесіда-діалог. Бесіда-перегляд найяскравіших видань для дітей.</p> <p>Огляд періодичних видань для дітей.</p> <p>Урок-зустріч.</p> <p>Урок-прес-конференція.</p> <p>Урок-подорож. Урок-діалог.</p> <p>Ігри: „Зустріч з героями улюблених книжок”, „Чарівне дерево казок”, „У гості Азбука прийшла”, „Книжкова лікарня”.</p> <p>Гра-подорож.</p> <p>Лінгвістична гра „Енциклопедії для дітей”.</p> <p>Виставка-перегляд. Бесіда біля виставки „Книги просять захисту”.</p> <p>Уроки творчості: виготовлення саморобних книжок, закладок; „Ми створюємо газету”.</p>

			Конкурс творів-мініатюр „Книга, яка мене вразила”. Ліплення. Інсценізація. Робота з особистим словником.
	II	<p>Визначення понять „документ”, „видання”. Поняття про первинні та вторинні документи.</p> <p>Класифікація документів згідно з їх ознаками: за знаковою системою запису інформації (текстові, ідеографічні, аудіальні, іконічні, тактильні, машинозчитувальні, комплексні); за матеріалом носія інформації (паперові, прозоро-плівкові, пластинкові, на магнітних та оптичних матеріалах); за матеріальною конструкцією носія інформації (аркушеві, стрічкові, карткові, блочні, дискові, комбіновані); за способом розповсюдження інформації (опубліковані, неопубліковані, ті, що не публікуються); за періодичністю (періодичні, неперіодичні, продовжувані, серіальні).</p> <p>Рукописи. Раритети і видатні книги.</p> <p>Періодичні видання для підлітків.</p>	<p>Розповідь.</p> <p>Лекція. Лекція-огляд.</p> <p>Бесіда. Бесіда-консультація.</p> <p>Співбесіда. Бесіда-діалог. Огляд періодичних видань для дітей і підлітків.</p> <p>Урок-прес-конференція. Урок-діалог. Заняття у формі „Запитуєте – відповідаємо”.</p> <p>Виставка-перегляд.</p> <p>Усний журнал.</p> <p>Конкурс на кращу саморобну газету.</p> <p>Конкурс, турнір ерудитів та знавців довідкової літератури.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
	III	<p>Основні типи документів: навчальні, довідкові, наукові, науково-популярні, виробничі, офіційні (нормативні), масово-політичні, рекламні, художня література, видання для дозвілля, інформаційні.</p> <p>Інформативність, корисність, цінність різних типів документів, потрібних для інформаційного забезпечення навчальної, виробничої, науково-дослідницької, підприємницької (творчої) та інших видів людської діяльності.</p>	<p>Лекція. Лекція-огляд. Урок-прес-конференція.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
	I	Бібліографічні посібники: види, призначення, структура. Рекомендаційні бібліографічні посібники на допомогу учням.	<p>Лекція.</p> <p>Розповідь. Бесіда.</p> <p>Виставка-перегляд бібліографічних посібників.</p>

<p>3.Вторинні документи як результат аналітико-синтетичного опрацювання задокументованої інформації.</p>	<p>II</p>	<p>Види і різновиди вторинних документів (бібліографічний документ, реферативний документ, оглядовий документ, аналітичний документ).</p> <p>Визначення понять „аналіз”, „синтез”, „аналітико-синтетичне опрацювання інформації”, „згорання інформації”. Призначення і функції аналітико-синтетичного опрацювання інформації.</p> <p>Основні види аналітико-синтетичного опрацювання інформації: бібліографічний опис, індексування, анотування, реферування, підготовка оглядів.</p> <p>Бібліографічний опис як найбільш лаконічна та містка форма згорання документів. Інформативність елементів бібліографічного опису. Правила бібліографічного опису документів. Залежність між правильно складеним бібліографічним описом і можливістю розшукування документа в інформаційному масиві.</p> <p>Можливості використання основних видів аналітико-синтетичного опрацювання інформації в навчальній діяльності учнів, організації їхньої самостійної роботи.</p>	<p>Лекція. Розповідь. Бесіда. Виставка-перегляд бібліографічних посібників.</p> <p>Груповий тренінг. Практичне заняття. Бібліографічний КВК.</p> <p>Бібліографічна бліц-гра „Мініпрезентація книги”.</p> <p>Ігри „Краєзнавча бібліографічна рулетка”, „Компас у книжковому морі”.</p> <p>Олімпіада „Бібліографічний калейдоскоп”.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
	<p>III</p>	<p>Аналітико-синтетичне опрацювання інформації як засіб подолання „інформаційної кризи”.</p> <p>Ключові слова. Використання ключових слів під час складання коротких довідкових анотацій. Схожість та відмінність анотацій і рефератів як вторинних документів. Огляд літератури як найскладніший вид аналітико-синтетичного опрацювання текстів.</p> <p>Інформаційні видання як результат аналітико-синтетичного опрацювання і засіб інформування про документні потоки. Український реферативний журнал „Джерело”.</p>	<p>Лекція. Розповідь. Виставка-перегляд інформаційних видань. Робота з особистим словником.</p>

4.Бібліотеки, архіви та органи науково-технічної інформації як системи організації інформаційних ресурсів суспільства.	I	Бібліотека. Загальне поняття та історія розвитку. Стародавні бібліотеки. Правила користування бібліотеками.	Розповідь. Бесіда. Урок-зустріч. Екскурсія до дитячої бібліотеки. Дитяче довідкове бюро. Гра-подорож. Посвята в читачі „Ласкаво просимо до країни Читалії”. Театралізоване свято для молодших школярів „В гостях у Королеви Книги”.
	II	Місце бібліотек, архівів, органів науково-технічної інформації в загальнодержавній системі науково-технічної інформації. Бібліотеки сучасності: медіатеки, електронні бібліотеки, цифрові бібліотеки, гібридні бібліотеки, віртуальні бібліотеки. Роль електронних бібліотек у дистанційному навчанні. Система бібліотек в Україні. Типологія бібліотек. Інформаційні завдання, що їх розв’язують різні типи та види бібліотек. Провідні бібліотеки України. Система бібліотек, які обслуговують дітей та юнацтво. Книжкова палата України імені Івана Федорова. Інформаційні продукти та послуги, що їх надають бібліотеки та органи науково-технічної інформації.	Розповідь. Бесіда. Урок-зустріч. Заняття у формі „Запитуєте – відповідаємо”. Лекція. Екскурсія до дитячої бібліотеки. Робота з особистим словником.
	III	Бібліотечні громадські об’єднання України (Асоціація бібліотек України (АБУ), Українська бібліотечна асоціація (УБА)). Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА). Інформаційні завдання, що стоять перед архівами. Інститут проблем реєстрації інформації НАН України (ІПРІ). Український інститут науково-технічної та економічної інформації (УкрІНТЕІ).	Розповідь. Бесіда. Лекція. Робота з особистим словником.

Рекомендаційний бібліографічний список до першого розділу

1. Бейлінсон В.Г. Арсенал образования: Характеристика, подгот., конструирование учеб. изд. / В.Г. Бейлінсон. – М.: Книга, 1986. – 288 с. – (От рукописи – к книге).

2. Бердникова И.А. Путешествие по «Книжной Вселенной»: Сценарий праздника для пятиклассников / И.А. Бердникова // Читаем, учимся, играем. – 2002. – №1. – С. 38-48. – Библиогр.: 7 назв.
3. Божик Л.М. Світ книг – чисте й невичерпне самопізнання, самовдосконалення, самовиховання: [Сцен. заняття] / Л.М. Божик, М.І. Дацюк // Шкіл. б-ка. – 2004. – №4. – С. 38-42.
4. Ботвинник М. Откуда есть пошел букварь / М. Ботвинник. – Минск: Вышэйшая шк. – 1983. – 198 с.
5. Ботвинник М.Б. У истоков учебной книги / М.Б. Ботвинник. – Минск: Высшая шк., 1964. – 86 с.
6. Брыксина О.Ф. Проведение информационных минуток на уроках информационной культуры [в младших классах] / О.Ф. Брыксина // Информатика и образование. – 1999. – №8. – С. 65-70. – Библиогр.: 11 назв.
7. Види книжок / Матеріал підгот.: Н. Петрова, Г. Плиса // Вісн. Кн. палати. – 2001. – №5. – С. 12–14.
8. Винарик Л.С. Становление информационного общества и информационной культуры / Л.С. Винарик, Я.Г. Берсуцкий, А.Н.Щедрин // Винарик Л.С. Информационная культура в современном обществе: Учеб. пособие / Л.С. Винарик, Я.Г. Берсуцкий, А.Н.Щедрин. – Донецк, 2003. – С. 5-41. – Библиогр.: 8 назв.
9. Винарик Л.С. Электронные информационные ресурсы / Л.С. Винарик, Я.Г. Берсуцкий, А.Н.Щедрин // Винарик Л.С. Информационная культура в современном обществе: Учеб. пособие / Л.С. Винарик, Я.Г. Берсуцкий, А.Н.Щедрин. – Донецк, 2003. – С. 92-130.
10. Володин Б.Ф. Всемирная история библиотек / Б.Ф. Володин. – СПб.: Профессия, 2002. – 352 с. – (Библиотека).
11. Воробьев Г.Г. Твоя информационная культура / Г.Г. Воробьев. – М.: Молодая гвардия, 1988. – 303 с. – (Молодежь: проблемы и перспективы).
12. Вуль В. Особенности некоммерческих электронных библиотек / В. Вуль // Библ. дело. – 2003. – №8. – С. 21–23.
13. Герчук Ю.Я. Об искусстве книги / Ю.Я. Герчук. – М.: Знание, 1977. – 47 с. – (Искусство; №5).
14. Голубева Н.Л. Средство организации семейного чтения:[Рек. библиогр.пособия] / Н.Л. Голубева // Библиография. – 2001. – №4. – С. 46–49.
15. Гречихин А.А. Современные проблемы типологии книги / А.А.Гречихин. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1989. – 246 с.
16. Гуссман Г. О книге / Г. Гуссман; Пер. с нем. В.А. Сеферьянца; Под ред. и с примеч. А.Н. Чернышева. – М.: Книга, 1982. – 109 с.
17. Давидова Л.Л. Оформлення книги, її структура: [Конспект заняття] / Л.Л. Давидова // Шкіл. б-ка. – 2003. – №10. – С. 93. – Бібліогр.: 6 назв.
18. Дамаскина О. Загадки страны «Почемучляндии»: Сценарий КВН по теме «Отличие художественной литературы от справочной и научно-популярной» для учащихся 5-6 кл. / О. Дамаскина // Шкіл. б-ка. – 2003. – №4. – С. 168-171.
19. Демидов А.А. Через библиотеки – к знаниям: [Информ. о-во. О-ва знаний] / А.А. Демидов // Школ. б-ка. – 2004. – №8. – С. 5-9.
20. Документознавство: Програма курсу / Харк. держ. акад. культури; Уклад.: Н.М. Кушнарєнко, А.А. Соляник. – Х.: ХДАК, 2003. –25 с.

21. *Запаско Я.* „Доброписці тоді славні були”: (Нариси з історії укр. рукоп. мистец. / Я. Запаско. – Л.: Афіша, 2003. – 176 с.
22. *Запаско Я.* Початки українського друкарства / Я. Запаско, О. Мацюк, В. Стасенко. – Л.: Центр Європи, 2000. – 221 с.
23. *Збаровская Н.В.* «Макет учебника»: [Игра] / Н.В. Збаровская // Збаровская Н.В. Обучающие игры в библиотеке: Технология игрового имитац. моделирования / Н.В. Збаровская. – СПб.: Профессия, 2002. – С. 37-39.
24. *Земсков А.И.* Электронные библиотеки: Учеб. пособие / А.И. Земсков, Я.Л. Шрайберг; Моск. гос. ун-т культуры и искусств, Гос. публич. науч.-техн. б-ка России. – М., 2001. – 91 с.
25. *Зубов Ю.С.* Библиография и художественное развитие личности: Монография / Ю.С. Зубов. – М.: Книга, 1979. – 144 с.
26. *Зубрилин А.А.* Игровой компонент в обучении информатике:[Игровые задания] / А.А. Зубрилин // Информатика в нач. образовании. – 2001. – №3. – С. 1-80. – Библиогр.: 42 назв.
27. *История книги* / Под ред. А.А. Говорова, Т.Г. Куприяновой. – М.: Светотон, 2001. – 399 с.
28. *Інформація в матеріальному світі* // Довідник школяра: 5-11 кл.: Математика. Фізика. Хімія. Біологія. Інформатика. – К.: Казка, 2002. – С. 488-500.
29. *Ісаєвич Я.* Українське книговидання: Витоки. Розвиток. Проблеми / Я. Ісаєвич; Ін-т українознав. ім. І Крип'якевича НАН України. – Л., 2002. – 520 с.
30. *Клочкова В.* На приеме у доктора Нервистраничкина: Библ. урок-сценка для малышей / В. Клочкова // Б-ка в шк. – 2002. – 16-28 февр. (№4). – С. 10.
31. *Книга: Энциклопедия* / Гл. ред. В.М. Жарков; Ред. кол.: И.Е. Баренбаум, А.А. Беловицкая, А.А. Говоров и др. – М.: Большая Рос. Энцикл., 1999. – 800 с.: ил.
32. *Колин К.К.* Контуры информационной цивилизации / К.К. Колин // Библиотековедение. – 2002. – №1. – С. 36–51. – Библиогр.: 22 назв.
33. *Колин К.К.* Проблемы информационной цивилизации: виртуализация общества / К.К. Колин // Библиотековедение. – 2002. – №3. – С. 48–57. – Библиогр.: 23 назв.
34. *Комиссарова Л.Д.* Рекомендательная библиография нужна и сегодня / Л.Д. Комиссарова // Библиография. – 2002. – №1. – С. 43–45.
35. *Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики* / Г.М. Швецова-Водка (кер.), Г.В. Сілкова, Л.О. Черепуха та ін.; Наук. ред. і авт. вступ. ст. Г.М. Швецова-Водка. – К.: Кн. палата України, 1998. – 116 с.
36. *Кушнарченко Н.Н.* Документоведение: Учебник / Н.Н. Кушнарченко. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Знання, 2000. – 459 с.
37. *Кушнарченко Н.М.* Наукова обробка документів: Підручник / Н.М. Кушнарченко, В.К. Удалова. – К.: Вікар, 2003. – 328 с. – (Вища освіта ХХІ ст.).
38. *Лернер П.* Труд человека. Учеб.-самоучитель для учащихся 5–7 кл. общеобразовател. сред. шк., а также их родителей. Ч. 6. Информация вокруг нас / П. Лернер; Под общ. ред. С.Н. Чистяковой // Б-ка в шк. – 2002. – 1-15 апр. (№7). – С. 1-8 прил.; 16-30 апр. (№8). – С. 9-16 прил.
39. *Любаров В.* Электронные библиотеки на пути в информационное будущее / В. Любаров // Бібл. форум України. – 2003. – №1. – С. 11–13.
40. *Медведева А.С.* К вопросу о сущности информации / А.С. Медведева // Наука і освіта. – 2000. – №4. – С. 20–23. – Библиогр.: 9 назв.

41. *Медведева Є.А.* Визначення поняття інформації у точних і природничих науках / Є.А. Медведева // Вісн. Харк. держ. акад. культури: Зб. наук. пр. / ХДАК; Відп. ред. Н.М. Кушнарєнко. – Х.: ХДАК, 2001. – Вип. 7. – С. 100–108.
42. *Медведева Є.А.* До джерел інформації: [Б-ки стародав. світу та сьогодення] / Є.А. Медведева // Бібл. вісн. – 1999. – №2. – С. 43–45. – Бібліогр.: 9 назв.
43. Міжнародна інформація. Навч.- метод. посіб. для самостійн. вивчення курсу. Ч. 1 / Львів. комерц. акад.; Уклад. І.Р. Боднар. – Л., 2003. – 108 с.
44. *Моргенштерн И.Г.* Занимательная библиография / И.Г. Моргенштерн, Б.Т. Уткин. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Кн. палата, 1987. – 255 с.
45. *Мотульский Р.* Как вас теперь называть?: Информотека, медиатека, гибрид. или просто б-ка? / Р. Мотульский // Библиотека. – 2002. – №3. – С. 4–52. – Библиогр.: 46 назв.
46. *Мотульский Р.С.* Общее библиотековедение: Учеб. пособие для вузов / Р.С. Мотульский. – М.: Либеря, 2004. – 223 с.
47. *Ненич Л.* Про принципи відбору ключових слів у рефератах / Л. Ненич // Вісн. Кн. палати. – 2000. – №9. – С. 22–23. – Бібліогр.: 4 назв.
48. *Огієнко І.І.* Історія українського друкарства / І.І. Огієнко; Упоряд., авт. іст.-біогр. нарису та приміт. М.С. Тимошик. – К.: Либідь, 1994. – 448 с. – (Пам'ятки іст. думки України).
49. *Онищенко О.С.* Розповсюдження наукових знань як чинник інтелектуального збагачення суспільства / О.С. Онищенко // Пульсар. – 2001. – №9. – С. 30–33.
50. *Отле П.* Труды по библиотековедению: Рук. к администрированию: Практ. пособие / П. Отле. – М., 2002. – 226 с.
51. *Партико З.* Оцінювання кількості інформації у вербальних повідомленнях / З. Партико // Вісн. Кн. палати. – 2001. – №5. – С. 15–19.
52. *Петрова Н.* Що таке книга? / Н. Петрова // Вісн. Кн. палати. – 2001. – №1. – С. 10–12.
53. *Рябкова А.* Урок 3. Периодика для младших школьников: 3 кл. / А. Рябкова // Школ. б-ка. – 2001. – № 6. – С. 45–47.
54. *Самохина А.* Формирование информационной культуры в процессе экономической подготовки старшеклассников / А. Самохина // Экономика в шк. – 2002. – №1. – С. 27–33.
55. *Селиверстова Е.Т.* Функциональный характер потребностей как основа типологии библиотек / Е.Т. Селиверстова // Науч. и техн. б-ки СССР. – 1991. – №4. – С. 6–12.
56. *Сенченко Н.М.* Книжкова палата України. Становлення державної бібліографії / Н.М. Сенченко. – К.: Кн. палата України, 1999. – 116 с.
57. Словник книгознавчих термінів / Кн. палата України; Укладачі: В.Я. Буран, В.М. Медведева, Г.І. Ковальчук, М.І. Сенченко. – К., 2003. – 160 с.
58. *Соляник А.А.* Документні потоки та масиви: Навч. посібник / А.А. Соляник ; Харк. держ. акад. культури. – Х., 2000. – 112 с.
59. *Столяров Ю.Н.* Онтологический и метонимический смыслы понятия информация / Ю. Н. Столяров // Науч. и техн. б-ки. – 2002. – №3. – С. 45–51. – Библиогр.: 16 назв.
60. *Тимошик М.* Історія видавничої справи: Підручник / М. Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 2003. – 496 с.

61. Тур С.Н. Первые шаги в мире информатики: Третий год обучения: [Понятие информации. Виды работы с информацией. Логика и информация] / С.Н. Тур, Т.П. Бокучава // Информатика в нач. образовании. – 2001. – №4. – С. 1-80.
62. Україна бібліотечна / Уклад. та наук. ред.: В. Бабич, Л. Каліберда, В. Навроцька, Л. Одинока. – К., 1996. – 91 с. – (До II Всеукр. конгр. бібліотекарів).
63. Что нужно знать каждому о домашней библиотеке / Под ред. В.О. Осипова. – 2-е изд., доп. – М.: Книга, 1978. – 61 с.
64. Швецова-Водка Г. Бібліографічні ресурси України: загальна характеристика: Навч. посібник / Г. Швецова-Водка; Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне, 2000. – 205 с.
65. Швецова-Водка Г.М. Види друкованих видань / Г. М. Швецова-Водка // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Наук. зап. / Рівнен. держ. ін-т культури. – Рівне, 1998. – Вип.3. – С. 375-395.
66. Швецова-Водка Г.М. Види інформації: [Класиф. соц. інформ.] / Г. М. Швецова-Водка // Вісн. Харк. Держ. акад. культури: Зб. наук. пр. / ХДАК; Відп. ред. Н.М. Кушнарченко. – Х.: ХДАК, 2001. – Вип. 6. – С. 233-241. – Бібліогр.: 9 назв.
67. Швецова-Водка Г.М. Документ і книга в системі соціальних комунікацій: Монографія / Г. М. Швецова-Водка; Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне, 2001. – 437 с.
68. Швецова-Водка Г.М. Загальне бібліографознавство: (Основи теорії бібліогр.): Навч. посіб. для студ. ін-тів культури / Г.М. Швецова-Водка; Рівнен. держ. ін-т культури. – Рівне, 1995. – 183 с.
69. Швецова-Водка Г.М. Про обсяг поняття „Книга” в документознавстві / Г.М. Швецова-Водка // Бібл. вісн. – 1998. – №4. – С. 9-11.
70. Швецова-Водка Г.М. Типологія документа: Навч. посіб. для студ. ін-тів культури / Г.М. Швецова-Водка. – К.: Кн. палата України, 1998. – 80 с.
71. Швецова-Водка Г.Н. Книга и документ: соотношение понятий / Г.Н. Швецова-Водка // Книга: Исслед. и материалы. – М., 1994. – Сб.68. – С. 19-37.

2.3.2. Розділ 2. Інформаційний пошук

Мета – оволодіння способами, методами, прийомами пошукової роботи в інформаційно-пошукових системах за різними типами запитів, що виникають під час навчання.

Очікуваний результат – знання основних типів інформаційних запитів і технологій їх виконання; знання структури і призначення системи каталогів та картотек бібліотеки, формування уявлення про бібліотеку як інформаційно-пошукову систему. Учні повинні вміти вести пошук інформації за адресним, тематичним і фактографічним запитом, володіти навичками інформаційного самообслуговування в бібліотеці.

Темами, які вивчають в цьому розділі, можуть бути:

1. Бібліотека як інформаційно-пошукова система.
2. Адресний пошук та алгоритми його виконання.
3. Фактографічний пошук та алгоритми його виконання.
4. Тематичний пошук та алгоритми його виконання [120, с.38, 39].

Тема	Ступінь навчання	Зміст	Форма проведення та оформлення заняття
1.Бібліотека як інформаційно-пошукова система	I	<p>Структура бібліотеки як інформаційно-пошукової системи. Призначення абонементів та спеціалізованих читальних залів.</p> <p>Тематичне і жанрове багатство фондів бібліотек. Роздільники на полицях, їх призначення. Принцип розстановки книжок на стелажах в умовах вільного доступу.</p> <p>Поняття про інформаційну потребу та інформаційний запит.</p> <p>Уявлення про довідково-бібліографічний апарат бібліотеки, його роль у забезпеченні повноти й правильності інформаційного пошуку.</p> <p>Види каталогів. Каталожні роздільники. Каталожна картка. Індекс, авторський знак. Шифр книги.</p> <p>Режим пошуку інформації: ручний, механізований, автоматизований.</p>	<p>Розповідь. Бесіда.</p> <p>Дитяче довідкове бюро. Практичне заняття.</p> <p>Конкурс.</p> <p>Вікторина-пошук.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
	II	<p>Інформаційна потреба. Інформаційний запит. Залежність між типом інформаційного запиту користувача та джерелом розшукування.</p> <p>Інформаційно-бібліотечне обслуговування як сукупність процесів з надання інформаційних послуг та інформаційної продукції для задоволення інформаційних потреб. „Інформаційні послуги” та „інформаційна продукція” – загальна характеристика.</p> <p>Функції відділів довідково-бібліографічного обслуговування, краєзнавчого, МБА та ін.</p> <p>Поняття та сутність інформаційного пошуку. Загальні вимоги. Види інформаційного пошуку: документальний і фактографічний. Бібліографічний пошук як різновид документального пошуку. Процеси пошуку.</p>	<p>Розповідь. Бесіда.</p> <p>Бесіда-консультація.</p> <p>Бібліографічна гра "Знайди книгу".</p> <p>Груповий тренінг.</p> <p>Турнір ерудитів.</p> <p>Дитяче довідкове бюро.</p> <p>Практичне заняття.</p> <p>Конкурс.</p> <p>Вікторина-пошук.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>

	III	<p>Особливості розшукування окремих видів документів: книжок, статей, періодичних і продовжуваних видань, нот, карт, красномовних, аудіовізуальних та інших документів.</p> <p>Знання довідково-бібліографічного апарату бібліотеки як обов'язкова умова раціональної інформаційної поведінки користувача.</p>	<p>Розповідь. Лекція. Лекція-огляд. Бесіда. Бесіда-консультація. Груповий тренінг. Тренінг-практикум. Практичне заняття. Робота з особистим словником.</p>
2.Адресний пошук та алгоритми його виконання.	I	<p>Адресний запит як вияв інформаційної потреби в певному (конкретному) документі. Сутність завдання пошуку за адресним запитом та умови його успішного виконання. Бібліографічний опис як "паспорт" документа.</p> <p>Прізвище автора, назва документа як пошукові елементи, що використовуються під час адресного пошуку.</p> <p>Алфавітний каталог як засіб адресного бібліографічного пошуку, його завдання і функції.</p>	<p>Розповідь. Бесіда. Практичне заняття. Вікторина-пошук.</p>
	II	<p>Основні пошукові елементи, що використовуються під час адресного пошуку: прізвище конкретного автора, укладача, редактора, колективний автор, назва документа.</p> <p>Алгоритм пошуку літератури в алфавітному каталозі. Особливості пошуку в алфавітному каталозі книг авторів-однофамільців; авторів, які пишуть під псевдонімами, та ін.</p> <p>Іменні покажчики в інформаційних виданнях як засіб адресного бібліографічного пошуку.</p>	<p>Розповідь. Бесіда. Бесіда-консультація. Лекція. Практичне заняття. Тренінг-практикум.</p> <p>Бібліографічні ігри "Хто шукає, той знаходить", "Знайди книгу".</p> <p>Дитяче довідкове бюро. Конкурс. Вікторина-пошук.</p>

	III	<p>Логічні комплекси в алфавітному каталозі (колективних авторів; індивідуальних авторів, які мають, поряд з окремими творами, зібрання творів, згрупованих у логічному порядку спадної повноти видань: повне зібрання творів, зібрання творів, вибрані твори тощо).</p> <p>Дотримання основних правил бібліографічного опису документів як передумова успішності адресного пошуку інформації.</p>	<p>Розповідь. Бесіда.</p> <p>Бесіда-консультація.</p> <p>Лекція. Практичне заняття. Тренінг-практикум.</p>
3. Фактографічний пошук та алгоритми його виконання.	I	<p>Поняття про фактографічну інформацію.</p> <p>Запитальні слова „хто”, „що”, „де”, „коли”, „скільки”, „як”, „звідки”, „чому” та ін. як формальні атрибути фактографічних запитів.</p> <p>Довідкові видання як джерело фактографічної інформації. Основні типи довідкових видань. Енциклопедичні видання. Термінологічні словники. Лінгвістичні словники. Довідники.</p> <p>Різновиди фактографічного пошуку (предмет, особа, термін, явище, процес, територія тощо).</p> <p>Алгоритм виконання фактографічного запиту.</p> <p>Пошук інформації в електронних словниках і довідниках.</p>	<p>Розповідь. Бесіда.</p> <p>Виставка-перегляд довідкових видань.</p> <p>Гра-пошук „Книги про все на світі”.</p> <p>Складання та розгадування кросвордів, головоломок.</p> <p>Гра-естафета.</p> <p>Дитяче довідкове бюро.</p> <p>Конкурс начитаних та кмітливих.</p> <p>Практичне заняття „Самостійний пошук”.</p> <p>Турнір ерудитів та знавців дитячої довідкової літератури.</p> <p>Вікторина-пошук.</p> <p>Рольова гра.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
	II	<p>Стратегія виконання фактографічних запитів із з’ясування значень слів і понять; уточнення історичних дат, характеристик предметів та явищ; пошуку авторства різних висловлювань.</p> <p>Використання результатів фактографічного пошуку в навчальній та науково-пізнавальній діяльності учнів, під час підготовки тематичних вечорів, вікторин, конкурсів, олімпіад.</p>	<p>Розповідь. Бесіда.</p> <p>Лекція.</p> <p>Дитяче довідкове бюро.</p> <p>Конкурс начитаних і кмітливих.</p> <p>Практикум. Тренінг-практикум.</p> <p>Вікторина-пошук.</p> <p>Година самоосвіти.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>

4. Тематичний пошук та алгоритми його виконання.	I	<p>Вибір документів з книжкової виставки.</p> <p>Ілюстрована картотека.</p> <p>Систематичний каталог як джерело тематичного розшукування в бібліотеці.</p> <p>Пошук за допомогою бібліографічних посібників.</p>	<p>Розповідь. Бесіда.</p> <p>Гра-пошук „Знайди книгу”. Вікторина.</p> <p>Урок творчості – самостійне добирання книжок для читання за допомогою ілюстрованої картотеки та систематичного каталогу.</p> <p>Організація тематичної книжкової виставки.</p> <p>Бібліографічний КВК.</p>
	II	<p>Тематичні запити як вияв інформаційної потреби школярів під час написання рефератів, доповідей, творів тощо, підготовки до олімпіад, конкурсів.</p> <p>Систематичний каталог і систематична картотека статей як джерела тематичного розшукування в бібліотеці. Тематичні картотеки. Схожість і відмінність систематичної картотеки та систематичного каталогу.</p> <p>Алгоритм тематичного пошуку в систематичному каталозі.</p> <p>Роль абетково-предметного покажчика під час проведення тематичного пошуку.</p> <p>Алгоритм тематичного пошуку в інформаційних і бібліографічних виданнях.</p> <p>Прикнижкові та пристатейні списки літератури, бібліографічні посилання як джерело виконання тематичних запитів.</p>	<p>Розповідь. Бесіда.</p> <p>Груповий тренінг.</p> <p>Практикум.</p> <p>Вікторина.</p> <p>Бібліографічний КВК.</p>

	III	<p>Принцип організації та структура систематичного каталогу.</p> <p>Універсальна десятикова класифікація (УДК). Бібліотечно-бібліографічна класифікація (ББК).</p> <p>Електронні каталоги та електронні бази даних як джерела тематичного розшукування. Переваги і недоліки в користуванні.</p> <p>Причини незадовільних результатів пошуку за тематичним запитом – надмірне звуження або розширення області пошуку („вузькі” та „широкі” запити).</p>	<p>Лекція. Бесіда.</p> <p>Практикум. Тренінг.</p> <p>Демонстрація електронної бази даних. Отримання тематичної інформації в електронному режимі.</p>
--	-----	--	--

Навички інформаційного пошуку – основа для самостійної дослідницької роботи учнів. Оволодіння ними має бути органічною складовою загального навчального процесу. Набуті навички реалізуються на практиці; нові завдання й інформаційні потреби, що виникають під час навчання, дають імпульс роботі шкільного бібліотекаря.

Для успішного інформаційного пошуку потрібні найрізноманітніші знання і навички: уміння працювати з новими інформаційно-комунікативними технологіями, читати мову символів і пентаграм, просто добре читати, критично оцінювати прочитане.

Важливо, щоб учні мали можливість одразу використовувати набуті знання та навички під час вивчення інших предметів, а навчання використання інформаційних ресурсів було цілеспрямованим, щоб діти відчували власний прогрес і це вселяло б їм віру у власні сили.

Інформаційний пошук складається з таких етапів:

- Визначення інформаційного запиту.
- Пошук і локалізація інформації.
- Критична оцінка одержаної інформації.
- Порівняння інформації, одержаної з різних джерел.

Далі, разом з О. М'яеотс, автором „Азбуки нового века” [97], розглянемо кожний із цих етапів окремо.

Визначення інформаційного запиту – дуже важливий етап. Учні починають роботу з визначення того, про що вони, власне, хочуть дізнатися, і формують запитання, на які хочуть одержати відповідь.

Часто-густо школярам важко сформулювати конкретний запит. Запропонуйте їм відповісти на такі запитання:

- Про що ви хочете дізнатися?
- Що ви вже знаєте з даної тематики?

- Як ви плануєте шукати інформацію? Які ресурси можуть бути використані (книжки, журнали, каталоги, відео, електронні бази даних, CD-ROM, телефон)?
- Чи можна довіряти конкретним джерелам? Наскільки вірогідна інформація, що міститься в них?
- Чи треба використовувати під час виконання завдання кілька джерел? Чому?
- Кому будуть адресовані одержані результати? (Це допоможе визначити формат кінцевого інформаційного продукту).

Поясніть учням, що для досягнення успішного результату потрібно вести пошук у різних напрямках, використовуючи різні інформаційні ресурси, важливо також обов'язково скласти план роботи до її початку, створити чітку схему і дотримуватися її.

Треба пам'ятати, що в навчанні школярів основ інформаційного пошуку головне – не досягнення конкретного позитивного результату, а сам процес – правильне визначення стратегії пошуку і впевнений поступальний рух до поставленої мети.

Ведення інформаційного пошуку пов'язане із значними емоційними перевантаженнями, які можуть заважати дітям нормально працювати. Потрібно вже на початку розробки проекту пояснити учням, що непевність, сумнів, втома, зневіра, радість відкриття, азарт пошуку – нормальні емоції, природні для будь-якої дослідницької діяльності.

Наступний крок – **пошук і локалізація джерел інформації**. На цьому етапі учні опановують різні методи пошуку, вчать користуватися різними інформаційними ресурсами, як друкованими, так і електронними, й закріплюють навички роботи з довідковим апаратом бібліотеки.

Запропонуйте учням перед початком роботи відповісти на такі запитання:

- Які джерела і пошукові системи я використовуватиму?
- Якщо я шукатиму відомості загального характеру, до яких джерел звернуся?
- Якщо мені знадобиться актуальна інформація, де я зможу її знайти: у книжці, у періодичних виданнях, в Інтернеті?..

Потрібно з'ясувати доступність різних джерел інформації.

- Чи достатньо мені ресурсів, які є в розпорядженні шкільної бібліотеки?
- Де ще я зможу знайти інформацію – у домашній бібліотеці, у масовій бібліотеці, у друзів, у фахівців?
- Як швидко я зможу отримати інформацію?

Досвід інформаційного пошуку доцільно набувати поступово і систематично – з першого до останнього класу, водночас теоретичні знання потрібно закріплювати на практиці, як під час ознайомлювальних занять у бібліотеці (інформаційному центрі школи), так і в процесі виконання завдань навчальної програми.

На цьому етапі учні вчаться працювати з довідково-бібліографічним апаратом. Зміст книжки, допоміжні покажчики, бібліографічні посібники, довідкові видання, каталоги і картотеки – усі вони покликані полегшити й оптимізувати інформаційний пошук. Важливо ознайомити школярів з різними видами пошукових систем, як книжкових, так і електронних, і навчити ними користуватися.

Складаючи завдання, треба дбати, щоб вони звучали як запрошення до співробітництва, а не як питання в екзаменаційних білетах. Краще, якщо варіантів відповідей буде кілька – на вибір. Важливо, щоб учнів захопив саме процес пошуку, а не прагнення вгадати відповідь.

Навички вести інформаційний пошук – це також і вміння **критично оцінювати одержану інформацію**. Будь-які відомості, почерпнуті як із традиційних друкованих джерел, так і з електронних, потрібно перевіряти й аналізувати.

Запропонуйте учням порівняти інформацію з однієї теми (наприклад, економіка будь-якої держави), але одержану з різних джерел, зокрема й з електронних. Зверніть увагу учнів на неточності, різночитання і помилки. Поясніть, що навіть добре організовані сайти в Інтернеті, незважаючи на їхню зовнішню привабливість, часто містять неперевірену, а подекуди й неправдиву інформацію.

Важливо якомога раніше навчити дітей критично мислити й оцінювати одержану інформацію, тоді це увійде у звичку. Готувати учнів до критичного оцінювання інформації потрібно в тісній співпраці з учителем – це одна з умов успіху.

Критеріями оцінки інформації є:

- *Актуальність*. Починаючи вивчення будь-якої теми, треба з'ясувати, наскільки актуальною має бути шукана інформація. В окремих галузях знань актуальність відіграє важливу роль, а для деяких „новизна” відомостей не має значення.
- *Ступінь складності*. Добираючи тексти для самостійного вивчення, учителі та бібліотекарі повинні подбати про те, щоб інформація була посилюючою дітям.
- *Автор*. Навчіть дітей звертати увагу на особистість автора. Поясніть їм, що автор зобов'язаний нести відповідальність за опубліковану інформацію – адже і вони, виконуючи свої перші самостійні роботи, також стають авторами.
- *Вірогідність*. Критично оцінюючи одержану інформацію, учні повинні ставити собі такі запитання:
 - Хто це написав?
 - З якою метою? Які завдання були перед автором?
 - Для кого призначено цю інформацію?
 - Які відомості мені повідомляють?
 - Якої реакції від мене очікують?
 - Що це: особиста думка чи факт?

- Як я можу перевірити вірогідність відомостей, які мені повідомляють?

Поясніть учням, що для перевірки інформації потрібні посилання на інші джерела, які доводять правильність тверджень автора.

- *Повнота*. Найскладніше – визначити, наскільки вичерпна інформація міститься в тому або іншому джерелі. Наприклад, для критичної оцінки інформації, одержаної із книжки, можна запропонувати учням анкету з такими питаннями:

1. Назва видання.
2. Чи є в ньому допоміжний покажчик?
3. Чи є зміст?
4. Рік видання.
5. Чи має значення, в якому році видано книгу?
6. Коротка характеристика видання. Про що воно?
7. Що тобі сподобалося?
8. Що не сподобалося?
9. Чого не вистачає в книзі?

Подібні анкети можна розробити для критичної оцінки одержаної інформації й з інших джерел (CD-ROM, Інтернет).

Також можна запропонувати учням „правдиве” оповідання. Ви розповідаєте їм про будь-яку подорож. Нехай ваша історія здається вірогідною, але водночас містить свідомо неправдиві факти. Запропонуйте учням відокремити правду від вигадки. Якщо будуть утруднення, допоможіть, ставлячи навідні запитання. Використовуйте для перевірки довідники.

Запропонуйте їм самим скласти аналогічне оповідання.

Спробуйте дібрати подібні тексти в художній літературі та в газетах. Покажіть учням, що будь-яку інформацію треба оцінювати критично.

Коли учні зберуть інформацію, вони почнуть **порівнювати відомості, одержані з різних джерел**. Критерії оцінювання ті самі: повнота, вірогідність, чіткість викладу. Важливо показати учням, як одне джерело може доповнювати інше.

Часто школярі збирають дуже багато інформації і буквально тонуть в інформаційному морі. Потрібно навчити їх відсіювати другорядне, вибираючи головне [120, с. 42-43; 97, с. 5-19].

Рекомендаційний бібліографічний список до другого розділу

1. *Абрамова О.В.* Заполнение каталожной карточки: Практ. библи. занятие: 3 кл. / О.В. Абрамова // Шкіл. б-ка. – 2002. – № 7. – С. 81-82.
2. *Альберт Ю.В.* Библиографическая ссылка: Справочник / Ю.В. Альберт. – К.: Наук. думка, 1983. – 248 с. – Библиогр.: с. 241–248.

3. Альберт Ю.В. Списки литературы в научных изданиях: Сост. и оформ. / Ю.В. Альберт. – К.: Наук. думка, 1988. – 150 с.
4. Барыкин В.Е. Справочный аппарат изданий художественной литературы / В.Е. Барыкин. – М.: Книга, 1978. – 143 с.
5. Винарик Л.С. Исходные понятия потребности в электронных информационных ресурсах / Л.С. Винарик, Я.Г. Берсуцкий, А.Н.Щедрин // Винарик Л.С. Информационная культура в современном обществе: Учеб. пособие / Л.С. Винарик, Я.Г. Берсуцкий, А.Н.Щедрин. – Донецк, 2003. – С. 157-184.
6. Давидова Л. Довідкові видання і робота з ними:[4 лекції] / Л. Давидова // Шкіл. б-ка. – 2003. – №10. – С. 71-73.
7. Дамаскина О. Загадки страны «Почемучляндии»: Сценарий КВН по теме «Отличие художественной литературы от справочной и научно-популярной» для учащихся 5-6 кл. / О. Дамаскина // Шкіл. б-ка. – 2003. – №4. – С. 168-171.
8. Захаренкова И. Игра – проверочный урок: Увлекател. библиогр.: [Библиогр. урок по типу игры “Как стать миллионером?”] / И. Захаренкова // Библиотека. – 2002. – № 1. – С. 65-66.
9. Збаровская Н.В. Игра «Издаем биобиблиографический справочник» / Н.В. Збаровская // Збаровская Н.В. Обучающие игры в библиотеке: Технология игрового имитационного моделирования / Н.В. Збаровская. – СПб.: Профессия, 2002. – С. 33-36.
10. Карачинська Е.Т. Бібліотечні каталоги: Навч. посібник / Е.Т. Карачинська, В.К. Удалова. – Х.: Основа, 1992. – 160 с.
11. Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики / Г.М. Швецова-Водка (кер.), Г.В. Сілкова, Л.О. Черепуха та ін.; Наук. ред. і авт. вступ. ст. Г.М. Швецова-Водка. – К.: Кн. палата України, 1998. – 116 с.
12. Лазаревич К. Урок словаря: Ученик ищет «статью» / К. Лазаревич // Б-ка в шк. – 2004. – 16-30 апр. (№8). – С. 47-49.
13. Лобановська І. Бібліотечні каталоги й картотеки: Види кат., їхнє призначення / І. Лобановська // Шкіл. б-ка плюс. – 2004.– Лют. (№4). – С. 2–3.
14. Лобановська І. Каталогізування документів: [Система кат. і картотек б-ки] / І. Лобановська // Шкіл. б-ка плюс. – 2004.– Лют. (№3). – С. 7–10. – (Бібл. кат.).
15. Моргенштерн И.Г. Занимательная библиография / И.Г. Моргенштерн, Б.Т. Уткин. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Кн. палата, 1987. – 255 с.
16. Онищенко О. Каталоги – інформаційне ядро бібліотек (роль і значення в період комп’ютеризації) / О. Онищенко // Бібл. вісн. – 1997. – №6. – С. 6–7.
17. Павленко Т. Поиграем в Интернет: [Конкурс “Поиск в Интернете”] / Т. Павленко, Н. Яковлева // Библиотека. – 2002. – №7. – С. 31-32.
18. Петрікова О.М. Система каталогів та картотек в бібліотеках: [Сцен. занять] /О.М. Петрікова // Шкіл. б-ка. – 2002. – №7. – С. 86-103.
19. Призмент Э.Л. Вспомогательные указатели к научной книге: Теория, методика сост., редактирование / Э.Л. Призмент, Е.А. Динерштейн. – М.: Книга, 1975. – 142 с.
20. Рябова Н. Урок 2. Твои первые энциклопедии: 3 кл. / Н. Рябова // Школ. б-ка. – 2001. – № 6. – С. 43-45.
21. Сєдих В.В. Бібліотечні каталоги як інформаційно-пошукові системи: Навч. посібник / В.В. Сєдих, Г.П. Терентьева, В.К. Удалова; Харк. держ. акад. культури. – Х.: ХДАК, 2003. – 193 с.

22. Систематический каталог: Практ. пособие / Гос. б-ка СССР им. В.И. Ленина; Сост. Э.Р. Сукиасян. – М.: Кн. палата, 1990. – 182 с.
23. Справочник библиографа / Науч. ред. А.Н. Ванеев, В.А. Минкина. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Профессия, 2003. – 560 с. – (Библиотека).
24. Справочные издания: Специфич. особенности и требования / Всесоюз. кн. палата; Э.В. Гольцева, А.А. Александрова, Г.Р. Дрюбин и др. – М.: Книга, 1982. – 182 с. – (От рукописи – к книге).
25. Сукиасян Э.Р. Библиотечные каталоги: Метод. материалы / Э.Р. Сукиасян. – М.: Профиздат, 2002. – 191 с. – (Соврем. б-ка; Вып. 19).
26. Сукиасян Э.Р. Электронные каталоги: [История, соврем. состояние, перспективы] / Сукиасян Э.Р. // Библиотека. – 2003. – №2. – С. 38–41.
27. Эйдельман Б.Ю. Библиотечная классификация и систематический каталог: Учеб. пособие / Б.Ю. Эйдельман. – М., 1977. – 312 с.

2.3.3. Розділ 3. Аналітико-синтетичне опрацювання джерел інформації

Мета – навчання раціональних прийомів інтелектуальної роботи з текстами навчальних документів і формалізованих методів згортання інформації.

Як результат, учні мають набути знання логіко-психологічних основ читання, принципів побудови та структури текстів, раціональних прийомів роботи з текстом; практичні уміння і навички – складати простий і складний плани, робити виписки, конспекти, правильно оформляти цитати й списки використаної літератури, готувати формалізованим способом анотацію, реферат, безпомилково скласти бібліографічний опис документа.

Під час вивчення цього розділу можна спинитися на таких темах:

1. Первинні документи як об'єкти аналітико-синтетичного опрацювання.
2. Логічна структура і властивості тексту як об'єкта аналітико-синтетичного опрацювання.
3. Логіко-психологічні основи читання.
4. Головні прийоми інтелектуальної роботи з текстами навчальних і наукових документів.
5. Формалізований метод підготовки вторинних документів [120, с.38, 39-40].

Тема	Ступінь навчання	Зміст	Форма проведення та оформлення заняття
1.Первинні документи як об'єкти аналітико-синтетичного опрацювання.	I	<p>Структурні елементи книги.</p> <p>Автори та ілюстратори дитячих книжок.</p> <p>Заголовок. Зв'язок заголовка твору із змістом, головною думкою.</p> <p>Світ навчальної книги. Роль і призначення окремих компонентів підручника. Роль малюнків, ілюстрацій, таблиць. Формат, обсяг книги. Орієнтування в методичному апараті, змісті підручника. Зв'язок змісту книги з її зовнішнім виглядом.</p> <p>Залежність структури від призначення книги, малюнків – від теми і мети.</p>	<p>Розповідь.</p> <p>Бесіда-консультація.</p> <p>Бесіда-перегляд книжок.</p> <p>Урок-зустріч з улюбленими книжками.</p> <p>Свято-гра „Твій друг – книга”.</p> <p>Виставка-конкурс на кращу ілюстрацію до улюбленої книжки.</p> <p>Конкурс малюнків „Улюблені герої періодичних видань”.</p> <p>Гра „Згадайтеся, хто нас намалював”.</p> <p>Конкурс на кращий відгук про книжку.</p> <p>Складання та розгадування кросвордів, головоломок.. Гра – вигадування заголовка до статті.</p> <p>Колективне складання варіантів кінцівок до відомих казок.</p> <p>Визначення змісту незнайомої книжки за її головними елементами.</p> <p>Упізнавання сюжету книжки за ілюстраціями.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>

	II	<p>Структура та конструктивні особливості навчальних, наукових і довідкових видань.</p> <p>Орієнтування в структурі підручника: основні розділи, співвідношення „глава-параграф”, роль схем, карт, діаграм, різних видів шрифтів, символів тощо.</p> <p>Титульна сторінка видання. Засоби доповнення і супроводу основного тексту в первинному документі: передмова, вступ, післямова, бібліографічні посилання і списки літератури, коментарі, додатки та ін.</p>	<p>Лекція. Розповідь. Бесіда-консультація. Бесіда-перегляд книжок. Заняття у формі „Запитуєте – відповідаємо”.</p> <p>Бліц-гра „Мініпрезентація книги”.</p> <p>Конкурс начитаних і кмітливих.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
	III	<p>Типи навчальних видань залежно від функції, що виконується в процесі навчання. Довідковий апарат навчальних, наукових і довідкових видань: визначення, призначення, функції. Анотація. Пошукові засоби первинних документів: зміст, рубрикація, покажчики. Види допоміжних покажчиків: абетково-предметні, іменні, формульні, патентні, нумераційні, ілюстрацій, таблиць.</p> <p>Роль довідкового апарату як засобу орієнтування в навчальному виданні.</p>	<p>Лекція. Бесіда-консультація. Презентація видання. Практикум „Самостійний пошук”.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
2.Логічна структура і властивості тексту як об’єкта аналітико-синтетичного опрацювання.	I	<p>Змістові одиниці тексту. Змістові зв’язки між одиницями тексту. Види слів-орієнтирів: 1) ті, що відбивають логічність та послідовність викладення; 2) слова, що характеризують причинно-наслідкові зв’язки; 3) ті, що передають протиставлення фактів, явищ та ін. у тексті; 4) ті, що акцентують увагу на головних положеннях, основних ідеях тексту; 5) слова, що формулюють висновки, результати, підсумки роздумів автора.</p>	<p>Розповідь. Бесіда. Дитяче довідкове бюро. Вікторина-пошук.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>

	II	<p>Загальна характеристика навчальних і наукових текстів як об'єктів змістового аналізу та аналітико-синтетичного опрацювання.</p> <p>Стили мовлення. Типи мовлення: розповідь, опис, роздум.</p> <p>Властивості тексту: членимість, цілісність, варіативність, надмірність.</p> <p>Використання властивостей тексту з метою аналітико-синтетичного опрацювання і згортання інформації під час навчальної та науково-пізнавальної діяльності школярів.</p>	<p>Розповідь. Лекція. Бесіда. Бесіда-консультація. Дитяче довідкове бюро.</p> <p>Практичне заняття. Тренінг-практикум. Індивідуальний тренінг.</p> <p>Визначення змісту тексту під час його швидкого перегляду.</p> <p>Година самоосвіти. Робота з особистим словником.</p>
	III	<p>Композиційно-змістова структура навчального тексту та її вплив на розуміння й засвоєння знань у процесі навчання. Елементи навчального знання в структурі навчальних текстів. Способи викладання відомостей у навчальних текстах.</p> <p>Зміст і мета наукових повідомлень, що визначаються специфікою природи наукового дослідження і наукового мислення. Різновиди наукової літератури: науково-гуманітарна та науково-технічна, навчально-наукова, науково-довідкова, науково-популярна.</p> <p>Зв'язок між призначенням наукової літератури та її стилістичними особливостями. Науковий стиль мовлення.</p> <p>Співвідношення текстової та нетекстової інформації (графічної, знакової, ілюстративної) в наукових документах різних галузей знань.</p> <p>Логічна структура тексту наукового документа. Поняття про семантичні блоки (вступ, основна частина, закінчення) та аспекти змісту, що їх складають.</p>	<p>Лекція. Бесіда. Бесіда-консультація. Практичне заняття. Тренінг-практикум. Індивідуальний тренінг.</p> <p>Година самоосвіти. Робота з особистим словником.</p>

3.Логіко-психологічні основи читання.	I	<p>Видатні особи про книгу і читання. Гігієна читання. Поводження з книжками. Цілі, способи, мотиви читання.</p> <p>Темп читання. Усвідомленість читання. Прийоми осмислення художнього твору. Інтонаційні мовні та позамовні засоби виразності (сила голосу, темпоритм, тон, міміка, жести). Виявлення ознак (слів, словосполучень, розділових знаків у тексті), що вказують на необхідність зміни засобів виразності під час читання (декламації).</p>	<p>Бесіда. Розповідь.</p> <p>Урок творчості – закріплення навичок уважного перегляду книжки з використанням усіх елементів.</p> <p>Практичне заняття.</p> <p>Виставка „Читаємо самотійно”.</p> <p>Конкурс начитаних і кмітливих.</p> <p>Складання пам’яток „Як читати газету?”, „Як читати журнал?”.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
	II	<p>Читання як складний інтелектуальний процес. Особливості читання різних видів видань. Види читання: ознайомлювальне, вивчаюче, реферативне. Аналітичне і критичне читання.</p> <p>Стратегії читання: переглядова, аналітична, вибіркова, пошукова.</p> <p>Основні інтелектуальні операції, які виконують під час читання: аналіз, синтез, порівняння, класифікування, узагальнення.</p> <p>Сортування матеріалу та виділення суттєвого змісту, формулювання запитань до окремих фрагментів тексту. Глибина розуміння тексту. Якісні та кількісні характеристики читання.</p>	<p>Бесіда. Лекція. Розповідь. Бесіда-консультація. Урок-діалог. Груповий тренінг. Практичне заняття.</p> <p>Складання та розгадування кросвордів, головоломок.</p> <p>Індивідуальний тренінг. Година самоосвіти.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>

	III	<p>Роль психологічної настанови в процесі читання. Сприймання – процес прийому та переробки інформації. Рівні сприймання інформації. Роль уваги та пам'яті у сприйманні та відтворенні інформації. Способи концентрації уваги. Види пам'яті та способи запам'ятовування тексту. Умови підвищення продуктивності пам'яті.</p> <p>Аналітико-синтетичні операції мислення та їхня участь у переробці інформації. Швидке читання. Динаміка і швидкість розумових операцій – основа швидкого читання.</p> <p>Напруження й утома та шляхи їхнього подолання.</p>	<p>Лекція. Розповідь. Бесіда-консультація. Урок-діалог. Груповий тренінг. Практичне заняття. Індивідуальний тренінг. Година самоосвіти.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
4. Головні прийоми інтелектуальної роботи з текстами навчальних і наукових документів.	I	<p>Картинний план, простий план до невеликих за обсягом і нескладних за композицією епічних творів. Щоденник читання, відгуків.</p>	<p>Бесіда. Бесіда-консультація. Конкурс на кращий відгук про книжку. Виставка кращих відгуків про книжки і щоденників читання.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
	II	<p>Способи запису прочитаного: план (простий, складний), виписки, цитати, тези.</p> <p>Точність цитат. Правила оформлення цитат. Бібліографічне оформлення цитат і виписок.</p> <p>Тези як сукупність положень, правдивість яких треба довести. Форми тез. Правила складання тез.</p> <p>Оформлення, систематизація газетних і журнальних вирізок.</p> <p>Ділові папери: лист, оголошення, розписка, протокол, заява, автобіографія.</p> <p>Правила заповнення формулярів, бланків тощо.</p>	<p>Лекція. Бесіда. Бесіда-консультація. Дитяче довідкове бюро. Турнір ерудитів. Тренінг-практикум. Індивідуальний тренінг. Година самоосвіти. Урок творчості – складання плану читання за інтересами.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>

	III	<p>Способи запису прочитаного: план, виписки, цитати, тези, реферати, резюме, конспекти.</p> <p>Реферат як вторинний документ, що містить основні положення та висновки первинного документа. Вимоги до реферату: точність та об'єктивність у передачі інформації, повнота відображення основних положень змісту первинного тексту, доступність сприймання. Логічна схема складання реферату. Резюме як варіант реферативного тексту.</p> <p>Конспект книжки, статті. Форми конспектів: текстуальний, вільний, змішаний. Основні вимоги до конспекту: виділення найбільш інформативних фрагментів тексту, дотримання логічних зв'язків між структурними частинами тексту.</p> <p>Авторське право.</p> <p>Ділові папери: доручення, протокол, характеристика, автобіографія, офіційний лист.</p>	<p>Лекція. Бесіда-консультація.</p> <p>Тренінг-практикум.</p> <p>Індивідуальний тренінг.</p> <p>Прес-конференція.</p> <p>Презентація книжки.</p> <p>Обговорення тез та конспектів книжки, статті.</p> <p>Година самоосвіти.</p> <p>Повідомлення у науковому та публіцистичному стилях за попередньо складеними тезами.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
	I	<p>Поняття про бібліографію, бібліографічний опис документів.</p>	<p>Бесіда. Бесіда-консультація.</p>

5.Формалізований метод підготовки вторинних документів.	II	<p>Визначення поняття „формалізація”, „формалізований аналіз” тексту. Методика формалізованого аналізу наукових документів з метою вилучення найбільш інформативних фрагментів тексту.</p> <p>Об’єкти та мета формалізованого згортання інформації. Розпізнавання основного змісту наукових документів за допомогою формальних текстових ознак.</p> <p>Бібліографічний опис, його функції, вимоги до нього. Методика складання бібліографічного опису.</p> <p>Бібліографічні посилання.</p> <p>Методика формалізованої підготовки реферату – екстракту (дайджесту), структура і правила оформлення.</p> <p>Поняття про анотації, їхні функції, види.</p> <p>Переваги та недоліки, сфера застосування формалізованих методів згортання інформації в навчальному процесі.</p>	<p>Лекція. Бесіда. Бесіда-консультація. Дитяче довідкове бюро.</p> <p>Практичне заняття „Складання рекомендаційного списку літератури на допомогу в опануванні шкільних предметів”.</p> <p>Турнір ерудитів. Тренінг-практикум. Індивідуальний тренінг.</p> <p>Конкурс на краще бібліографічне оформлення письмових робіт.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
	III	<p>Вимоги до анотацій. Методика формалізованої підготовки анотацій (довідкових і рекомендаційних), рецензій, відгуків на книжки, статті тощо.</p> <p>Сутність індексування документів.</p> <p>Поняття про систематизацію, предметизацію.</p>	<p>Лекція. Бесіда-консультація. Практикум. Індивідуальний тренінг. Година самоосвіти. Робота з особистим словником.</p>

Працюючи з документами, учні повинні виробити звичку зазначати джерело, звідки було взято той або інший текст чи зображення.

Коли працюєш з різними документами, легко забути, звідки запозичено той або інший матеріал. Тому потрібно вести бібліографічні записи, це допоможе легко знайти першоджерело і в разі потреби звернутися до нього за додатковою інформацією.

Бібліографічний запис повинен бути максимально простим. Найкраще давати вказівку на джерело одразу після того, як його процитовано. У цьому випадку відомості про джерело беруть у дужки.

Вчитися вести бібліографічні записи слід починати вже в початковій школі.

Роботи учнів часто складаються майже з цитат. Отже, бібліотекар і учитель повинні пояснити їм, що таке авторське право. Учні мають зрозуміти, що кожна цитата в їх роботі повинна мати виноску із зазначенням джерела запозичення.

Навчіть школярів основ реферування. Поясніть етичну та змістову різницю між механічним привласнюванням чужих думок і презентацією чужої інформації у власній інтерпретації [120, с. 44-46; 97, с. 19-21].

Рекомендаційний бібліографічний список до третього розділу

1. Анотування як процес аналітико-синтетичної переробки інформації: Метод. посіб. / Авт.-уклад. В.І. Лутовинова; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, Акад. пед. наук України. Держ. наук.-пед. б-ка України. – Х., 2003. – 44 с. – (На допомогу працівникам освіт. б-к; Вип. 2).
2. Антонов А.В. Восприятие внетекстовых форм информации в издании / А.В. Антонов. – М.: Книга, 1972. – 103 с.
3. Апарат видання / Матеріал підгот.: Г. Плиса, Н. Регідайло // Вісн. Кн. палати. – 2003. – №1. – С. 15–20; №2. – С. 19–21; №3. – С. 15–19; №4. – С. 14–17.
4. Барыкин В.Е. Справочный аппарат изданий художественной литературы / В.Е. Барыкин. – М.: Книга, 1978. – 143 с.
5. Бейлинсон В.Г. Арсенал образования: Характеристика, подгот., конструирование учеб. изд. / В.Г. Бейлинсон. – М.: Книга, 1986. – 288 с. – (От рукописи – к книге).
6. Бесхлебникова В. Библиотечная игра «Что вы знаете о книге?» / В. Бесхлебникова // Школ. б-ка. – 2001. – №2. – С. 34-36. – Библиогр.: 3 назв.
7. Гецов Г. Как читать книги, журналы, газеты / Г. Гецов. – М.: Знание, 1989. – 142 с.
8. Гецов Г. Работа с книгой: рациональные приемы / Г. Гецов. – 2-е изд., доп. – М.: Книга, 1984. – 120 с.
9. Глущик С.В. Сучасні ділові папери: Навч. посіб. для вищ. та серед. спец. навч. закл. / С.В. Глущик, О.В. Дияк, С.В. Шевчук. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К.: А.С.К., 2002. – 398 с.
10. Губанова М.И. Воспитание культуры чтения младших школьников / М.И. Губанова. – М.: Книга, 1968. – 111 с.
11. Давидова Л. Довідковий апарат книги: [Сцен. заняття] / Л. Давидова // Шкіл. б-ка. – 2003. – №10. – С. 74-75. – Бібліогр.: 4 назви.
12. Давидова Л. Історія виникнення книжкової ілюстрації: [Сцен. заняття] / Л. Давидова // Шкіл. б-ка. – 2004. – №5. – С. 63-66.
13. Давидова Л.Л. Оформлення книги, її структура: [Конспект заняття] / Л.Л. Давидова // Шкіл. б-ка. – 2003. – №10. – С. 93. – Бібліогр.: 6 назв.
14. Дети и библиотеки в меняющейся медиасреде / В.П. Чудинова, Е.И. Голубева, А.И. Михайлова и др. – М.: Школ. б-ка, 2004. – 336 с. – (Проф. б-чка школ. библиотекаря: Сер. 1; Вып. 3-4).
15. Дмитренко П.В. Основы научных исследований: Навч. посіб. для вищ. пед. закл. освіти / П.В. Дмитренко, В.К. Сидоренко. – К.: РННЦ „ДІНІТ”, 2000. – 259 с.
16. Довідково-пошуковий апарат видання: Допом. покажч. до змісту вид. / Матеріал підгот.: Н. Петрова, Н. Регідайло // Вісн. Кн. палати. – 2003. – №10. – С. 13–16; №11. – С. 6–10; №12. – С. 14–19. 2004. – №1. – С. 28–30; №2. – С. 10–16.

17. Довідково-пошуковий апарат видання: Зміст / Матеріал підгот.: Н. Петрова, Н. Регідайло // Вісн. Кн. палати. – 2003. – №5. – С.11–13; №6. – С. 8–13; №7. – С. 10–13.
18. Довідково-пошуковий апарат видання: Колонтитули / Матеріал підгот.: Н. Петрова, Н. Регідайло // Вісн. Кн. палати. – 2004. – №3. – С.9–12. – Бібліогр.: 3 назви; №4. – С. 20–22.
19. Допоміжні покажчики до змісту видань: Заг. відом. / Матеріал підгот.: Н. Петрова, Н. Регідайло // Вісн. Кн. палати. – 2003. – №8. – С.9–11; №9. – С. 10–15.
20. Доул Д. Чтобы лучше понять учебник: Как научить школьников общаться с учеб. наиболее продуктивно / Д. Доул // Б-ка в shk. – 2001. – 16-30 нояб. (№ 22). – С. 29 – 32 прил.
21. Елементи та особливі види тексту / Матеріал підгот.: Н. Петрова та ін. // Вісн. Кн. палати. – 2001. – №2. – С. 6–7; №4. – С. 8–11; №8. – С. 10–13; №9. – С. 11–15; №10. – С. 16–18; №11. – С.24–30; №12. – С. 16–22. 2002. – №1. – С. 11–15; №2. – С. 12–15; №3. – С. 9–11; № 4.– С. 5–9; №5. – С. 21–25; №6. – С. 14–23; №7. – С. 14–18; №8. – С. 9–13; №9. – С. 13–15; №10. – С. 13–15; №11. – С. 18–19.
22. Збаровская Н.В. Методы работы с книгой / Н.В. Збаровская // Збаровская Н.В. Обучающие игры в библиотеке: Технология игрового имитац. моделирования / Н.В. Збаровская. – СПб.: Профессия, 2002. – С. 17-22.
23. Зиганов М. Как повысить культуру, качество и скорость чтения: Три кн. о суперчтении в одной / М. Зиганов. – М.: Интерстиль, 1996. – [464 с.]: ил.
24. Кабачек О. Терапия в жанре волшебства: Психол. предпосылки сказкотерапии / О. Кабачек // Библ. дело. – 2003. – №12. – С. 2–6.
25. Камишанова Н.М. Формування навичок кваліфікованого читача / Н.М. Камишанова // Всесвіт. л-ра та культура в навч. закл. України. – 2003. – №11. – С. 4–6.
26. Кушнарченко Н.М. Наукова обробка документів: Підручник / Н.М. Кушнарченко, В.К. Удалова. – К.: Вікар, 2003. – 328 с. – (Вища освіта ХХІ ст.).
27. Лазаревич К. Как писать научную работу / К. Лазаревич // Б-ка в shk. – 2002. – С. 18–19.
28. Лесин В.М. Як працювати з книгою / В.М. Лесин. – К.: Вища shk., 1989. – 70 с.
29. Лезер Ф. Рациональное чтение: Более быстрое и основат. / Ф. Лезер. – М.: Педагогика, 1980. – 157 с.
30. Мучник Б.С. Человек и текст: Основы культуры письмен. речи / Б.С. Мучник. – М.: Книга, 1985. – 252 с. – (От рукописи – к книге).
31. Основы культуры чтения – каждому школьнику / Смол. обл. дет. б-ка им. Н.К. Крупской; Сост.: М. И.Авдеева, Н.Д. Саянкова. – М.: Моск. рабочий, 1979. – 80 с.
32. Петрова О. Урок 1. Структура книги: 3 кл. / О. Петрова // Школ. б-ка. – 2001. – № 6. – С. 41-42.
33. Полевина Е.В. Методика работы с иллюстрацией и литературными текстами в процессе библиотечных занятий с читателями-подростками / Е.В. Полевина // Школ. б-ка. – 2004. – №5. – С. 43-52.
34. Полевина Е.В. Работа школьной библиотеки с иллюстрацией детской книги / Е.В. Полевина // Школ. б-ка. – 2003. – №4. – С. 53-59. – Библиогр.: 5 назв.
35. Развитие критического мышления через чтение и письмо. Ч.2 // Б-ка в shk. – 2001. – 16–30 нояб. (№22). – С. 1–32.
36. Свинцов В.И. Смысловой анализ и обработка текста / В.И. Свинцов. – 2-е изд., перераб. – М.: Книга, 1979. – 272 с. – (От рукописи – к книге).

37. Словник книгознавчих термінів / Кн. палата України; Укладачі: В.Я. Буран, В.М. Медведєва, Г.І. Ковальчук, М.І. Сенченко. – К., 2003. – 160 с.
38. *Смородинская М.Д.* О культуре чтения: Что нужно знать каждому / М.Д. Смородинская Ю.П. Маркова. – М.: Книга, 1984. – 87 с.
39. *Тихомирова И.И.* Интерес к чтению: как его пробудить? / И.И. Тихомирова // Школ. б-ка. – 2001. – №6. – С. 14–17.
40. *Тихомирова И.И.* Психология детского чтения от А до Я: Метод. слов.-справ. для библиотекарей / И.И. Тихомирова. – М.: Школ. б-ка, 2004. – 248 с. – (Проф. б-чка школ. библиотекаря. Сер. 1; Вып. 7-8). То же: Школ. б-ка. – 2003. – №6. – С. 65–74; №7. – С. 54–58; №8. – С. 41–45; №9. – С. 35–39; №10. – С. 30–34.
41. *Хаузенблас О.* Чтение, письмо, критическое мышление и слоны: Конструирование смысла посредством текста, 7-8-й кл. / О. Хаузенблас // Б-ка в shk. – 2001. – 16-30 нояб. (№ 22). – С. 17-22 прил.
42. *Чепелева Н.В.* Технології читання / Н.В. Чепелева. – К.: ГЛАВНИК, 2004. – 95 с. – (Психол. інструментарій).
43. *Чирва А.* Книга в твоих руках: Кн. для учащихся / А. Чирва. – М.: Просвещение, 1985. – 144 с.: ил.

2.3.4. Розділ 4. Підготовка та оформлення результатів самостійної роботи учнів під час навчальної і науково-пізнавальної діяльності

Мета – оволодіння технологією підготовки документів у світлі завдань навчальної діяльності школярів.

Підсумком вивчення цього розділу є набуття учнями знань про основні етапи і технологію підготовки доповіді, реферату, огляду літератури, правила їх оформлення. На прикладі підготовки доповідей, рефератів, оглядів учні практично реалізують знання, уміння, навички, набуті під час вивчення курсу „Основи інформаційної культури”.

Темами, що їх вивчають у цьому розділі, можуть бути:

1. Підготовка реферативного огляду літератури.
2. Підготовка доповіді, реферату [120, с.38, 40].

Тема	Ступінь навчання	Зміст	Форма проведення та оформлення заняття
1. Підготовка реферативного огляду	II	Визначення понять „огляд”, „оглядова інформація”. Особливості складання огляду як метод аналітико-синтетичного опрацювання інформації. Види оглядів. Реферативний огляд: сутність, призначення, відмінні особливості. Вимоги до реферативного огляду. Реферативний огляд як складова частина твору, доповіді, реферату.	Розповідь. Лекція. Бесіда. Бесіда-консультація. Практичне заняття. Тренінг-практикум. Індивідуальний тренінг. Конкурс на

літератури.		Головні етапи і технологія підготовки реферативного огляду. Структура і правила оформлення реферативного огляду. Характеристика основних складових частин огляду: вступу, головної частини, закінчення; списку використаної літератури і додатків.	кращий реферативний огляд. Виставка кращих оглядів. Обговорення оглядів. Урок творчості за заданою тематикою за матеріалами преси. Година самоосвіти. Робота з особистим словником.
2.Підготовка доповіді, реферату.	II	Головні етапи і технологія роботи над доповіддю, рефератом за заданою тематикою: уточнення цілей та завдань майбутньої роботи, її обсягів і термінів виконання; визначення критеріїв відбору літератури (типи та види джерел, хронологічне охоплення тощо). Пошук і добирання літератури за темою згідно з вивченими раніше алгоритмами. Аналіз, вивчення первинних документів за темою. Оформлення результатів аналітико-синтетичного опрацювання інформації у вигляді виписок, конспектів тощо. Побудова логічного плану, схеми викладання в творі, доповіді, рефераті за заданою тематикою. Групування та систематизація наукового матеріалу відповідно до плану. Критичний аналіз використаних джерел, виявлення суперечностей, різних підходів до проблеми, що розглядається, висловлення власної точки зору. Підготовка зв'язного тексту доповіді, реферату. Встановлення зв'язку використаних у тексті цитат зі списком літератури. Правила оформлення списку літератури. Редагування і остаточний запис тексту доповіді, реферату, твору.	Лекція. Бесіда. Бесіда-консультація. Практичне заняття. Тренінг-практикум. Обговорення доповідей, рефератів. Урок творчості. Заняття у формі „Запитуєте – відповідаємо”. Книжкова виставка. Конкурс. Година самоосвіти. Робота з особистим словником.

Після збирання й опрацювання інформації учні починають створювати власний інформаційний продукт.

Приступаючи до виконання завдання, насамперед потрібно визначити, як відбуватиметься презентація одержаних результатів. Учні повинні постійно пам'ятати кінцеву мету їхнього дослідження.

Будь-яка робота потребує нагороди. Школярів особливо приваблює можливість публічного показу одержаних результатів. Вони пишаються своїми відкриттями і знахідками.

Спробуйте організувати презентацію так, щоб вона висвітлила й роль шкільної бібліотеки в процесах пошуку, привернула на ваш бік нових партнерів і помічників. Покажіть, що саме правильно організована робота в бібліотеці допомагала і учням, і вчителям зробити процес пізнання цікавішим і привабливішим, заощадила їхні час і сили, надала імпульсів для подальшої роботи.

Результати досліджень зберігайте у шкільній бібліотеці, адже дітей завжди цікавить, як працювали їхні попередники, чого вони досягли.

Є різні способи презентації. Бажано поєднувати кілька варіантів.

Письмовий звіт

- Твір.
- Газета.
- Щоденник спостережень.
- Брошура.
- Інтерв'ю (анкета).
- Казка (вірш тощо).

Візуальний звіт

- Фотовиставка.
- Карта.
- Художня виставка.
- Діаграма.
- Експеримент.
- Фільм.
- Модель.
- Відео.
- Мультимедійна презентація.
- Сайт в Інтернеті.

Усний звіт

- Доповідь.
- Дискусія.
- Інценівка.
- Радіопрограма.
- Ляльковий театр тощо. [120, с.46-47; 97, с. 20-21].

Рекомендаційний бібліографічний список до четвертого розділу

1. *Гендина Н.И.* Методика формализованного составления рефератов / Н.И. Гендина, И.Л. Скипор // Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях / Н.И. Гендина, Н.И. Колкова, И.Л. Скипор, Г.А. Стародубова. – М.: Школ. б-ка, 2002. – С. 122– 134.
2. *Голубева Е.И.* Как составить реферат: Памятка для старшеклассников / Е.И. Голубева // Школ. б-ка. – 2004. – №2. – С. 12-13.
3. *Гречихин А.А.* Информационные издания: Типология и основные особенности подгот. / А.А. Гречихин, И.Г. Здоров. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Книга, 1988. – 272 с. – (От рукописи – к книге).
4. Жанры информационной литературы: Обзор. Реферат / А.А. Гречихин, И.Г. Здоров, В.И. Соловьев. – М.: Книга, 1983. – 320 с. – (От рукописи – к книге).
5. *Колкова Н.И.* Методика формализованного составления обзоров / Н.И. Колкова // Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях / Н.И. Гендина, Н.И. Колкова, И.Л. Скипор, Г.А. Стародубова. – М.: Школ. б-ка, 2002. – С. 135–172.
6. *Леонов В.П.* Реферирование научно-технической литературы: Учеб. пособие / В.П. Леонов; Ленингр. ин-т культуры. – Л., 1982. – 82 с.
7. *Лернер П.* Написать и защитить, а не вырезать и склеить: Советы работающим над рефератом / П. Лернер // Б-ка в шк.– 2003. – 1–15 янв.(№1). – С. 9.
8. *Сорока М.Б.* Національна система реферування української наукової літератури / М.Б. Сорока. – К.: НБУВ, 2002. – 210 с.
9. *Хромченко Л.Г.* Реферирование: Учеб. пособие / Л.Г. Хромченко; Междунар. Славян. ун-т, Ин-т стран Востока и Африки. – Х.; Симферополь, 2001. – 111 с.

2.3.5. Розділ 5. Нові інформаційні технології в процесі формування інформаційної культури

Мета – демонстрування можливостей комп'ютерних засобів у пошуку, опрацюванні, зберіганні та використанні інформації.

Результат – учні одержують уявлення про потенціал сучасних інформаційних технологій, про виробництво нових видів інформаційних продуктів і послуг.

Для вивчення можна запропонувати такі теми:

1. Нові інформаційні технології як основа інформаційного суспільства.
2. Автоматизовані інформаційні ресурси.
3. Телекомунікаційні технології і виробництво нових видів інформаційних продуктів та послуг [120, с.38, 40, 47-48].

Тема	Ступінь навчання	Зміст	Форма проведення та оформлення заняття
1.Нові інформаційні технології як основа інформаційного суспільства.	I	Людина і комп'ютер. Застосування комп'ютерів. Основні сфери застосування комп'ютера. Призначення основних будов комп'ютера. Історія розвитку обчислювальної техніки. Техніка безпеки в роботі з комп'ютером.	Бесіда. Бесіда-консультація. Дитяче довідкове бюро. Тематична книжкова виставка. Робота з особистим словником.
	II	Поняття „техніка”, „технологія”, „інформаційна технологія” та „нова інформаційна технологія”. Персональний комп'ютер і система телекомунікацій як основа нової інформаційної технології. Роль нових інформаційних технологій у сучасному суспільстві. Історія розвитку обчислювальної техніки. Покоління ЕОМ. Етапи комп'ютерної революції. Інформаційні процеси в комп'ютері. Комп'ютер – інструмент роботи з інформацією. Мови передачі інформації: природні та штучні. Характеристика, особливості. Програмне забезпечення комп'ютера. Операційна система. Правила поведінки в комп'ютерному класі і техніка безпеки під час роботи з комп'ютером. Домашня комп'ютеризація, її суть і завдання. Головні напрями домашньої комп'ютеризації.	Лекція. Бесіда. Бесіда-консультація. Дитяче довідкове бюро. Практичне заняття. Тренінг-практикум. Тематична книжкова виставка. Реферат про історію розвитку обчислювальної техніки. Робота з особистим словником.

	III	<p>Інформатизація суспільства: сутність, напрями, етапи. Перспективи переходу до інформаційного суспільства. Ознаки інформаційного суспільства.</p> <p>Поняття „технологія”, „інформаційна технологія”, „автоматизована інформаційна технологія” та „нова інформаційна технологія”. Етапи розвитку інформаційних технологій.</p> <p>Правові та етичні аспекти використання нових інформаційних технологій.</p>	<p>Лекція. Бесіда. Бесіда-консультація. Тематична книжкова виставка.</p> <p>Реферат про тенденції розвитку апаратних засобів.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
2.Автоматизовані інформаційні ресурси.	I	<p>Поняття про автоматизовані інформаційні ресурси.</p> <p>Системи, що оточують людину. Визначення поняття „система”.</p>	<p>Бесіда. Бесіда-консультація.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
	II	<p>Автоматизовані інформаційні ресурси як база створення інформаційних продуктів і послуг. Структура автоматизованих інформаційних ресурсів.</p> <p>Комп’ютерні енциклопедії.</p> <p>Поняття про бази та банки даних, їх місце в структурі автоматизованих інформаційних ресурсів. Типологія баз даних. Електронні бази даних надходжень до бібліотечного фонду.</p> <p>Поняття пошукового запиту.</p> <p>Поняття про систему штучного інтелекту.</p>	<p>Лекція. Бесіда. Бесіда-консультація.</p> <p>Урок творчості: виготовлення пам’ятки „Нові засоби поширення інформації – на допомогу навчанню”.</p> <p>Демонстрація електронної бази даних.</p> <p>Практичне заняття – створення індивідуальних баз даних.</p> <p>Тренінг-практикум „Пошук інформації в електронних словниках і довідниках”.</p> <p>Вікторина-пошук.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>

	III	<p>Види електронних документів. Вимоги до електронних документів. Відповідальність за несанкціоноване використання та поширення інформаційних продуктів.</p> <p>Пошукові мови. Принципи і процеси побудови інформаційно-пошукових мов. Дескрипторні словники і тезауруси. Класифікаційні ІПМ-рубрикатори.</p> <p>Поняття „інформаційні системи”, „автоматизовані інформаційні системи”, „інформаційно-пошукові системи” (ІПС). Поняття пошукової адреси. Пошуковий образ документа.</p> <p>Можливості експертних систем. Гіпертекстові, мультимедійні інформаційні ресурси: відмінні особливості, переваги.</p>	<p>Лекція. Бесіда. Бесіда-консультація. Практичне заняття – створення та заповнення баз даних із шкільних предметів.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
3.Телекомунікаційні технології і виробництво нових	II	<p>Способи та засоби обміну інформацією між людьми. Поняття про телекомунікації та комп’ютерні мережі. Поняття про глобальну мережу Інтернет та її ресурси.</p>	<p>Лекція. Бесіда. Консультація. Дискусія. Книжкова виставка. Робота з особистим словником.</p>

видів інформаційних продуктів та послуг.	III	<p>Розвиток телекомунікацій як умова ефективного використання інформаційних ресурсів.</p> <p>Локальна мережа як основа сучасного електронного офісу.</p> <p>Глобальні комп'ютерні мережі. Інтернет – засіб доступу до інформаційних ресурсів. Історія Інтернету, структура, принцип функціонування. Загальне і відмінне в технологіях Інтернет та Інтранет. Електронна пошта і телеконференції – важливі форми колективної роботи в Інтернеті. Характеристика та оцінювання інформаційних ресурсів Інтернету. Система адресації інформаційних ресурсів Інтернету. Технологія WWW. Пошук інформації в WWW. Ключові слова як засіб пошуку інформації. Вітчизняні та зарубіжні пошукові системи Інтернету. Авторське право та електронні ресурси. Технології доступу до інформаційних ресурсів Інтернету, відмінні від WWW: Telnet, FTP, Gopher.</p> <p>Види сайтів, їхні функціональні, структурні та технологічні особливості. Бібліотечні сайти в Інтернеті.</p> <p>Правила поведінки в мережі.</p> <p>Використання телекомунікаційних технологій у розв'язанні завдань навчальної діяльності.</p> <p>Роль телекомунікаційних мереж у створенні єдиного інформаційного простору.</p>	<p>Лекція. Бесіда. Консультація.</p> <p>Тренінг-практикум „Пошук інформації навчально-пізнавального та розвивального характеру в мережі Інтернет”.</p> <p>Дискусія.</p> <p>Урок творчості: виготовлення пам'ятки „Як користуватися Інтернетом?”</p> <p>Вікторина-пошук.</p> <p>Книжкова виставка.</p> <p>Комп'ютерна презентація бібліотеки.</p> <p>Створення Web-сайту шкільної бібліотеки.</p> <p>Олімпіада з веб-дизайну.</p> <p>Робота з особистим словником.</p>
--	-----	--	---

Технічними і програмно-методичними засобами інформаційних технологій учні користуються щодня відповідно до свого віку та існуючих умов. Використовуючи сучасний інструментарій інтелектуальної праці, вони не тільки конструюють своє бачення світу, а й вчаться ефективно застосовувати інформаційні послуги у власному житті та навчальній діяльності.

Дуже важливо ще в початковій школі усвідомити, що комп'ютер – це не ігровий автомат і супутник у подорожі віртуальними світами, а інструмент розв'язання завдань.

Теми, запропоновані в п'ятому розділі, допоможуть учням опрацювати й подати багатопредметний інформаційний потік.

Провідними ідеями, які мають бути реалізовані під час проведення занять за змістом розділу, є:

- інформаційна цивілізація – це закономірний етап розвитку суспільства;

- інформаційна цивілізація має як позитивні, так і негативні сторони (наприклад, віртуалізація спілкування, навчання);
- інформаційна цивілізація має значні інформаційні ресурси, засоби їх пошуку та аналізу;
- інформаційними ресурсами доцільно користуватися під час розв'язання багатьох важливих завдань;
- використовуючи інформаційні ресурси, потрібно діяти в установленому правовому полі („інформаційне право”) та дотримуватися правил індивідуальної інформаційної безпеки;
- для орієнтації у світі комп'ютерної техніки, який швидко змінюється, треба мати уявлення про основні тенденції її розвитку.

Важливо також сформувати в учнів готовність зберігати і поповнювати суспільні інформаційні ресурси; готовність і спроможність особисто відповідати за вірогідність поширюваної інформації.

Рекомендаційний бібліографічний список до п'ятого розділу

1. *Алешин Л.И.* Автоматизация в библиотеке. Учеб. пособие. Ч. 2 / Л.И. Алешин. – М.: ИПО Профиздат: Изд-во МГУКИ, 2001. – 144 с. – (Соврем. б-ка; Вып. 14).
2. *Барышева О.В.* Угрожает ли Интернет существованию библиотеки? / О.В. Барышева // Библиография. – 2002. – №4. – С. 3–13.
3. *Брыксина О.Ф.* Проведение информационных минуток на уроках информационной культуры [в младших классах] / О.Ф. Брыксина // Информатика и образование. – 1999. – №8. – С. 65-70. – Библиогр.: 11 назв.
4. *Винарик Л.С.* Домашняя компьютеризация / Л.С. Винарик, Я.Г. Берсуцкий, А.Н.Щедрин // Винарик Л.С. Информационная культура в современном обществе: Учеб. пособие / Л.С. Винарик, Я.Г. Берсуцкий, А.Н.Щедрин. – Донецк, 2003. – С. 131-153.
5. *Винарик Л.С.* Домашняя компьютеризация / Л.С. Винарик, А.Н.Щедрин, Н.Ф. Васильева. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 2001. – 198 с.
6. *Винарик Л.С.* Техническая база информационной культуры: [Функцион.-структур. орг. ЭВМ; компьютер. сети по передаче электрон. информ.; офис. техника] / Л.С. Винарик, Я.Г. Берсуцкий, А.Н.Щедрин // Винарик Л.С. Информационная культура в современном обществе: Учеб. пособие / Л.С. Винарик, Я.Г. Берсуцкий, А.Н.Щедрин. – Донецк, 2003. – С. 185-205.
7. *Винарик Л.С.* Факторы воздействия и обеспечения эргономической безопасности работы с компьютером / Л.С. Винарик, Я.Г. Берсуцкий, А.Н.Щедрин // Винарик Л.С. Информационная культура в современном обществе: Учеб. пособие / Л.С. Винарик, Я.Г. Берсуцкий, А.Н.Щедрин. – Донецк, 2003. – С. 256-269.
8. *Вулз Б.* Интернет как друг и враг, как помощник и препона / Б. Вулз, Д. В. Лоушер // Школ. б-ка. – 2003. – №7. – С. 9–16.

9. Глушаков С.В. Работа в сети Internet / С.В. Глушаков, Д.В. Ломотько, В.В. Мельников. – 2-е изд., доп. и перераб. – Х.: Фолио, 2003. – 399 с. – (Учеб. курс).
10. Глушаков С.В. Электронная почта и сеть Internet / С.В. Глушаков, О.В. Смирнова, А.С. Сурядный. – Х.: Фолио, 2003. – 126 с. – (Основы работы).
11. Гончаров М.В. Введение в Интернет. В 9 ч. Ч.5. Интернет для учителей и учащихся школ / М.В. Гончаров. – М., 2001. – 48 с. – Библиогр.: с. 43-45.
12. Григоренко И. Библиографические базы данных в вопросах и ответах / [На вопр. читателей отвечает И. Григоренко] // Библиотека. – 1997. – №7. – С. 39-40.
13. Давидова І. Бази даних як інформаційний продукт / І. Давидова // Вісн. Кн. палати. – 2000. – №1. – С. 19-21. – Бібліогр.: 5 назв.
14. Демирчоглян Г.П. Компьютер и здоровье / Г.П. Демирчоглян. – М.: Лукоморье, 1997. – 256 с.
15. Дети и библиотеки в меняющейся медиасреде / В.П. Чудинова, Е.И. Голубева, А.И. Михайлова и др. – М.: Школ. б-ка, 2004. – 336 с. – (Проф. б-чка школ. библиотекаря: Сер. 1; Вып. 3-4).
16. Дьячкова С.А. Поиграем в компьютер: [Сценарий КВНа] / С.А. Дьячкова // Читаем, учимся, играем. – 2005. – Вып.4. – С. 62-65. – Библиогр.: 3 назв.
17. Иванова Е. Семь шагов к собственным проектам: Использование Интернет-ресурсов в образоват. целях (на основе анализа зарубеж. опыта) / Е. Иванова // Б-ка в shk. – 2001. – 1-15 окт. (№19). – С. 7, 15.
18. Информационная культура: Модуль: Класс 1: Метод. пособие: [Компьютер в 1 кл.] / Зарецкий Д.В., Зарецкая З.Д., Горвиц Ю.М., Первин Ю.А. – М.: Дрофа, 1995. – 256 с.
19. Интернет: Конспект лекцій / Уклад. Д.В. Режко; Відп. за вип. М.В. Остапович. – Чернівці: Рута, 2000. – 76 с.
20. Интернет для третьего сектору: Підруч. для НУО / Інтерньюз Україна; Р. Безпальча та ін. – К., 2003. – 171 с.
21. Информатика та комп'ютерна техніка: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / Д.О. Рзасв, О.Д. Шарاپов, В.М. Ігнатенко, Л.М. Дибкова. – К.: КНЕУ, 2002. – 486 с. – Бібліогр.: с. 483-486.
22. Колин К.К. Контуры информационной цивилизации / К.К. Колин // Библиотековедение. – 2002. – №1. – С. 36-51. – Библиогр.: 22 назв.
23. Колин К.К. Проблемы информационной цивилизации: виртуализация общества / К.К. Колин // Библиотековедение. – 2002. – №3. – С. 48-57. – Библиогр.: 23 назв.
24. Кулагина Н.В. Необъятный мир Интернет-ресурсов для детей и о детях / Н.В. Кулагина // Библиография. – 2003. – №2. – С. 29-40.
25. Литвин Н. Використання можливостей персонального комп'ютера в роботі шкільної бібліотеки / Н. Литвин // Шкіл. б-ка плюс. – 2004. – Лют.(№3). – С. 11-13.
26. Малиновський Б. Відоме і невідоме в історії інформаційних технологій в Україні / Б. Малиновський. – К.: Академперіодика, 2001. – 213 с. – (Б-ка держ. фонду фундамент. досліджень).
27. Манифест ИФЛА об Интернете: [Провозглашен 1 мая 2002 г.] / Пер. с англ. О. Мязотс // Б-ка в shk. – 2002. – 16-30 июня (№12). – С. 4; Библиотека. – 2002. – №9. – С. 10-11.
28. Маршак М.Б. Сравнительный анализ поисковых систем библиотечных Интернет-серверов / М.Б. Маршак // Науч. и техн. б-ки. – 2003. – №7. – С. 31-40.
29. Мязотс О. Главные правила безопасности: [Правила безопас. пользования Интернетом: рук. для родителей. Разработаны Канад. библ. ассоц.] / О. Мязотс // Библиотека. – 2001. – №6. – С. 26-27.

30. Новітні інформаційні технології та бібліотека. – К.: Брит. Рада в Україні, 2000. – 108 с.
31. *Павленко Т.* Поиграем в Интернет: [Конкурс “Поиск в Интернете”] / Т. Павленко, Н. Яковлева // Библиотека. – 2002. – №7. – С. 31-32.
32. *Первин Ю.А.* Информационная культура: Модуль: Класс 5: Метод. пособие: [Компьютер в 5 кл.] / Первин Ю.А. – М.: Дрофа, 1995. – 208с.: ил.
33. Первые шаги в Интернете (в помощь педагогу дополнительного образования детей) / Л.Н. Кечиев, А.В. Алешин. – М.: ЦРСДОД, 2001. – 72 с. – (Б-чка для педагогов, родителей и детей: Прил. к журн. «Внешкольник»; Вып. 10).
34. С компьютером на "ты". Вып. 1 / Отв. ред.-сост. Л. А. Казаченкова. – М.: Либерия, 1998. – 102 с. – (Альм. "Приложение к журналу "Библиотека"; Ч. 8).
35. *Сидорова Е.* Критическое мышление и Интернет / Е. Сидорова // Б-ка в шк. – 2003. – 16–31 авг.(№16). – С. 47–49.
36. *Філіпова Л.Я.* Теоретична інформатика: Навч. – метод. матеріали до курсу / Л.Я. Філіпова; Харк. держ. акад. культури. – Х.: ХДАК, 2003. – 42 с. – Бібліогр.: с. 39–41.
37. *Хуторской А.* Технология создания сайтов: Как стать веб-строителем и подготовиться к осознан. выбору интернет-профессий / А. Хуторской, А. Орешко // Учит. газ. – 2004. – 7 дек. (№49/50). – ИКТ в образовании. – №23. – С. 6-7; №24. – С. 6-7; №25. – С. 6.
38. *Шрайберг Я.Л.* Библиотеки, компьютерные технологии и информационное общество: год прошедший и год грядущий: Пленар. докл. /Я.Л. Шрайберг // Науч и техн. б-ки. – 2003. – №1. – С. 29–59.
39. *Шрайберг Я.Л.* Современные тенденции развития библиотечно-информационных технологий. Ежегодный доклад / Я.Л. Шрайберг // Науч. и техн. б-ки. – 2002. – №1. – С. 25–47.
40. *Ястребцева Е.* Конкурсы: Герои: Награды, или Как школьники вместе со взрослыми создают полезные веб-сайты: [Создание веб-страниц школ. б-к] / Е. Ястребцева // Школ. б-ка. – 2001. – №4. – С. 30–33.

Зрозуміло, для того, щоб викладати основи інформаційної культури, бібліотекарі повинні мати базові знання операційних комп’ютерних систем, бути обізнаними з різними форматами. Вони мають бачити перспективу своєї роботи, наполегливо працювати і вірити в корисність інформаційної грамотності.

Курс „Основи інформаційної культури” має бути повністю підпорядкований завданням інформаційного забезпечення навчального процесу. Початок і закінчення курсу треба супроводжувати тестуванням. Як підсумковий контроль доцільно провести залік.

Шкільна освіта в Україні останніх років зазнала докорінних змін. Тепер головне завдання учня не механічне накопичення знань, а набування вміння шукати інформацію, орієнтуватися в різноманітності інформаційних ресурсів, добирати потрібне і критично оцінювати одержані

результати. Крім того, він повинен уміти самостійно створювати інформацію і транслювати її, використовуючи сучасні електронні технології. Усього цього школярі можуть і зобов'язані навчитися на заняттях з основ інформаційної культури, що їх проводить шкільний бібліотекар.

Важливість курсу „Основи інформаційної культури” визначається роллю науково-технічного прогресу в сучасному світі. Характерною ознакою цього прогресу є інформатизація суспільства, одна із особливостей якої полягає в тому, що повсякденна діяльність на основі повного, динамічного і своєчасного знання є не долею обраних, а потребою кожного. Праця із керованої та одноманітної дедалі більше стає різноманітною і творчою й реалізується в комп'ютерному оточенні. Отже, інформаційна культура зумовлює подальший розвиток людської цивілізації в цілому.

Вище були сформульовані основні принципи, на яких повинен будуватися курс „Основи інформаційної культури”, котрий допоможе змінити роботу шкільної бібліотеки і шкільних бібліотекарів, підвищити ефективність їхньої діяльності, піднести престиж у педагогічному колективі і – що не менш важливо – зробити рутинну працю привабливою та радісною.

Частина 3

Термінологічний словник до курсу „Основи інформаційної культури”

Абетковий каталог	– каталог, в якому бібліографічні записи розташовують за абеткою імен осіб, назв організацій та (або) назв документів. У деяких країнах АК функціонує у вигляді двох самостійних каталогів – авторського (імен осіб та назв організацій) і назв документів [38, с16].
Адміністративна інформація (дані)	– офіційні документовані дані, які кількісно характеризують явища і процеси, що відбуваються в економічній, соціальній, культурній, інших сферах життя і збираються, використовуються, поширюються та зберігаються органами державної влади (за винятком органів державної статистики), органами місцевого самоврядування, юридичними особами відповідно до законодавства з метою виконання адміністративних обов'язків та завдань, що належать до їх компетенції [7].
Адресний бібліографічний пошук	– пошук даних про наявність та (або) місцезнаходження документа в певному фонді [25].
Аналіз	– логічний прийом, метод дослідження, розкладання виучуваного предмета на складові частини, кожна з яких потім окремо досліджується для того, щоб виділені елементи поєднати за допомогою синтезу в ціле, збагачене новими знаннями [36].
Аналітико-синтетичне опрацювання інформації	– процеси перетворення інформації, що міститься в документі(ах) з метою добування потрібних споживачеві відомостей, їх порівняння з інформаційними потребами чи запитамі споживачів та узагальнення. Основні види аналітико-синтетичного опрацювання інформації (документів): складання бібліографічного опису, анотування, реферування, індексування, науковий переклад, підготовка

оглядів, витяг і узагальнення фактичних даних тощо[25].

Анотація

– коротка характеристика документа з погляду його змісту, призначення, форми та інших особливостей; стислий коментар або пояснення щодо документа, його призначення чи форми, а іноді навіть короткий нарис, що додається, як правило, у вигляді примітки після бібліографічного опису документа[25].

Анотування

– складання анотації[25].

Аркушеве видання

– видання у вигляді одного чи декількох аркушів друкованого матеріалу будь-якого формату без скріплення [14].

Архівний документ

– документ незалежно від його виду, виду матеріального носія інформації, місця й часу створення та форми власності на нього, що припинив виконувати функції, для яких був створений, але зберігається або підлягає зберіганню з огляду на значущість для особи, суспільства чи держави або цінність для власника також як об'єкт рухомого майна [9].

Аудіовізуальний твір

– твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як із звуковим супроводом, так і без нього), і сприймати який можна тільки за допомогою того чи іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів. Видами аудіовізуального твору є кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайд-фільми тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими чи іншими [2, 11]

База даних

- іменована сукупність даних, що відображає стан об'єктів та їх відношень у визначеній предметній області [10];
- доступний масив інформації, що зберігається в пам'яті комп'ютера і класифікований у ній в організовану послідовність фактів, яку можна швидко опрацьовувати і відновлювати. У більш загальному значенні – будь-яке об'єднання даних, як, наприклад, довідник, може розглядатися як база даних, але в цьому випадку – не автоматизована [12];
- сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, у тому числі - електронній, добір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів [2, 11].

База знань

- масив інформації у формі, придатній для логічної і смислової обробки відповідними програмними засобами [10].

Банк даних

- автоматизована ПІС, що складається з однієї або кількох баз даних і системи зберігання, опрацювання та пошуку інформації в них [20].

Бібліографічне видання

- інформаційне видання упорядкованої сукупності бібліографічних записів [14].

Бібліографічний пошук

- 1. Пошук відомостей про документ (тобто бібліографічної інформації); 2. Пошук документів за джерелами бібліографічної інформації [25].

Бібліотека

- інформаційний, культурний, освітній заклад, що має

упорядкований фонд документів і надає їх у тимчасове користування фізичним та юридичним особам.

За значенням бібліотеки поділяються на всеукраїнські загальнодержавного значення (національні, державні); республіканські (Автономної Республіки Крим); обласні; міські; районні; селищні; сільські.

За змістом бібліотечних фондів бібліотеки є універсальні; галузеві; міжгалузеві.

За призначенням бібліотеки поділяються на публічні (загальнодоступні); спеціальні (академії наук, науково-дослідних інститутів, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій); спеціалізовані (для дітей, юнацтва, осіб з фізичними вадами) [3];

– інтегративний соціальний інститут, який збирає, зберігає та розповсюджує в просторово-часовому континуумі соціально значущі документи для задоволення та формування інформаційних потреб користувачів [31, с.217].

– працівник бібліотеки, який виконує операцію або комплекс операцій з формування бібліотечного фонду, обслуговування користувачів, створення та використання матеріально-технічної бази, управління персоналом та бібліотекою в цілому [31, с.217].

Бібліотекар

Бібліотечна система України

– розгалужена мережа бібліотек різних видів, пов'язаних взаємодією і взаємовикористанням бібліотечних ресурсів.

Бібліотечна система України функціонує на основі скооперованого комплектування фондів та обробки документів, довідково-пошукового апарату, взаємовикористання бібліотечних ресурсів, а також організації науково-дослідної, науково-бібліографічної та науково-методичної роботи [3].

Бібліотечний персонал

– сукупність співробітників бібліотеки (незалежно від їхньої кваліфікації, виду виконуваних робіт та інших параметрів), які забезпечують функціонування окремих її підсистем та установи в цілому. Системоутворюючим елементом

підсистеми БП є бібліотекар [31, с.217].

Бібліотечний фонд

– упорядковане зібрання документів, що зберігається в бібліотеці.

Бібліотечні фонди формуються відповідно до значення, складу користувачів бібліотеки та її виду як упорядковане зібрання документів [3].

Бібліотечно-бібліографічні ресурси

– інформаційний, матеріально-технічний і кадровий потенціал, який мають у своєму розпорядженні бібліотеки для виконання своїх функцій [20].

Брошура

– книжкове видання обсягом від 4 до 48 сторінок [14].

Буклет

– видання у вигляді одного аркуша друкованого матеріалу, сфальцьованого будь-яким способом у два чи більше згинів [14].

Веб-сайт (веб-вузол)

– інформаційний ресурс у вигляді набору тематично зв'язаних між собою веб-сторінок, створених конкретною особою або організацією. Є сторінка, яку визначили як початкову (головну) і з якої починається сайт [21, с. 165].

Веб-сервер

– комп'ютерна система, підключена до мережі, має відповідну мережеву адресу і є технічним носієм одного чи кількох веб-сайтів [21, с. 165].

**Веб-сторінка
(веб-документ)**

– документ в електронному вигляді, що складається за правилами мови розмітки гіпертексту HTML і містить текст, зображення (зокрема графіку, мультимедіа), програми та зв'язки (лінки). Веб-сторінка візуалізується за допомогою спеціальної програми – веб-браузера [21, с. 165].

Видання

– 1. Окремий документ, опублікований тиражуванням у багатьох примірниках, що призначаються для широкого

(масового, не обмеженого наперед) розповсюдження; документ, що містить записану інформацію, призначену для необмеженого поширення, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання і відповідає вимогам державних стандартів та інших нормативних документів щодо видавничого оформлення та поліграфічного виконання видань. 2. Процес (сукупність процесів), які забезпечують підготовку та вихід у світ видання. 3. Множина всіх примірників копій документа, одержаних з одного набору чи з однієї копії, яка використовувалася як зразок у процесі видання [25].

Використання інформації

– дії для задоволення інформаційних потреб, зокрема задоволення потреб за допомогою каналів передачі даних [22].

Вірогідність

– властивість інформації, що визначає ступінь відповідності істині. Викривлення може бути природним і навмисним (дезінформація) [15, с.285-286].

Вторинний документ

– документ, що є результатом аналітико-синтетичного опрацювання одного або кількох первинних документів [20].

Галузі інформації

– сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про відносно самостійні сфери життя і діяльності суспільства та держави.

Основними галузями інформації є політична, економічна, духовна, науково-технічна, соціальна, екологічна, міжнародна [7].

Гібридна бібліотека

– бібліотека, що має у своєму фонді документи на різних носіях (друковані документи, мікрофіши, електронні документи та ін.), розміщена в різних місцях (у місці свого розташування, на віддалених серверах, на національних і групових серверах). Г. б. пропонує своїм користувачам інтегрований доступ до всіх зібрань одразу, а не частинами

[30].

**Глобальна
інформаційна цивілізація**

– рівень розвитку глобального суспільства (світового співтовариства), що визначається зростанням ролі інформації як продукту соціальної діяльності людей, за якісними характеристиками якої вимірюють рівень загальної культури суспільства щодо здатності виробляти, сприймати і раціонально застосовувати відомості, дані, знання для потреб життєдіяльності [33, с. 13].

Глосарій

– звичайно прикнижковий словничок, що розкриває зміст використаних термінів (дескрипторів) [15, с.284].

Дайджест

–1.Документ, що становить добірку витягів із конкретного тексту, дібраних і згрупованих таким чином, щоб дати про нього загальне уявлення, чи добірку найцікавіших матеріалів, передрукованих з інших видань. 2. Вторинний документ, результат аналітико - синтетичного опрацювання первинних документів, що містить новий текст "під завдання": під рішення, яке приймає керівник; під навчальне завдання, запропоноване студентам; під потреби педагога, бізнесмена, котрі мають використати новий матеріал, і т.д. [28, с. 320].

Дані

– відомості про факти, події, поняття, ідеї чи команди, подані у формалізованому вигляді, зручному для зберігання, обробки, пересилання та інтерпретації користувачами інформаційної системи [25].

Державна бібліотека

– бібліотека загальнодержавного значення, яка здійснює бібліотечне, бібліографічне, інформаційне обслуговування користувачів і виконує функцію всеукраїнського науково-дослідного, методичного та організаційного центру бібліотек відповідної галузі або категорій користувачів. Державна бібліотека може бути універсальною, спеціальною, спеціалізованою. Державна бібліотека має

право на одержання обов'язкового безоплатного примірника документів згідно із законом [3] .

Дескриптор

– елемент цифрової мови в літературному тексті, значуще слово або словосполучення, що несе змістове навантаження [15, с.285].

Дидактичні принципи

– теоретичні положення, що визначають зміст, організаційні форми і методи навчальної роботи школи відповідно до загальних цілей виховання й закономірностей навчання. Залежно від сфер впливу (мета, зміст, форма, методи, аналіз результатів) розрізняють п'ять основних груп Д. П.:

1. Спрямованість навчання на всебічний і гармонійний розвиток особистості.
2. Науковість, систематичність.
3. Оптимальне поєднання класних, групових та індивідуальних форм навчання.
4. Оптимальне поєднання словесних, наочних, практичних, а також репродуктивних і пошукових методів навчання.
5. Міцність, усвідомленість, дієвість знань, єдність освітніх і виховних результатів навчання [34].

Довідкове видання

– видання коротких відомостей наукового чи прикладного характеру, розміщених у порядку, зручному для їх швидкого пошуку, не призначене для суцільного читання[14].

Довідково-бібліографічний апарат (ДБА)

– сукупність довідкових і бібліографічних видань, каталогів і картотек, призначена для розкриття складу та змісту документів, сприяння їх доведенню до споживачів, виконання завдань бібліографічного обслуговування [25] (див. також „Довідково-пошуковий апарат”) .

Довідково-інформаційний

– сукупність упорядкованих первинних документів і

фонд	довідково-пошукового апарату, призначених для задоволення інформаційних потреб [8].
Довідково-пошуковий апарат (ДПА)	– сукупність упорядкованих вторинних документів, створюваних для пошуку першоджерел [8] (див. також „Довідково-бібліографічний апарат”).
Довідник	<p>– довідкове видання прикладного характеру, побудоване за абеткою назв статей або в систематичному порядку.</p> <p><i>Примітка.</i> 1. За цільовим призначенням розрізняють науковий, громадсько-політичний, виробничо-практичний, навчальний, популярний, побутовий та інші довідники.</p> <p>2. За характером інформації можна виділити такі довідники: статистичний, біографічний, бібліографічний тощо[14].</p>
Документ	<p>– 1.[Найбільш узагальнене визначення]. Єдність інформації та речовинного носія, що використовується в соціальному комунікаційно-інформаційному процесі як канал передачі інформації (канал комунікації).Це визначення стосується не тільки рукописних, друкованих або інших форм запису інформації, а й тривимірних об’єктів або реалій. У системі „документ-споживач” документ виконує функцію джерела інформації, яка передається споживачеві через канали сприймання документа людиною (зором, слухом, дотиком). Деякі документи створюють з метою передачі інформації у машиночитній формі безпосередньо для використання електронно-обчислювальною машиною (наприклад, програма на машинному носії).</p> <p>2.[Найбільш поширене значення]. – Матеріальний носій, що містить записану інформацію, призначену для передачі в соціальному комунікаційно-інформаційному процесі; записана інформація, що може розглядатися як одиниця в ході здійснення інформаційної діяльності. Це визначення стосується будь-яких форм запису інформації: рукописних або друкованих матеріалів на папері чи у вигляді</p>

мікроформ, а також матеріалів недрукованого походження (машиночитних записів, фільмів, звукових записів). 3. Передбачена законом матеріальна форма одержання, зберігання, використання та поширення інформації шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або на іншому носіїві [25].

Документальний пошук

– пошук документа, який відповідає інформаційному запиту (має ознаки, що задаються) [25].

Евристична бесіда

– форма навчання, за якої педагог не повідомляє учням готових знань, а вміло поставленими запитаннями, часом навідними, але такими, що не містять прямої відповіді, змушує їх на підставі наявних знань, запасу уявлень, спостережень, особистого життєвого досвіду дійти нових понять, висновків і правил. Е. б. розглядають як один з методів (частково – пошуковий) проблемного навчання [35].

Електронна бібліотека

–1. Тематично орієнтована (або структурована іншим чином) система доступу до віддалених чи локальних електронних ресурсів, спроможна обслуговувати електронними ресурсами локальних або віддалених користувачів. 2. Локальні або розподілені електронні ресурси, об'єднані спільною ідеологією структуризації та доступу [18,с. 21].

Електронна пошта (E-Mail або Mail)

– процес обміну повідомленнями, які пересилаються користувачами програмно-технічних засобів, що дає змогу відправляти інформаційною мережею чи кореспондентами [21, с. 166].

Електронний документ

– документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа.

Е. Д. може бути створений, переданий, збережений і

перетворений електронними засобами у візуальну форму.

Візуальною формою подання Е. Д. є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною.

Обов'язковим реквізитом Е. Д. є електронний підпис, накладанням якого закінчується створення електронного документа [5].

**Електронний
документообіг
(обіг електронних
документів)**

– сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконують із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів [5].

Електронний каталог

– бібліотечний каталог у машинозчитувальній формі, який працює в реальному режимі часу і наданий у розпорядження користувачів. Термін повністю відповідає загальноживаному в зарубіжній практиці терміну On-line public access catalog, відомому за аббревіатурою OPAC. ЕК – читацький машинозчитувальний каталог, що поєднує функції різноманітних видів каталогів. Працюють з ЕК за допомогою терміналу. Користувач (читач, бібліограф), який володіє відповідними програмами та алгоритмами, в режимі діалогу може увійти до бази даних або використовувати підключені до ЕК банки даних, у тому числі – віддалені, доступні через Інтернет [38, с.18].

Електронний підпис

– дані в електронній формі, які додаються до інших електронних даних або логічно з ними пов'язані та призначені для ідентифікації підписувача цих даних [4].

Використання електронних підписів в електронному документообігу здійснюється суб'єктами електронного документообігу на договірних засадах [5].

**Електронний цифровий
підпис**

– вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних,

який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача. Електронний цифровий підпис накладається за допомогою особистого ключа та перевіряється за допомогою відкритого ключа.

Електронний цифровий підпис призначений для забезпечення діяльності фізичних та юридичних осіб, що здійснюється з використанням електронних документів.

Електронний цифровий підпис використовується фізичними та юридичними особами-суб'єктами електронного документообігу для ідентифікації підписувача та підтвердження цілісності даних в електронній формі [4].

Відносини, пов'язані з використанням електронних цифрових підписів, регулюються законом [5].

Енциклопедичний словник

– енциклопедія, статті якої викладено у стислій формі та розташовано за алфавітом їхніх назв [14].

Енциклопедія

– довідкове видання зведення основних відомостей з однієї чи усіх галузей знання та практичної діяльності, викладених у коротких статтях, розташованих за алфавітом їхніх назв або у систематичному порядку.

Примітка. Розрізняють універсальну (загальну), спеціалізовану (галузеву), регіональну (універсальну або спеціалізовану) енциклопедії [14].

Запит

– напівформалізований вираз інформаційної потреби. Подальша формалізація переводить З. у пошуковий образ З. [15, с.286].

Засоби інформатизації

– електронні обчислювальні машини, програмне, математичне, лінгвістичне та інше забезпечення, інформаційні системи або їх окремі елементи, інформаційні мережі й мережі зв'язку, що використовуються для реалізації інформаційних технологій [10].

**Засоби навчання
(дидактичні засоби)**

– предмети, що спричиняють сенсомоторні стимули (впливають на зір, слух, дотик тощо) і полегшують учням безпосереднє та опосередковане пізнання дійсності. Це можуть бути як предмети реальної дійсності, так і їх модельні, образні, словесні чи символічні замітники [34].

Захист інформації

– сукупність організаційно-технічних заходів і правових норм для запобігання заподіяння шкоди інтересам власника інформації чи АС та осіб, які користуються інформацією [6].

Збірник

– видання, що містить низку творів.

Залежно від періодичності розрізняють неперіодичний, періодичний та продовжуваний збірник [14].

Згортання інформації

– обмеження, зменшення, виділення й концентрація основних відомостей про документи. Суть процесу полягає у визначенні рівня потрібної та достатньої інформативності повідомлення (тобто кількості інформації, що характеризує документ) залежно від завдань згортання. Наслідком згортання завжди є зменшення фізичного обсягу повідомлення. З. і. може бути семантичним і лексичним; макроаналітичним та мікроаналітичним [28, с.15-16].

Індексування

– операція подання результатів аналізу документа в пошуковому образі документа елементами інформаційно-пошукової мови чи в термінах природної мови .

Примітка. Пошуковий образ документа може бути виражений індексом класифікації, предметною рубрикою або ключовим словом (дескриптором) [25].

Інтернет

– мережа передачі даних, що має глобальну децентралізовану архітектуру, розвинені засоби адресації і передачі інформації за допомогою протоколів TCP/IP між іншими одно- та різнотипними мережами передачі даних, комп'ютерними системами і різноманітним термінальним

(кінцевим) обладнанням та забезпечує доступ до величезної кількості розподілених інформаційних ресурсів і різноманітних послуг [21, с. 167];

– всесвітня мережа обміну інформацією за допомогою комп'ютерів і ліній зв'язку [26,с. 15].

Інформатизація

– організований соціально-економічний процес створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб і реалізації прав громадян та організацій на використання інформаційних ресурсів цивілізації з використанням нових інформаційних технологій [39,с. 10];

– сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, спрямованих на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян і суспільства на основі створення, розвитку та використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, побудованих на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [10, с.45].

Інформатизація освіти

– процес підготовки людини до повноцінного життя в умовах сучасного інформаційного світового співтовариства, до продуктивного використання інформації та знань на основі широкого застосування обчислювальної техніки та засобів телекомунікації [39, с. 11].

Інформатика

– група дисциплін, які вивчають різні аспекти збирання, оброблення, зберігання та використання інформації за допомогою комп'ютерів [26, с. 15].

Інформаційна безпека

– стан захищеності інтересів особи, суспільства та держави в інформаційній сфері, що виключає можливість заподіяння їм шкоди через неповноту, несвоєчасність і невірогідність інформації, а також негативні наслідки використання

інформаційних технологій або законодавчо забороненої чи обмеженої для поширення інформації [1].

Інформаційна діяльність

- сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави [7];
- постійне та систематичне збирання та оброблення записаної інформації з метою її зберігання, пошуку, використання чи пересилання, що виконуються будь - якою особою чи організацією [23].

Інформаційна етика

- правила поведінки з інформацією для запобігання моральної шкоди людям [15, с.303].

Інформаційна інфраструктура

- сукупність взаємодіючих систем виробництва, накопичення, зберігання та доставляння інформаційних продуктів, виробництва і розвитку інформаційних технологій, сервісного обслуговування елементів інфраструктури і системи підготовки кадрів, що забезпечують формування та використання інформаційних ресурсів [1].

Інформаційна культура

- систематизована сукупність знань, умінь, навичок, що забезпечує оптимальне здійснення інформаційної діяльності, спрямованої на задоволення як професійних, так і непрофесійних потреб [19].

Інформаційна поведінка

- певний образ дій для отримання потрібної інформації в оптимально короткий строк [27].

Інформаційна потреба

- усвідомлена потреба у відомостях, даних, поняттях, потрібних для задоволення матеріальних і духовних запитів індивіда [31, с.217];
- тезаурус інтересів споживача інформації – реципієнта.

I. П. виявляється в запиті [15, с.295].

Інформаційна система

– система, що створюється суспільством для забезпечення процесів соціальної комунікації (тобто створення, збирання, пошуку, опрацювання та пересилання інформації). Система – це множина елементів та відношень між ними, що становлять єдине ціле. Поняття "інформаційна система" є методологічним засобом пізнання відповідних реальних об'єктів з погляду теорії інформації (чи теорії комунікації) [25].

Інформаційна сфера

– сукупність інформаційних ресурсів, інформаційної інфраструктури, суб'єктів інформаційних відносин, які забезпечують збирання, зберігання, використання та поширення інформації, а також система правового регулювання суспільних відносин у цій сфері [1].

Інформаційна технологія

- цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування [10];
- система методів і способів використання комп'ютерної техніки і систем зв'язку для створення, пошуку, одержання, відображення, реєстрації, накопичення, збереження, захисту і поширення інформаційних продуктів [22].

Інформаційне видання

- видання систематизованих чи узагальнених відомостей відносно опублікованих чи неопублікованих даних з першоджерел, випущене друком організаціями, що здійснюють науково-інформаційну діяльність.

Примітка. Інформаційні видання можуть бути неперіодичними, періодичними і продовжуваними [14].

Інформаційне забезпечення

- сукупність процесів забезпечення інформаційних потреб споживачів інформації (індивідів або підприємств, установ і організацій, суспільства в цілому), яка складається з

підготовки інформації та її доведення до споживачів [25].

Інформаційне право

– суспільні відносини щодо інформації, які набувають втілення у нормах, урегульованих на публічно-правовому та приватно-правовому рівнях [33, с.244].

Інформаційне суспільство

– суспільство, рівень якого багато в чому визначається кількістю та якістю накопиченої і використовуваної інформації, її свободою та доступністю. На відміну від індустріального суспільства, де все спрямовано на виробництво та споживання товарів, в І. с. виробляються та споживаються інтелект, знання, що збільшує частку розумової праці [39, с. 11];

– суспільство, в якому діяльність людей здійснюється на основі використання послуг, що надаються за допомогою інформаційних технологій та технологій зв'язку [17].

Інформаційний пошук

– пошук інформації, яка відповідає інформаційному запиту [25].

Інформаційний світогляд

– система узагальнених поглядів на інформацію, інформаційні ресурси, інформаційні системи, інформаційні технології, інформатизацію, інформаційне суспільство та місце людини в ньому, на ставлення людей до навколишнього інформаційного середовища, а також зумовлені цими поглядами їх переконання, ідеали, принципи пізнання та діяльності.

Інформаційний світогляд є свого роду стрижнем, що об'єднує в ціле всі компоненти інформаційної культури [39, с.33–34].

Інформаційний суверенітет держави

– здатність держави контролювати й регулювати потоки інформації з-поза меж держави з метою додержання законів України, прав і свобод громадян, гарантування національної безпеки держави [10].

Інформаційні відносини

– відносини, що виникають в усіх сферах життя і діяльності особи, суспільства та держави у процесі збирання, зберігання, використання та поширення інформації [1].

Основними принципами інформаційних відносин є:

- гарантованість права на інформацію;
- відкритість, доступність інформації та свобода її обміну;
- об'єктивність, вірогідність інформації;
- повнота й точність інформації;
- законність одержання, використання, поширення та зберігання інформації [7].

Інформаційні процеси

– пошук, одержання, оброблення, накопичення, використання, зберігання та поширення інформації, а також створення, виробництво, зберігання, захист, поширення та споживання інформаційної продукції [1].

Інформаційні ресурси

- продукт інтелектуальної діяльності суспільства; наявні запаси інформації, зафіксованої на будь-якому носії і придатної для збереження та використання [39, С.8];
- сукупність довідково-інформаційних фондів із необхідним довідково-пошуковим апаратом і відповідними технічними засобами зберігання, обробки і передачі інформації [25];
- сукупність документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо) [10].

Інформаційні ресурси науково-технічної інформації

– систематизоване зібрання науково-технічної літератури і документації (книги, брошури, періодичні видання, патентна документація, нормативно-технічна документація, промислові каталоги, конструкторська документація, звітна науково-технічна документація з науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, депоновані рукописи, переклади науково-технічної літератури і документації), зафіксованої на паперових чи інших носіях [8].

Інформаційно-пошукова система (ІПС)

– 1. Сукупність інформаційно-пошукового масиву, інформаційно - пошукової мови, правил її використання, критерію видачі та технічних засобів, призначених для інформаційного пошуку [14]; 2. Сукупність методів і засобів пошуку, відображення, накопичення і збереження інформації, що їх використовують покажчики, класифікатори, картотеки і засоби каталогізації [21, с. 167].

Інформаційно-правова культура особистості

– відповідним чином історично сформована і закріплена в нормах приватного та публічного права множина знань, які виявляються в інформації, правочинній діяльності чи поведінці [33, с.123].

Інформація

– відомості, призначені для передачі в процесі комунікації; зміст повідомлення; абстрактне поняття, що свідчить про застосування інформаційного підходу (теорії інформації або теорії комунікації) для аналізу того чи іншого явища дійсності [25];

– актуалізована фаза функціонування індивідуальної свідомості особі, що виникає внаслідок декодування вхідного сигналу, дає змогу усвідомити себе як суб'єкта і забезпечує життєдіяльність усіх систем особі та орієнтацію її в соціальному середовищі [13, с.17];

– відображення різноманіття в будь-яких об'єктах і процесах живої та неживої природи [31, с.217];

– документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі. Основними видами інформації є:

статистична інформація;

адміністративна інформація (дані);

масова інформація;

інформація про діяльність державних органів влади та органів місцевого й регіонального самоврядування;

правова інформація;
інформація про особу;
інформація довідково-енциклопедичного характеру;
соціологічна інформація [7] .

**Інформація державних
органів та органів
місцевого і регіонального
самоврядування**

– офіційна документована інформація, яка створюється в процесі поточної діяльності законодавчої, виконавчої та судової влади, органів місцевого й регіонального самоврядування [7].

Інформація про особу

– сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу. Основними даними про особу (персональними даними) є: національність, освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, а також адреса, дата й місце народження.

Джерелами документованої інформації про особу є видані на її ім'я документи, підписані нею документи, а також відомості про особу, зібрані державними органами влади та органами місцевого й регіонального самоврядування в межах їх повноважень[7].

Каталог бібліотечний

– сукупність розташованих за певними правилами бібліографічних записів на документи, що розкривають склад і зміст фонду бібліотеки або інформаційного центру [38, с.8];

– множина каталогових записів документів фонду(-ів), впорядкованих відповідно до певних правил з метою подальшого пошуку [24].

Класифікація

– багатоступінчастий поділ логічного обсягу поняття (у логіці) або будь-якої сукупності одиниць (в емпіричному соціальному знанні) на систему підпорядкованих понять або класів об'єктів (рід – вид – підвид) [31, с.217].

Ключове слово

– суттєве, інформативне слово, пов'язане з документом у

комп'ютерній інформаційно-пошуковій системі, яке використовують для пошуку за предметом з метою отримання релевантного (відповідного) матеріалу, що зберігається в системі.

Дві найширше уживані пошукові системи: KWIC (ключове слово із контексту, тобто із назви чи тексту) і KWOC (ключове слово, вибране поза контекстом, окреме) [12].

Книга

– Книжкове видання обсягом понад 48 сторінок [14].

Книжкове видання

– видання у вигляді блоку скріплених у корінці аркушів друкованого матеріалу будь-якого формату в обкладинці чи оправі.

Примітка. Під аркушем друкованого матеріалу розуміють аркуш паперу чи синтетичного замітника, картону, тканини, поверхня якого містить відбиток [14].

Комп'ютерна грамотність

– знання, уміння, навички в галузі інформатики, потрібні кожному для ефективного використання в своїй діяльності комп'ютерних технологій [39, с.16].

Комп'ютерна програма

– набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах) [2].

Конспектування

– стислий письмовий виклад змісту книжки, статті, лекції тощо. Складається з плану, коротко викладених головних положень, фактів і прикладів. К. є одним із способів активізації пізнавальної діяльності, сприяє розвитку логічного мислення і підвищує культуру мовлення [35].

Корисність	– властивість інформації, що показує ступінь відповідності поставленій меті [15, с.295].
Користувач (абонент)	– особа чи організація, що має право на отримання послуг, які надаються бібліотекою, інформаційним центром, будь-якою інформаційною системою [23].
Критичне мислення	– аналітичний процес, що ґрунтується на розвиненому „аудіовізуальному сприйманні” та „аудіовізуальному мисленні”. Цей процес спричиняє інтерпретацію й оцінку змісту (у тому числі й „зашифрованого”) медіатексту [16, с. 162].
Культура	<p>– сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством упродовж його історії. Рівень розвитку суспільства в певну епоху; те, що створюється для задоволення духовних потреб людини.</p> <p>– Освіченість, вихованість.</p> <p>– Рівень, ступінь досконалості будь-якої галузі господарської або розумової діяльності.</p> <p>– Розведення, вирощування якої-небудь рослини або тварини; культивування. Рослина, котру розводять, вирощують.</p> <p>– Мікроорганізми, вирощені в лабораторних умовах у живильному середовищі [32].</p>
Культура читання	– складова частина загальної культури особистості, що становить комплекс навичок роботи з книгою, який включає усвідомлений вибір тематики, систематичність та послідовність читання, а також уміння знаходити потрібну літературу за допомогою бібліографічних посібників, користуватися довідково-бібліографічним апаратом, застосовувати раціональні прийоми, максимально засвоювати і глибоко сприймати прочитане (тезування,

конспектування, анотування, рецензування тощо), дбайливо ставитися до творів друку [39, с.16].

Курс лекцій

– навчальне видання повного викладу тем навчальної дисципліни, визначених програмою [14].

Листівка

– аркушеве видання обсягом від однієї до чотирьох сторінок [14].

Лінки

– електронні посилання на веб-ресурси [21, с. 167].

Літературний текст

– письмовий текст, тобто текст, що складається із знаків (переважно літер), слів, фраз [15, с.289].

Літературно-художнє видання

– видання твору художньої літератури [14].

**Локальна
(регіональна)
інформаційна цивілізація**

– рівень розвитку суспільства в окремих регіонах (на континентах, в окремих країнах), що визначається зростанням ролі інформації як продукту соціальної діяльності людей, за якісними характеристиками якої вимірюється рівень загальної культури суспільства щодо здатності виробляти, сприймати і раціонально застосовувати відомості, дані, знання для потреб життєдіяльності [33, с. 13-14].

Масова інформація

– публічно поширювана друкована та аудіовізуальна інформація [7].

Медіа

– „засоби масової комунікації” – технічні засоби створення, запису, копіювання, тиражування, зберігання, поширення, сприймання інформації та обміну її між суб’єктом (автором медіатексту) й об’єктом (масовою аудиторією) [16, с. 162].

Медіатека

– сучасна бібліотека, що комплектується різними за формою документами і надає їх користувачам на вищому

сервісному рівні. У роботі М., для створення інформаційних ресурсів та обслуговування користувачів, активно використовуються сучасні технічні засоби, у тому числі аудіо- та відеотехніка, комп'ютери. М. не виконує жодного виду діяльності, не характерного для бібліотеки, і не має принципових відмінностей від неї [30].

Методи навчання

– способи роботи вчителя та учнів, за допомогою яких досягається оволодіння знаннями, уміннями та навичками, формується світогляд учнів, розвиваються їх здібності. Є кілька класифікацій М. н.:

1. За джерелами знань (словесні, наочні, практичні).
2. Залежно від переважання в них діяльності вчителя чи учня (методи викладу знань вчителем, методи самостійної роботи учнів).
3. Залежно від характеру дидактичних завдань (методи засвоєння учнями нових знань, методи закріплення знань, методи формування умінь та навичок, методи перевірки й оцінки знань). Є і комбіноване групування за кількома ознаками [34].

Методика навчального предмета

– часткова дидактика, теорія навчання певного навчального предмета; розглядає різні форми взаємодії викладання й учіння в оволодінні змістом конкретного предмета [34].

Міжбібліотечний абонемент

– форма бібліотечного обслуговування, заснована на взаємному використанні бібліотечних фондів і довідково-пошукового апарату бібліотек [3].

Міжнародна інформаційна діяльність

– діяльність, яка полягає в забезпеченні громадян, державних органів, підприємств, установ і організацій офіційною документованою або публічно оголошеною інформацією про зовнішньополітичну діяльність України, про події та явища в інших країнах, а також у цілеспрямованому поширенні за межами України

державними органами й об'єднаннями громадян, засобами масової інформації та громадянами всебічної інформації про Україну [7].

Монографія

– наукове книжкове видання повного дослідження однієї проблеми або теми, що належить одному чи декільком авторам [14].

Мультимедіа

– 1.Поняття, що означає поєднання звукових, текстових і цифрових сигналів, а також нерухомих і рухомих образів. Наприклад, мультимедійна база даних міститиме текстову та образну інформацію, відеокліпи, таблиці, і все це однаково легко доступне. Мультимедійна телекомунікаційна послуга дає змогу користувачеві надсилати або отримувати будь-яку форму інформації, взаємозамінну за бажанням.

2. Комбінація різних медіа з використанням звука, образів і тексту [16, с. 326-327].

Навчальне видання

– видання систематизованих відомостей наукового або прикладного характеру, викладених у зручній для вивчення і викладання формі [14].

Навчальний посібник

– навчальне видання, що доповнює або частково (повністю) замінює підручник та офіційно затверджене як таке [14].

Наукове видання

– видання результатів теоретичних і (чи) експериментальних досліджень, а також підготовлених науковцями до публікації пам'яток культури, історичних документів та літературних текстів [14].

Науково-інформаційна діяльність

– сукупність дій, спрямованих на задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави в науково-технічній інформації, що полягає в її збиранні, аналітично-синтетичній обробці, фіксації, зберіганні, пошуку і поширенні [8].

Науково-популярне видання	– видання відомостей теоретичних та (чи) експериментальних досліджень в галузі науки, культури і техніки, викладених у формі, зрозумілій читачам-нефахівцям [14].
Науково-технічна інформація	– документовані або публічно оголошені відомості про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності [8].
Національна бібліотека України	– провідний державний культурний, освітній, науково-інформаційний заклад, що виконує функцію методичного та координаційного центру з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, бере участь у розробленні державної політики в галузі бібліотечної справи та реалізує її. Національна бібліотека України володіє потужним фондом вітчизняних і найважливіших науково значущих зарубіжних документів і задовольняє найрізноманітніші потреби суспільства, сприяє розвитку науки, освіти, культури, здійснює міжнародне співробітництво у формуванні та використанні світових бібліотечних ресурсів. Бібліотечний фонд національної бібліотеки України є національним культурним надбанням українського народу, невід'ємною складовою культурної спадщини та перебуває під охороною держави. Національна бібліотека України має право на одержання обов'язкового безоплатного примірника документів згідно із законом. Статус національної надається державній бібліотеці згідно із законодавством [3].
Національна система науково-технічної інформації	– організаційно-правова структура, за допомогою якої формується державна інформаційна політика, а також здійснюється координація робіт щодо створення,

користування, зберігання та поширення національних ресурсів науково-технічної інформації з урахуванням інтересів національної безпеки [8].

**Національний
бібліотечний фонд**

– сукупний розподілений фонд усіх бібліотек країни незалежно від їхньої відомчої приналежності, форми власності чи іншої ознаки [31, с.218].

**Національний
інформаційний простір
України**

– сукупність суб'єктів, відносин та продуктів інформаційної діяльності, які функціонують у рамках єдиного правового поля для задоволення інформаційних потреб особи, суспільства і держави засобами преси, телебачення, радіомовлення, книговидавання та аудіовізуальної продукції на магнітних носіях, а також документних фондів бібліотек, архівів, музеїв.

Н. І. П. є багаторівневою системою, що включає різноманітні сфери, складається з організаційної, адміністративної, творчої, матеріально-технічної структур, відображає рівень соціокультурного розвитку суспільства [22].

**Національні
інформаційні ресурси**

– уся належна Україні інформація, включаючи окремі документи і масиви документів, незалежно від змісту, форми, часу і місця їх створення, форми власності, а також кінцеві результати інтелектуальної, творчої діяльності, зафіксовані на будь-яких носіях інформації, доступні для використання особою, суспільством і державою через засоби масової інформації та телекомунікації, архіви, бібліотеки, музеї, фонди, банки даних, публічні виступи, художньо-виконавську діяльність тощо [1].

Неперервна освіта

– система безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення

особистості, формування інтелектуального потенціалу як найвищої цінності нації[35].

Неперіодичне видання

– видання, що виходить одноразово і продовження якого не передбачене[14].

Новизна

– властивість інформації, що визначає відносну кількість придатної для використання – незастарілої інформації. Критерієм Н. є період напівстаріння [15, с.291].

Нооінформація

– концептуально пов'язані відомості, дані, поняття, що відображені у свідомості людини і змінюють її уявлення про дійсність [31, с.218].

**Обов'язковий
примірник документів**

– примірник різних видів тиражованих документів, який передає його виробник на безоплатній або платній основі юридичним особам згідно із законодавством [4].

Образ пошукового запиту

– формалізований запит, що виражає інформаційну потребу, та являє собою список значимих дескрипторів [15, с.292].

Обробка інформації

– уся сукупність операцій (збирання, введення, записування, перетворення, зчитування, зберігання, знищення, реєстрація), що здійснюються за допомогою технічних і програмних засобів, включаючи обмін каналами передачі даних [6].

Огляд

– узагальнена характеристика декількох документів. [25].

Ознака

– елемент цифрової мови у формалізованому тексті. Сукупність О. становить словник, за допомогою якого описуються тезаурус та об'єкти пошуку в пошуковій системі [15, с.296].

Офіційне видання

– видання матеріалів інформаційного, нормативного чи

директивного характеру, що публікується від імені державних органів, відомств, установ чи громадських організацій [14].

Парадигма
(від грец. *paradeigma* –
приклад, зразок)

- 1. Чітка наукова теорія, втілена в системі понять, які виражають істотні особливості дійсності.
- 2. Висхідна концептуальна схема, модель постановки проблем та їх розв’язання, а також методів дослідження, що домінують упродовж певного історичного періоду в науковому співтоваристві [34].

Педагогічна бібліотека

- спеціальний інформаційний або науково-інформаційний заклад, головним завданням якого є формування, зберігання інтегрованого освітянського документально-інформаційного ресурсу і відповідне забезпечення фахових інформаційних потреб педагогічних, науково-педагогічних кадрів стосовно розвитку педагогічної науки, освіти і практики та інших верств населення, які займаються організованою чи самоосвітньою діяльністю [37, с.43-44].

Первинний документ

- документ, що містить вихідну інформацію [20].

Періодичне видання

- видання, що виходить через певні проміжки часу, має заздалегідь визначену постійну щорічну кількість і назву нумерованих чи датованих, однотипово оформлених випусків, які не повторюються за змістом.

Примітка. За місцем випуску і сферою поширення розрізняють місцеві (у межах однієї області, міста, одного чи декількох районів, підприємства, установи, господарства або навчального закладу), регіональні, Автономної Республіки Крим, загальнодержавні періодичні видання, а також такі, що розповсюджуються за кордоном [14].

Підручник

- навчальне видання із систематизованим викладом дисципліни (її розділу, частини), що відповідає навчальній

програмі та офіційно затверджене як таке [14].

Повнота

- властивість інформації, що показує співвідношення інформації, яка є в наявності, до всієї корисної інформації. Критерієм П. є період напівдоступності [15, с.295].

Посібник

- видання, призначене на допомогу в практичній діяльності чи в оволодінні навчальною дисципліною [14].

Правова е-культура особистості

- відповідним чином історично сформована і закріплена в нормах приватного та публічного права множина знань, що виявляються в інформації, правочинній діяльності або поведінці суб'єкта суспільних відносин, об'єктом яких є комп'ютерні техніка, технології, засоби електронної телекомунікації [33, с.123].

Предметний каталог

- каталог, в якому бібліографічні записи розташовують за абеткою предметних рубрик [38, с.16].

Проблемне навчання

- тип організації навчальної діяльності учнів, загальною тенденцією якого є зближення навчального і наукового пізнання, розвиток активності, самостійності, творчого мислення школярів. Під час П. н. нові знання не даються учневі в готовому вигляді, а здобуваються ним у процесі активного розв'язання певної проблеми [34].

Продовжуване видання

- видання, що виходить через заздалегідь невизначені проміжки часу, з накопиченням матеріалу, нумерованими та (чи) датованими випусками, які не повторюються за змістом, однотипно оформлені, із спільною назвою[14].

Пропаганда бібліотечно-бібліографічних та інформаційних знань

- навчання читачів основних правил пошуку та збирання інформації в межах своєї галузі та в суміжних галузях, реферування літератури, способів організації особистих

картотек і досьє, методів аналізу складу та структури документного потоку з проблем дослідження або розробки. Як синонім цього терміна часто використовують вислови „бібліотечно-бібліографічна орієнтація читачів (користувачів, споживачів інформації)”, „навчання користувачів (споживачів інформації)” [39, с. 17].

Режим доступу до інформації

– передбачений правовими нормами порядок одержання, використання, поширення й зберігання інформації.

За режимом доступу інформацію поділяють на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом [7].

Рекламне видання

– видання відомостей про вироби, послуги, заходи, культурно-історичні об’єкти, творчі колективи тощо у формі, яка привертає увагу, сприяє реалізації товарів і послуг, запрошує до ознайомлення чи відвідування [14].

Реферат

– стислий виклад змісту документа (основних ідей, методів дослідження, результатів та ін.) з основними фактичними відомостями та висновками [25].

Реферативне видання

– інформаційне видання сукупності бібліографічних записів, включно з рефератами [14].

Реферативний огляд

– зведена характеристика питань, що розглядаються в первинних документах, без їхнього критичного оцінювання. Його завдання – адекватне відображення змісту первинних документів, хоча це не виключає виділення найбільш важливих та актуальних документів [29, с.212].

Реферування

– складання реферату [25].

Рецензія

– критико-бібліографічна характеристика документа, яка містить його аргументований аналіз, показує його позитивні властивості та недоліки, дає критичне переосмислення

поданої в документі інформації [25].

Рецензування

– складання рецензії [25].

**Ринок
інформаційних
продуктів**

– система економічних, організаційних і правових відносин із продажу-купівлі інформаційних ресурсів, технологій, об'єктів інтелектуальної власності та інформаційних послуг [22].

Семантична інформація

– інформація як продукт інтелектуальної діяльності, що обертається в соціальних системах [15, с.298].

Сервер

– комп'ютер, який у мережі надає послуги іншим комп'ютерам, котрі називають клієнтами [21, с. 167].

Серіальне видання

– видання, що виходить протягом часу, тривалість якого заздалегідь не визначена, як правило, нумерованими чи датованими випусками (томами) з постійною спільною назвою [14].

Синтез

– мислене або практичне з'єднання розчленованих у ході аналізу частин предмета, встановлення їх взаємодії і зв'язків для пізнання чи виготовлення цього предмета як цілого. С. як прийом пізнання може здійснюватися на різних рівнях у діяльності людини, починаючи від простого механічного з'єднання частин цілого до створення наукової теорії на базі узагальнення окремих фактів. С. не просте копіювання дійсності, він включає в себе ідеалізацію, розрахунок реальних можливостей, врахування тенденцій розвитку [36].

Систематичний каталог

– каталог, в якому бібліографічні записи розташовують за галузями знання згідно з визначеною класифікаційною системою [38, с.16].

**Складання
бібліографічного опису**

– виявлення та формування за певними правилами сукупності бібліографічних відомостей про документ (його частину чи групу документів), призначених для його ідентифікації та загальної характеристики [25].

Словник

– довідкове видання упорядкованого переліку мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів, імен, знаків), доповнених відповідними довідковими даними [14].

Тезаурус

– зміст всієї інформації в інформаційній системі. Під час опису Т. перетворюється – скорочується і формалізується [15, с.300].

Текст

– форма подання інформації. Розрізняють усний (вербальний) і зафіксований (документальний) Т., а у складі останнього – літературний, цифровий, нотний, креслення, малюнки [15, с.300].

**Тематичний
бібліографічний пошук**

– пошук бібліографічної інформації за визначеною темою [25].

Фактографічний пошук

– пошук фактографічної інформації (фактичних даних), що відповідає інформаційному запиту [25].

Формалізація

- посилення ролі цифрової мови в тексті [15, с.301].

**Форми
організації навчання**

– сукупність форм організації навчання. В Україні з 1931 р. основною формою організації навчальної роботи в школі було визнано урок. Водночас в українській школі широко застосовуються й інші Ф. о. н. : лекції, семінарські заняття, практикуми, консультації, факультативні заняття, диспути, екскурсії, практичні заняття тощо [35].

Хрестоматія

– навчальне видання літературно-художніх, історичних та

інших творів чи уривків із них, які є об'єктом вивчення [14].

Центральні бібліотеки

– головні бібліотеки регіонів, які зобов'язані формувати, зберігати та надавати в користування найбільш повне зібрання документів у межах своєї території, організовувати взаємовикористання бібліотечних ресурсів і надавати методичну допомогу бібліотекам різних видів відповідних територій. Центральні бібліотеки беруть участь у розробленні та реалізації державних і регіональних програм у межах своєї компетенції та програм розвитку бібліотечної справи, створенні інформаційних мереж на основі єдиних стандартів обробки документів та обміну даних [3].

Цифрова мова

– продукт діяльності лівої півкулі мозку, що є засобом спілкування людини з машиною; елементами Ц.М. є ознака, дескриптор, варіант відповіді [15, с.302].

Цінність інформації

– важливість, що оцінюється на основі співвідношення таких параметрів, як корисність, повнота, вірогідність, новизна [15, с.302].

WWW

– або „Всесвітня павутина” – територіально розподілена гіпертекстова система Інтернет. Є сервісом, призначеним для доступу до інформації, організованої за допомогою гіпертекстових зв'язків. Залежно від контексту і змісту інформація може подаватися у вигляді тексту, графіки, звуку, відео чи в будь-якій іншій формі [21, с. 170].

Список використаних джерел під час підготовки термінологічного словника

1. Концепція національної інформаційної політики: Затв. за основу Постановою Верхов. Ради України від 3 квіт. 2003 р. №687 // <http://www.rada.kiev.ua/laws/pravo/new/search/html>
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3792-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – №13. – Ст. 64.

3. Про внесення змін до Закону України “Про бібліотеки і бібліотечну справу”: Закон України від 16 берез. 2000 р. № 1561 – III // Голос України. – 2000. – 5 трав. – С. 8 – 9; Уряд. кур’єр. – 2000. – 24 трав. – С. 5; Бібл. планета. – 2000. – № 2. – С. I – VIII термін. вкладки.
4. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 трав. 2003 р. №852-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – №36. – Ст. 276.
5. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 трав. 2003р. №851– IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – №36. – Ст. 275.
6. Про захист інформації в автоматизованих системах: Закон України від 5 лип. 1994 р. №81/94-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – №31. – Ст. 287.
7. Про інформацію: Закон України від 2 жовт. 1992 р. №2657–XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – №48. – Ст. 650; Законодавчі та нормативні документи України у сфері інформації, видавничої та бібліотечної справи: Темат. добірка: У 2 ч. – К., 2002. – Ч. 1. – С. 5–14.
8. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25 черв. 1993 р. №3322–XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – №33. – Ст. 345; Законодавчі та нормативні документи України у сфері інформації, видавничої та бібліотечної справи: Темат. добірка: У 2 ч. – К., 2002. – Ч. 1. – С. 15–19.
9. Про Національний архівний фонд і архівні установи: Закон України від 24 груд. 1993 р. №3815-12: [Із змінами, внесеними згідно із Законами України від 22 груд.1995 р. №498/95-ВР, 17 груд. 1996 р. №608/96-ВР]: (Витяг) // Законодавство – бібліотекам України: Довідк. видання. – К., 2000. – Вип. 1. – С. 53-57.
10. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 4 лют. 1998 р. №74 / 98–ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1998. – №27/28. – Ст. 181; Законодавчі та нормативні документи України у сфері інформації, видавничої та бібліотечної справи: Темат. добірка: У 2 ч. – К., 2002. – Ч. 1. – С. 45–51.
11. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп’ютерних програм, баз даних: Закон України від 23 берез. 2000 р. №1587-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2000. – №24. – Ст. 183.
12. Англо-український тлумачний словник з бібліотечної справи та інформатики / Підгот. членами Бібл. англомов. клубу. – К., 1999. – 57 с.
13. Блюменау Д.И. Система „сознание – информация”: теоретико-методологический анализ // Мир библиогр. – 2004. – №1. – С. 12-18.
14. Видання. Основні види: Терміни та визначення: ДСТУ 3017 – 95.– Введ.23. 02. 1995. – К.: Держстандарт України, 1995. – 47 с.
15. Воробьев Г.Г. Твоя информационная культура. – М.: Молодая гвардия, 1988. – 303 с. – (Молодежь: проблемы и перспективы).
16. Дети и библиотеки в меняющейся медиасреде /В.П. Чудинова, Е.И. Голубева, А.И. Михайлова и др. – М.: Школ. б-ка, 2004. – 336 с. – (Профессионал. б-чка школ. библиотекаря. Сер. 1; Вып. 3-4).
17. Європа на шляху до інформаційного суспільства // Матеріали Європейської Комісії 1994-1995 рр. – К.: Держкомзв’язку та інформатизації України, 2000. – С. 3.
18. Земсков А.И., Шрайберг Я.Л. Электронные библиотеки: Учеб. пособие / Моск. гос. ун-т культуры и искусств, Гос. публич. науч.-техн. б-ка России. – М., 2001. – 91 с.

19. Зубов Ю.С. Информатизация и информационная культура // Проблемы информационной культуры: Сб. ст. – М., 1994. – С. 6-11.
20. Информационно-библиотечная деятельность, библиография: Термины и определения: ГОСТ 7.0 – 99. – Введ. 01. 07. 2000 // Б-ка и закон. – 2001. – Вып. 10. – С. 307–329.
21. Інтернет для третього сектору: Підруч. для НУО / Інтерньюз Україна; Р. Безпальча та ін. – К., 2003. – 171 с.
22. Інформаційне суспільство: Дефініції / В.М. Брижко та ін.; За ред. Р.А. Калужного, М.Я. Швеця. – К.: Інтеграл, 2002. – 220 с. – Бібліогр.: с. 217-219.
23. Інформація та документація. Базові поняття: Терміни та визначення: ДСТУ 2392–94. – Введ. 29. 03. 1994. – К.: Держстандарт України, 1994. – 53 с.
24. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів: Терміни та визначення: ДСТУ 2394–94. – Введ. 29. 03. 1994. – К.: Держстандарт України, 1994. – 89 с.
25. Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики / Г.М. Швецова-Водка, Г.М. Сілкова, Л.О. Черепуха та ін.; Наук. ред. і авт вступ. ст. Г.М. Швецова-Водка. – К.: Кн. палата України, 1998. – 116 с.
26. Короткий тлумачний словник з інформатики та інформаційних систем для економістів / Київ. нац. екон. ун-т; Уклад.: Л.С. Козловська, Н.М. Поліщук. – К.: КНЕУ, 2004. – 58 с.
27. Коряковцева Н. Информационная культура: Технология работы с библ. и сетевыми ресурсами // Учит. газета. – 2004. – 7 дек. (№49/50). – ИКТ в образовании. – №26. – С. 7.
28. Кушнарєнко Н.М., Удалова В.К. Наукова обробка документів: Підручник. – К.: Вікар, 2003. – 328 с. – (Вища освіта ХХІ ст.).
29. Кушнарєнко Н.Н. Документоведение: Учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Знання, 2000. – 460 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
30. Мотульский Р. Как вас теперь называть?: Информотека, медиатека, гибриды или просто б-ка? // Библиотека. – 2002. – №3. – С. 48–52. – Библиогр.: 46 назв.
31. Мотульский Р.С. Общее библиотековедение: Учеб. пособие для вузов. – М.: Либерея, 2004. – 223 с.
32. Новий словник української мови. У 3 т. Т. 2. – К.: Аконт, 2001. – С. 33.
33. Основи інформаційного права: Навч. посібник / В.С. Цимбалюк, В.Д. Гавловський, В.В. Гриценко та ін.; За ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калужного, П.В. Мельника. – К.: Знання, 2004. – 274 с.
34. Педагогічний словник / АПН України. Ін-т педагогіки; За ред. М.Д. Ярмаченка. – К.: Пед. думка, 2001. – 516 с.
35. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. для учнів і пед. працівників проф.-техн. навч. закл. / Уклад.: С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, Н.Г. Ничкало; За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 318 с.
36. Психологічний словник / За ред. В.І. Войтка. – К.: Вища шк., 1982. – 215 с.
37. Рогова П.І. Педагогічні бібліотеки України (II пол. ХІХ ст. – 20-ті рр. ХХ ст.): Дис... канд. іст. наук: 07. 00. 08 / Нац. акад. наук України. Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2004. – 265 с.
38. Сукиасян Э.Р. Библиотечные каталоги: Метод. материалы. – М.: Профиздат, 2002. – 191 с. – (Соврем. б-ка; Вып. 19).
39. Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях / Н.И. Гендина, Н.И. Колкова, И.Л. Скипор, Г.А. Стародубова. – М.: Школ. б-ка, 2002. – 288 с. – (Проф. б-чка школ. библиотекаря).

Список використаної літератури без урахування джерел для термінологічного словника

1. Концепція Національної інформаційної політики: Затв. за основу Постановою Верхов. Ради України від 3 квіт. 2003 р. №687 // <http://www.rada.kiev.ua/laws/pravo/new/search/html>
2. Концепція Національної програми інформатизації: Схвалено Законом України від 4 лют. 1998 р. №75 / 98-ВР // Законодавчі та нормативні документи України у сфері інформації, видавничої та бібліотечної справи: Темат. добірка: У 2 ч. – К., 2002. – Ч. 1. – С. 54–62.
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3792-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – №13. – Ст. 64.
4. Про видавничу справу: Закон України від 5 черв. 1997 р. №318/97-ВР // Законодавчі та нормативні документи України у сфері інформації, видавничої та бібліотечної справи: Темат. добірка: У 2 ч. – К., 2002. – Ч. 2. – С. 82–90.
5. Про внесення змін до Закону України “Про бібліотеки і бібліотечну справу”: Закон України від 16 берез. 2000 р. № 1561 – ІІІ // Голос України. – 2000. – 5 трав. – С. 8 – 9; Уряд. кур’єр. – 2000. – 24 трав. – С. 5; Бібл. планета. – 2000. – № 2. – С. І – VIII термін. вкладки.
6. Про внесення змін до Закону України “Про Національну програму інформатизації”: Закон України від 13 верес. 2001 р. №2684-ІІІ // Законодавчі та нормативні документи України у сфері інформації, видавничої та бібліотечної справи: Темат. добірка: У 2 ч. – К., 2002. – Ч.1. – С. 52–53.
7. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листоп. 1992 р. №2782-ХІІ:[Із змінами і допов., внесеними Законами України від 11 листоп. 1993 р. №3582-ХІІ, від 14 лют. 1997 р. №70/97-ВР] // Законодавчі та нормативні документи України у сфері інформації, видавничої та бібліотечної справи: Темат. добірка: У 2 ч. – К., 2002. – Ч. 2. – С. 3–11.
8. Про захист інформації в автоматизованих системах: Закон України від 5 лип. 1994 р. №81/94-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – №31. – Ст. 287.
9. Про інформацію: Закон України від 2 жовт. 1992 р. №2657-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – №48. – Ст. 650; Законодавчі та нормативні документи України у сфері інформації, видавничої та бібліотечної справи: Темат. добірка: У 2 ч. – К., 2002. – Ч. 1. – С. 5–14.
10. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25 черв. 1993 р. №3322-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – №33. – Ст. 345; Законодавчі та нормативні документи України у сфері інформації, видавничої та бібліотечної справи: Темат. добірка: У 2 ч. – К., 2002. – Ч. 1. – С. 15–19.
11. Про Національний архівний фонд і архівні установи: Закон України від 24 груд. 1993 р. №3815-12: [Із змінами, внесеними згідно із Законами України від 22 груд.1995 р. №498/95-ВР, 17 груд. 1996 р. №608/96-ВР]: (Витяг) // Законодавство – бібліотекам України: Довідк. видання. – К., 2000. – Вип. 1. – С. 53-57.
12. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 4 лют. 1998 р. №74 / 98-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1998. – №27/28. – Ст. 181; Законодавчі та нормативні документи України у сфері інформації, видавничої та бібліотечної справи: Темат. добірка: У 2 ч. – К., 2002. – Ч. 1. – С. 45–51.

13. Про освіту: Закон України від 23 трав. 1991 р. №1060–XII: [Із змін. і доп.] // Освіта України: Нормат.-прав. док. / М-во освіти і науки України. – К., 2001. – С. 11–38.
14. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 груд. 1993 р. №3760–XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – №10. – Ст. 44.
15. Про додаткові заходи щодо поліпшення інформаційної діяльності: Розпорядження Президента України від 5 жовт.1998 р. №514 / 98–рп // Законодавчі та нормативні документи України у сфері інформації, видавничої та бібліотечної справи: Темат. добірка: У 2 ч. – К., 2002. – Ч. 1. – С. 43.
16. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні: Указ Президента України від 31 лип. 2000 р. № 928/2000 // Уряд. кур'єр. – 2000. – 8 серп. – С. 9.
17. Деякі питання реалізації державної інформаційної політики: Постанова Каб. Міністрів України від 4 черв. 1999 р. №970 // Законодавчі та нормативні документи України у сфері інформації, видавничої та бібліотечної справи: Темат. добірка: У 2 ч. – К., 2002. – Ч.1. – С. 44.
18. Положення про загальноосвітній навчальний заклад: Затв. Постановою Каб. Міністрів України від 14 черв. 2000 р. №964 // Інформ. зб. М-ва освіти і науки України. – 2001. – №6. – С. 3–19.
19. Положення про формування та виконання Національної програми інформатизації: Затв. Постановою Каб. Міністрів України від 31 серп. 1998 р. №1352 // Законодавчі та нормативні документи України у сфері інформації, видавничої та бібліотечної справи: Темат. добірка: У 2 ч. – К., 2002. – Ч. 1. – С. 63–94.
20. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа): Затв. Постановою спіл. засід. колегії М-ва освіти і науки України і Президії Акад. пед. наук України від 22 листоп.2001 р. №12/5-2 // Інформ. зб. М-ва освіти і науки України. – 2002. – №2. – С. 3-22.
21. Концепція інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, комп'ютеризації сільських шкіл: Затв. Колегією М-ва освіти і науки України 27 квіт. 2001 р. // Комп'ют. у шк. та сім'ї. – 2001. – №3. – С. 3–10.
22. Орієнтовна програма навчання бібліотечно-бібліографічної та інформаційної культури: Схвалена на засід. упр. вихов. роботи М-ва освіти України 9.09.94 р. №9/1-143-7 / Уклад. А.О. Малько, З.О. Сергійчук // Інформ. зб. М-ва освіти України. – 1994. – №19. – С. 17-26.
23. Положення про бібліотеку загальноосвітнього навчального закладу: Затв. наказом Міносвіти України від 14.05.99 №139 // Інформ. зб. М-ва освіти України. – 1999. – №12. – С. 6-11.
24. Про впровадження бібліотечно-бібліографічних занять в школах і ПТУ республіки: Рішення колегії М-ва нар. освіти УРСР від 26.07.1989 р. №6/48р. – К., 1989. – 7 с.
25. Учебно-тематичний план занять з основ бібліотечно-бібліографічних знань для учнів 1 – 10 класів: На допомогу пед. колективам шк. і бібліотекарям / М-во освіти УРСР. Республік. учб.-метод. каб.; М-во культури УРСР; Республік. б-ка для дітей ім. Ленін. комсомолу; Республік. б-ка для юнацтва ім. В. Василевської; Уклад.: В.В. Руденко, Н.В. Сергієнко. – К., 1986. – 35 с.
26. *Атаян А.М.* Дидактические основы формирования информационной культуры личности в условиях информатизации общества: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Север.-Осет. гос. ун-т им. К.Л.Хетагурова. – Владикавказ, 2001. – 23 с.: ил. – Библиогр.: с.22-23.

27. *Ашаренкова Н.Г.* Взаимодействие библиотеки и школы в обеспечении готовности старшекласников к послешкольному самообразованию: Автореф. дис... канд. пед. наук: 05.25.03 / Ленинград. гос. ин-т культуры им. Н.К. Крупской. – Л., 1983.– 15 с.
28. *Ашаренкова Н.Г.* Формирование у старшекласников готовности к самообразовательному чтению // Сов. библиотековедение. – 1983. – №1. – С.76-87.
29. *Беляева І.* Форми та засоби розвитку читацьких інтересів дітей молодшого шкільного віку: (Авт. проект) // Шкіл. б-ка. – 2005. – №4. – С.57-74.
30. Библиотечно-библиографические и информационные знания школьникам. Материалы в помощь проведению занятий. Вып.2 / Сост. Г.В. Чулкина; Ред.: Б.Н. Сизов, О.В. Козлова; Рос. акад. образования. Гос. науч. пед. б-ка им. К.Д. Ушинского – М.: ГНПБ, 2000. –140 с.: табл.
31. *Бизюк В.В.* Формирование информационной культуры учащихся 6-7 классов в процессе самостоятельной работы: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Рос. акад. образования, Ин-т общеообразоват. шк. – М., 1993.–18 с.: ил. – Библиогр.:с.17-18.
32. *Близнюк М.М., Сусак К.Р.* Проблема інформаційної культури молоді і педагогічні аспекти її вирішення в навчальних закладах декоративно-прикладного мистецтва // Проблеми освіти: Наук.-метод. збірник. – К., 1998. – Вип. 12. – С. 173-176.
33. *Близнюк М.М.* Формування основ інформаційної культури у студентів вищих навчальних закладів прикладного та декоративного мистецтва: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13. 00. 02 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2001.– 20 с.
34. *Блюменау Д.И.* Система „сознание – информация”: теоретико-методологический анализ // Мир библиогр. – 2004. – №1. – С. 12-18.
35. *Бургин М.* Информация как природный и технологический феномен // Інформація та нові технології. – 1966. – №1. – С. 2-5.
36. *Ветрова И.Г.* Развитие творческого мышления и углубление межпредметных связей в процессе преподавания информатики // Пятая украинская научно-методическая конференция «Новые информационные технологии обучения в учебных заведениях Украины». – О.: ОГМУ, 1997. – С. 259-261.
37. *Винарик Л.С., Берсуцкий Я.Г., Щедрин А.Н.* Информационная культура в современном обществе: Учеб. пособие / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти; Донец. ин-т экономики и хоз. права. – Донецк, 2003. – 322с. – Библиогр.: с. 318.
38. *Винарик Л.С., Щедрин А.Н.* Информационная культура: эволюция, проблемы / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 1999. – 144 с.
39. *Вишинська Г.В.* Формування інформаційної культури особистості майбутнього офіцера: Автореф. дис.... канд. пед. наук: 20.02.02 / Нац. акад. прикордон. військ України ім. Богдана Хмельницького.– Хмельницький, 2002.– 20 с.
40. *Вобленко Ю.* Інформаційна культура в працях провідних бібліотекознавців та бібліографознавців // Вісн. Кн. палати. – 1999. – №2. – С.7-8. – Бібліогр.: 10 назв
41. *Вобленко Ю.* Основи формування інформаційної культури // Нова пед. думка. – 1999. – №4. – С. 18-23. – Бібліогр.: 7 назв.

42. *Вобленко Ю.* Система формування інформаційної культури юнацтва в бібліотеці на основі програмно - цільової методики // Вісн. Кн. палати. – 1999. – №3. – С.4-6.
43. *Вобленко Ю.Ф.* Формування інформаційної культури юнацтва в бібліотеці: Автореф. дис... канд. пед. наук: 17.00.08 / Київ. держ. ун-т культури і мистецтв. – К., 1998. – 16 с.
44. *Войханская К.М., Смирнова Б.А.* Библиотекари и читатели об информационной культуре // Оптимизация библиотечно-библиографического обслуживания специалистов: Сб. материалов в помощь разработке проблемы «Библиотека и научная информация». – Л., 1974. – Вып.2. – С.92-96.
45. *Воробьев Г.Г.* Информационная культура в управленческом труде. – М.: Экономика, 1971. – 108 с.
46. *Воронцов Г.А.* Виховання читацької культури старшокласників на факультативних заняттях: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / АПН України. НДІ педагогіки. – К., 1993. – 17 с.
47. *Вохрышева М.Г.* Формирование науки об информационной культуре // Проблемы информационной культуры: Сб. ст. – М.; Магнитогорск, 1997. – Вып. 6. Методология и организация информационно-культурологических исследований. – С.48-63.
48. *Гендина Н.И.* Научно-исследовательский институт информационных технологий социальной сферы Кузбасса Кемеровской государственной академии культуры и искусств как центр формирования информационной культуры личности в регионе // Школ. б-ка. – 2002. – №5. – С. 3-13. – Библиогр.: 13 назв.
49. *Гендина Н.И.* Специальная цель и ответственное задание для школьной библиотеки: формирование информационной культуры учащихся // Школ. б-ка. – 2004. – №4. – С. 30-35. – Библиогр.: 3 назв.
50. *Гончарова О.М.* Формування основних компонентів інформаційної культури учнів при вивченні інформатики в старших класах з використанням середовища електронного підручника: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2000. – 16 с.
51. *Грабар Н.* Від духовності до інформаційної культури // Вісн. Кн. палати. – 2002. – №1. – С.26. – Бібліогр.: 3 назви.
52. *Давыдова И.А.* Формирование информационной культуры личности в системе общеобразовательной школы // Актуальні питання впровадження інформаційних технологій у документально-комунікаційній сфері: Матеріали третього міжнар. семінару, 11-13 верес. 1996 р. / Асоц.сучас. інформ. технологій та ін. – Х., 1996. – С.33-34.
53. *Джинчарадзе Н.Г.* Інформаційна культура особистості. – К.: Укр. Центр духов. культури: Тов. „МФА”. – 1996. – 184 с.
54. *Донина И.А.* Формирование готовности будущего педагога к развитию информационной культуры младших школьников: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Новгор. гос. ун-т им. Ярослава Мудрого. – Новгород, 1999. – 18 с.: табл. – Библиогр.: с.18.
55. *Евтюхина Е.А.* Предмет информационной культуры личности: психологический подход // Библиография. – 2002. – №4. – С. 56-59.
56. *Еременко Т.В.* Университетские библиотеки США и пропаганда информационной грамотности // Библиография. – 2003. – №1. – С. 118-125.

57. *Ершов А.П.* Информация: от компьютерной грамотности учащихся к информационной культуре // Коммунист. – 1982. – №2. – С. 82-92.
58. Європа на шляху до інформаційного суспільства // Матеріали Європейської Комісії 1994-1995 рр. – К.: Держкомзв'язку та інформатизації України, 2000. – С. 3.
59. *Жаркова Г.А.* Формирование основ информационной культуры у учащихся 10-11-х профильных классов: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Ульян. гос. пед. ун-т им. И.Н. Ульянова. – Ульяновск, 2001. – 17 с. – Библиогр.: с. 15-17.
60. *Заславська Л.* Роль та місце шкільної бібліотеки у формуванні інформаційної культури учнів за допомогою методу проектів // Світло. – 2003. – №1. – С. 32-33. – Бібліогр.: 7 назв.
61. *Зелинская Т.Я.* Развитие информационной культуры учащихся на основе систематического подхода к реализации прикладной направленности школьного курса математики: (На примере курса алгебры 7-9 кл.): Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Тул. гос. пед. ун-т им. Л.Н. Толстого. – М., 1997. – 16 с. – Библиогр.: с.16.
62. *Зиновьева Н.Б.* Библиография в структуре информационной культуры: теоретико- методологическое исследование: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 05.25.03 / Краснодар. гос. акад. культуры и искусства. – Краснодар, 1998. – 35 с. – Библиогр.: с. 33-34.
63. *Зиновьева Н.Б.* Информационная культура личности. Введение в курс: Учеб. пособие. – Краснодар, 1996. – 136 с.
64. *Зиновьева Н.Б.* Информационная культура: современные подходы к рассмотрению объема понятия // Проблемы информационной культуры: Сб. ст. – М.; Магнитогорск, 1997. – Вып. 6. Методология и организация информационно-культурологических исследований. – С. 64-73.
65. *Значенко О.П.* Формування інформаційної культури майбутніх учителів гуманітарних дисциплін: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2005. – 20 с.
66. *Зубов Ю.С.* Информатизация и информационная культура // Проблемы информационной культуры: Сб. ст. – М., 1994. – С. 6-11.
67. Информационная культура /Л.С. Винарик, А.Н. Щедрин, А.С. Гинкул, Н.Ф. Васильева, В.Л. Кавура; НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 1999. – 41 с.
68. *Ільків О.С.* Формування інформаційної культури студентів аграрних закладів освіти I-II рівнів акредитації: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2003. – 20 с.: мал.
69. Інформаційне суспільство: Дефініції / За ред. Р.А. Калюжного, М.Я. Швеця. – К.: Інтеграл, 2002. – 220 с. – Бібліогр.: с. 217-219.
70. *Капранова М.Н.* Информационно-компьютерная составляющая профессиональной подготовки: формирование информационной культуры на этапе общего среднего образования: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / Моск. гос. ун-т культуры. – М., 1998. – 16 с. – Библиогр.:с. 16.
71. *Клименко Г.М.* Развитие информационной культуры учащихся старших классов общеобразовательной школы в процессе гуманитарного образования: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01. – М., 2004. – 24 с.: ил. – Библиогр.: с. 23-24.

72. *Колин К.К.* Контуры информационной цивилизации // Библиотекосведение. – 2002. – №1. – С. 36-51. – Библиогр. : 22 назв.
73. *Коляда М.Г.* Формування інформаційної культури майбутніх економістів у процесі професійної підготовки: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Луган. нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2004. – 20 с.
74. Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики / Г.М. Швецова-Водка (кер.), Г.В. Сілкова, Л.О. Черепуха та ін.; Наук. ред. і авт. вступ. ст. Г.М. Швецова-Водка. – К.: Кн. палата України, 1998. – 116 с.
75. *Кочулова А.С.* Библиография в процессе формирования информационной культуры школьника : Автореф. дис... канд. пед. наук: 05.25.03 / Самар. гос. акад. культуры и искусств. – Казань, 2000. –16 с. – Библиогр.:с.16.
76. *Куликов Ю.П.* Методические особенности формирования информационной культуры у учащихся 5-7 классов в процессе преподавания курса "ОИВТ": Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Моск. гос. открытый пед. ун-т. – Тула, 1997. – 19 с. –Библиогр.: с.18-19.
77. *Малько А.О.* Концепція розбудови шкільної бібліотеки в контексті інформатизації суспільства: Автореф. дис... канд. пед. наук: 05.25.03 / Київ. держ. ін-т культури. – К., 1995. – 19 с.
78. *Малько А.О.* Розв'язання проблем інформаційного виховання у школі 1 ступеню // Тези XXV звітної наукової конференції професорсько- викладацького складу і аспірантів факультету бібліотечно-інформаційних систем за 1993-1994 навчальний рік / Київ. держ. ін-т культури. – К., 1994. – С. 35-36.
79. *Малярчук С.М.* Формування основ інформаційної культури учнів 6-7 класів за допомогою середовища Лого: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Укр. держ. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 1997. – 24 с.
80. *Матвиенко О.В.* Новая образовательная парадигма и роль библиотек // Вестн. Библ. Ассамблеи Евразии. – 2001. – №3. – С. 81-84.
81. *Матвієнко О.В.* Інформаційна культура – основна складова професійної культури менеджерів інформаційних систем // Педагогіка і психологія. – 2001. – №2. – С. 83-89. – Бібліогр.: 6 назв.
82. *Матвієнко О.В.* Інформаційна культура як мета виховання в інформаційному суспільстві: основні характеристики і змістове наповнення // Педагогічні науки: Зб. наук. пр. – 2003. – Вип.35. – С. 51-55.
83. *Матвієнко О.* Теоретико-методологічні підходи до розроблення концептуальних основ інформаційної освіти // Вісн. Кн. палати. – 2004. – №7. – С. 33-37.
84. *Медведева Е.А.* Информационная культура как предмет в системе высшего образования // Информатизация и проблемы гуманитарного образования: Междунар. науч. конф., Краснодар-Новороссийск, 14-15 сент. 1995 г. – Х., 1995. – С. 67-68.
85. *Медведева Е.А.* Информационное обучение на Украине // Библиография. – 1997. – №1. – С. 10-18.
86. *Медведева Е.А.* Информация как предмет познания: философские аспекты // Інформаційна та культурологічна освіта на зламі тисячоліть: Матеріали міжнар. конф. до 70-річчя ХДАК. – Х.: ХДАК, 1999. – С. 86-91.

87. *Медведева Е.А* К профессионализму через воспитание информационной культурой // Новий колегіум. – 2000. – №3. – С. 64.
88. *Медведева Е.А* О развитии обучения пользователей информации // Информационные технологии и культура: Темат. сб. науч. тр. / Междунар. славян. ун-т. – Х., 1993. – Вып.1. – С. 101-104.
89. *Медведева Е.А.* Основы информационной культуры (программа курса для вузов) // Социс. – 1994. – №11. – С. 59-67. – Библиогр.: 14 назв.
90. *Медведева Е.А.* Подготовка педагогических кадров информационного профиля // Информационная культура личности: прошлое, настоящее и будущее: Тез. докл. междунар. науч. конф., Краснодар-Новороссийск, 11-14 сент. 1996 г. / Междунар. акад. информатизации и др. – Краснодар, 1996. – С. 238-240.
91. *Медведева Е.А., Филиппова Л.Я.* Информационная культура специалиста: Содержание пакета учебных программ Харьковского государственного института культуры // Науч. и техн. б-ки. – 1996. – №3. – С. 55-59. – На тит. л. вместо Л.Я. Филипповой дан. авт.: Л.Я. Нагорная.
92. *Медведева Є.А.* Визначення поняття інформації у точних і природничих науках // Вісн. Харк. держ. акад. культури: Зб. наук. пр. / ХДАК; Відп. ред. Н.М.Кушнарєнко. – Х.: ХДАК, 2001. – Вип. 7. – С. 100-108. – Бібліогр.: 14 назв.
93. *Медведева Є.* Концептуальна модель інформаційного навчання користувачів // Бібл. вісн. – 1997. – №2. – С.4-7. – Бібліогр.: 14 назв.
94. *Менюк О.А.* Формування правової культури підприємця: теоретичні та прикладні аспекти. – К.: Оріяни, 2001. – 245 с.
95. *Мозгова В.* Бібліотечно-бібліографічна та інформаційна підготовка ліцеїстів // Вісн. Кн. палати. – 1999. – №2. – С. 23-26.
96. *Моргенштерн И.Г.* Информационное общество: Учеб. пособие. – Челябинск, 1996. – 75 с.
97. *Мяэотс О.* Азбука нового века: Уроки информ. грамотности в shk. // Б-ка в shk. – 2002. – №16. – С. 1-24 прил.
98. *Нестеров А.В.* Философия информации // НТИ. Сер.1. – 2000. – №2. – С. 1-9.
99. *Овчинникова И.Г.* Дидактические условия формирования информационной культуры школьников: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Магнитогор. пед. ин-т. – Магнитогорск, 1996. – 24 с.: рис. – Библиогр.: с.24.
100. Основы бібліотечно-бібліографічних знань: Прогр. спецкурсу / Укр. гуманіт. ліцей КНУ; Уклад. В.П. Мозгова. – К., 1996. – 6 с.
101. Основы інформаційної культури: Прогр. курсу для вищ. навч. закл. / Харк. держ. ін-т культури; Уклад. Є.А. Медведєва. – Х., 1994. – 15 с.
102. Основы інформаційного права України: Навч. посібник / В.С. Цимбалюк, В.Д. Гавловський, В.В. Гриценко та ін.; За ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного, П.В. Мельника. – К.: Знання, 2004. – 274 с.
103. *Пахомова Н.А.* Вероятностное моделирование как фактор развития информационной культуры учащихся: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Челяб. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург, 2001. – 22 с.: ил. – Библиогр.: с. 20-22.

104. Полякова Т. Формирование информационной культуры учащихся в общеобразовательных учреждениях г. Санкт-Петербурга // Школ. б-ка. – 2002. – №3. – С. 11-14.
105. Почупайло О.В. Інформаційні вміння – складова навчальної культури учня // Педагогіка і психологія. – 1996. – №3. – С. 95-102.
106. Пошук оптимальних технологій бібліотечно-бібліографічної освіти школярів: Практич. посіб. для кер. серед. закл. освіти, методистів з бібл. фондів рай(міськ)во, шкіл. бібліотекарів / Славутич. міськ. від. освіти; Авт. і упоряд. Л. Колосай. – Славутич, 2000. – 66 с.
107. Самохина А.К. Совершенствование экономической подготовки старшеклассников на основе использования элементов информационной культуры: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Ин-т общ. сред. образования Рос. акад. образования. – М., 2002. – 23 с.
108. Семенюк Э.П. Информатизация общества, культура личности // НТИ. Сер. 1. – 1993. – №1. – С. 1-7.
109. Семенюк Э.П. Информационная культура общества и прогресс информатики // НТИ. Сер. 1. – 1994. – №1. – С. 1-9.
110. Семенюк Э.П. Информационный подход к познанию действительности. – К.: Наук. думка, 1988. – 240 с.
111. Семенюк Э.П. Технологический этап научно-технической революции информатики // НТИ. Сер. 1. – 1995. – №1. – С. 1-9.
112. Скворцов Л. В. Информационная культура и цельное знание: Избр. тр. / Отв. ред. И.Л. Галинская; Рос. акад. наук. Ин-т науч. информ. по обществ. наукам. – М., 2001. – 288 с.
113. Смирнова І.М. Формування інформаційної культури майбутніх учителів початкових класів: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Кіровогр. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2004. – 20 с.
114. Соловцова І. Озброєння учнів основами бібліографічних знань та культури роботи з друкованим словом – також справа ліцею // Рід. шк. – 1998. – №5. – С. 21-23.
115. Стародубова Г., Савкина Л. Библиотечное занятие: операционное описание технологического процесса, его подготовки и проведения // Школ. б-ка. – 2002. – №1. – С. 28-29.
116. Столяревська А.Л. Формування інформаційної культури студентів педагогічних вузів при вивченні курсу інформатики: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Х., 1998. – 16 с.
117. Урсул А.Д. Становление информационного общества и модель опережающего образования // НТИ. Сер. 1. – 1997. – №2. – С. 1-11.
118. Фіньков А.В. Формування основ інформаційної культури студентів-філологів з використанням експертних систем: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Укр. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. — К., 1995. – 24 с.
119. Фокеев В.А. Информация в контексте культуры. Информационная культура: (Основ. лит., функционирующая в системе науч. коммуникаций) // Проблемы информационной культуры / Ред.: Ю.С. Зубов, В.А. Фокеев. – М., 1997. – Вып. 6. – С. 157-176.

120. Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях / Н.И. Гендина, Н.И. Колкова, И.Л. Скипор, Г.А. Стародубова. – М.: Школ. б-ка, 2002. – 288 с. – (Проф. б-чка школ. библиотекаря).
121. Харчевникова Е.Л. Педагогические условия использования книги как средства формирования информационной культуры ребенка: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Владимир. гос. пед. ун-т. – Владимир, 1999. – 23 с. – Библиогр.: с. 22-23.
122. Чачко А.С. Информационная культура личности в системе представлений об интеллектуальной свободе // Информационная культура личности: вчера, сегодня, завтра: Междунар. науч. конф. – Краснодар, 1996. – С. 114-117.
123. Чужут С., Литвиненко О. Інформаційна політика. Навч. посібник. Ч 2 / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – К., 2003. – 100 с.
124. Шапиро Э.Л. Логические схемы для обучения читателей поиску информации в библиотеке // Науч. и техн. б-ки СССР. – 1974. – №1. – С. 36-42.
125. Шрайберг Я.Л. Современные тенденции развития библиотечно-информационных технологий: Ежегод. доклад // Науч. и техн. б-ки. – 2002. – №1. – С. 25-47.
126. Щербакова А.В. Методика формирования у учащихся элементов информационной культуры специалиста в процессе изучения курса математики в условиях экономического лицея: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Тамб. гос. техн. ун-т. – Тамбов, 1998. – 24 с.: рис. – Библиогр.: с. 23-24.
127. Ясінський А.М. Міжнаукова інтеграція знань у процесі вивчення основ інформатики в школі // Рід. шк. – 1999. – №3. – С. 37-40.
128. Ясінський А.М. Структура дидактичних зв'язків при формуванні інформаційної культури учнів // Міжнародна науково-практична конференція „Навчально-виховний процес у вузі і школі та шляхи його розвитку і удосконалення”. – Рівне: Тетіс, 1999. – С. 180-194.
129. Ясінський А.М. Формування основ інформаційної культури учнів // Нова пед. думка. – 1999. – №4. – С. 41-45.
130. Ясінський А.М. Формування основ інформаційної культури школярів засобами інтегрованих завдань з інформатики: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13. 00. 02 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2000. – 22 с. – Бібліогр.: с. 17-18.
131. Ясменко М.К. Адаптация человека в условиях информационной культуры: Автореф. дис... канд. филос. наук: 09.00.13 / Сев.-Кавк. науч. центр высш. шк. – Ростов н/Д, 1999. – 26 с. – Библиогр.: с. 25-26.